

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİVAS KENTİ
DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN
PEYZAJ MİMARLIĞI VE TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

BORA ERDEM

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

ANKARA

2007

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SİVAS KENTİ
DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN
PEYZAJ MİMARLIĞI VE TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bora ERDEM
Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Elmas ERDOĞAN

Doğal ve kültürel çevrelerin korunması, küresel ölçekte olduğu gibi ulusal ölçekte de önem kazanmış bir olgudur. Türkiye doğal ve kültürel çevreler açısından zengin olmasına karşın bu zenginliğin sürekliliğinin sağlanarak gelecek nesillere aktarımı konusunda gerekli çaba ve bilince sahip olmayan bir ülkedir. Bu anlamda kültür varlıklarının korunması için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı; Sivas kenti doğal ve kültürel varlıklarının incelenip, peyzaj mimarlığı ve turizm açısından değerlendirilmesi, mevcut durumun ortaya konarak, kentsel tasarım, tarihi-kültürel çevre koruma ve turizm kapsamında önerilerin geliştirilmesidir. Bu amaçla kentsel tasarım, kentsel peyzaj tasarımı, kentsel koruma ve turizm ile ilgili temel kavramlara yer verilmiş, Sivas kentinin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler saptanarak, kentin sorun ve olanakları ortaya konmuş; Sivas ve yakın çevresi için peyzaj mimarlığı, kentsel tasarım ve turizm kapsamında öneriler geliştirilmiştir.

2007, 180 sayfa

Anahtar Kelimeler : Sivas, kültürel çevre koruma, turizm, kentsel tasarım.

ABSTRACT

Master Thesis

THE EVALUATION OF NATURAL AND CULTURAL VALUES OF SİVAS CITY IN THE FRAME OF LANDSCAPE ARCHITECTURE AND TOURISM

Bora ERDEM

Ankara University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Landscape Architecture

Supervisor: Assoc. Prof. Elmas ERDOĞAN

Conservation of the natural and cultural environments is an outstanding fact which gained importance at national scale as at global. Although Turkey is rich in natural and cultural environments, it is a country that has not necessary effort and conscious on providing the continuity of this richness and its transfer to future generations. In this respect, it is required to make necessary works in order to protect cultural values.

The aim of this study is the evaluation of natural and cultural values of Sivas city, in terms of landscape architecture and tourism, the manifestation of existing situation, improving suggestions about urban planning, historical-cultural heritage conservation and tourism. In this sense, basic concepts were involved regarding urban planning, urban landscape planning, the conservation of the urban environment and tourism. Then, the natural & culturel values of Sivas city were determined and the problems and potentials of the area were set. At the final stage, suggestions were involved about landscape architecture, urban planning and tourism for Sivas and its near environment.

2007, 180 pages

Key Words : Sivas, cultural environment protection, tourism, urban planning.

TEŞEKKÜR

“Sivas Kenti Doğal ve Kültürel Değerlerinin Peyzaj Mimarlığı ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi” konulu yüksek lisans tez çalışmamda bana yakın ilgi gösteren, araştırmalarımın her aşamasında bilgi, öneri ve yardımlarını esirgemeyerek akademik ortamda olduğu kadar beşeri ilişkilerde de engin fikirleriyle yetişme ve gelişmeye katkıda bulunan ve manevi yönden desteğini esirgemeyen danışman hocam, Doç. Dr. Elmas ERDOĞAN’a (Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü) sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarına temel olacak kaynaklara ulaşmamda bana yardımcı olan Sivas Belediyesi çalışanlarına, Sivas Valiliği Tarihi Eserleri Koruma ve Restorasyon Merkezi çalışanlarına ve Selçuklu Parkı ve Kent Meydanı Düzenleme Projesi mimarı sayın Metin KESKİN’e göstermiş oldukları ilgi ve yardımlardan dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Tüm çalışmam boyunca göstermiş oldukları sabır, destek ve yardımlarından dolayı aileme ve tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler...

Bora ERDEM

Ankara, Şubat 2007

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER.....	3
2.1 Kentsel Tasarım	3
2.1.1 Kentsel tasarımda dikkat edilmesi gereken unsurlar	4
2.1.2 Kentsel tasarım süreci	5
2.1.3 Kentsel peyzaj tasarımı.....	7
2.2 Tarihi - Kültürel Çevre Koruma	8
2.2.1 Tarihi - kültürel çevre kavramı	8
2.2.2 Tarihi çevre korumanın önemi	9
2.2.3 Tarihi - kültürel çevrenin temel öğeleri	11
2.2.4 Tarihi-kültürel çevrenin bozulmasına neden olan etmenler	12
2.2.5 Kentsel koruma	14
2.2.5.1 Kentsel koruma planının hazırlanması.....	16
2.2.5.2 Kentsel koruma yöntemleri.....	17
2.2.5.3 Kentsel korumada dikkat edilecek unsurlar	20
2.2.5.4 Kentsel koruma bağlamında kent kimliği	21
2.2.5.5 Tarihi kentsel dokuların korunmasının ekonomik ve sosyo-kültürel boyutu.....	22
2.2.5.6 Tarihi kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması	24
2.3 Turizm.....	25
2.3.1 Turizm aktiviteleri ve çeşitleri	26
2.3.1.1 Amacına göre turizm	26
2.3.1.2 Seçilen zamana göre turizm	28
2.3.1.3 Kapsanan süreye göre turizm	28
2.3.1.4 Sosyal niteliklere göre turizm	28
2.3.1.5 Ulaşım araçlarına göre turizm	29

2.3.1.6 Organizasyon şekline göre turizm	30
2.3.1.7 Konaklama şekline göre turizm	30
2.3.2 Türkiye’de turizm politikaları	30
2.3.2.1 Planlı dönem öncesi Türkiye’nin turizm politikası (1949-1962)	30
2.3.2.2 Planlı dönemde Türkiye’nin turizm politikası (1963-1994)	31
2.3.3 Türkiye’de turizm planlaması	33
2.3.4 Sürdürülebilir turizm	34
2.3.4.1 Sürdürülebilir turizm planlaması	35
2.3.5 Kentsel turizm ve planlaması	36
2.3.6 Turizm çevre ilişkisi	39
2.3.7 Turizmin olumlu ve olumsuz etkileri	40
3. MATERYAL VE YÖNTEM	43
3.1 Materyal	43
3.2 Yöntem	45
3.2.1 Literatür ve veri toplama aşaması	45
3.2.2 Arazi etüt çalışması	45
3.2.3 Değerlendirme	45
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	48
4.1 Tarihçe	48
4.1.1 Yazılı Tarih Öncesi Dönem	48
4.1.2 Yazılı Tarih Dönemi	50
4.1.3 Roma Dönemi	51
4.1.4 Bizans Dönemi	52
4.1.5 Danişmendliler Dönemi	53
4.1.6 Selçuklular Dönemi	53
4.1.7 Osmanlı Dönemi	55
4.1.8 Kurtuluş Savaşı Dönemi	56
4.2 Sivas Kenti ve Yakın Çevresinin Doğal ve Kültürel Özellikleri	57
4.2.1 Doğal özellikler	57
4.2.1.1 Topografik ve jeolojik yapı	57
4.2.1.2 İklim	59
4.2.1.3 Flora-Fauna	61

4.2.1.4 Doğal Peyzaj Özellikleri	63
4.2.2 Kültürel özellikler	70
4.2.2.1 Camiler	70
4.2.2.2 Medreseler	75
4.2.2.3 Hanlar	84
4.2.2.4 Hamamlar	86
4.2.2.5 Türbeler	88
4.2.2.6 Köprüler	91
4.2.2.7 Çeşmeler	94
4.2.2.8 Geleneksel Konutlar	95
4.3 Sosyo-ekonomik Yapı	119
4.3.1 Nüfus	119
4.3.2 Eğitim	121
4.3.3 Sağlık hizmetleri	121
4.3.4 Kültür Kurumları	123
4.3.5 Tarım	128
4.3.6 Hayvancılık	129
4.3.7 Ticaret	130
4.3.8 Ormancılık	131
4.3.9 Madencilik	132
4.3.10 Sanayi	134
4.3.11 Turizm ve Yöresel el sanatları	134
4.4 Turizm Analizleri	140
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	141
5.1 Kentsel Koruma Önerileri	142
5.1.1 Sivas'ta son dönemde yapılan kentsel koruma projelerinin değerlendirilmesi	144
5.1.1.1 Kentsel ölçekte uygulanan restorasyon ve düzenleme çalışmaları	145
5.1.1.2 Anıtsal yapılarda uygulanan restorasyon çalışmaları	156
5.1.1.3 Sivil mimarlık örneği yapılarda ki restorasyon çalışmaları	159
5.2 Kentsel Peyzaj Tasarımı Önerileri	165
5.3 Turizm Önerileri	167

KAYNAKLAR	174
EKLER.....	177
EK 1 Selçuklu Parkı ve Kent Meydanı Düzenleme Projesi.....	178
EK 2 Sivas Kenti Hava Fotoğraflı	179
ÖZGEÇMİŞ.....	180

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Kentsel tasarımın kent planlama sürecindeki yeri ve görev paylaşımı.....	6
Şekil 3.1 Araştırma alanı.....	43
Şekil 3.2 Araştırma yöntem akış şeması	47
Şekil 4.1 Sarissa Antik Şehri hava fotoğrafı	50
Şekil 4.2 Avrasya su samuru (Lutra lutra)	63
Şekil 4.3 Eğriçimen Yaylası.....	64
Şekil 4.4 Sızır Çağlayanı.....	64
Şekil 4.5 Ethem Bey Parkı	65
Şekil 4.6 Kale Parkı.....	66
Şekil 4.7 Tödürge Gölü	66
Şekil 4.8 Hafik Gölü	67
Şekil 4.9 Gürün Gökpınar Gölü	68
Şekil 4.10 Sıcak Çermik.....	68
Şekil 4.11 Soğuk Çermik	69
Şekil 4.12 Kangal, Balıklı Çermik ve tedavi havuzu	70
Şekil 4.13 Sivas, Ulu Camii	71
Şekil 4.14 Sivas, Ulu Camii içindeki yontma taş ayaklar	71
Şekil 4.15 Sivas, Ulu Camii minaresi	72
Şekil 4.16 Sivas, Kale Camii.....	73
Şekil 4.17 Sivas, Kale Camii mihrap ve minberi	73
Şekil 4.18 Sivas, Meydan Camisi	74
Şekil 4.19 Sivas, Şifaiye Medresesi iç avlu	76
Şekil 4.20 Sivas, Şifaiye Medresesi motif ve süslemeleri	76
Şekil 4.21 Sivas, I. İzzettin Keykavus’a ait türbe	77
Şekil 4.22 Sivas, Gök Medrese	78
Şekil 4.23 Sivas, Gök Medrese iç içe girmiş hayvan başları (On iki hayvan).....	79
Şekil 4.24 Sivas, Gök Medrese mermer yüzeylerdeki motifler	79
Şekil 4.25 Sivas, Gök Medrese iç avlu ve havuz taşları	80
Şekil 4.26 Sivas, Çifte Minareli Medrese minareleri ve taş süslemeleri	81
Şekil 4.27 Sivas, Buruciye Medresesi.....	82

Şekil 4.28 Sivas, Buruciye Medresesi giriş kapısındaki motifler	83
Şekil 4.29 Sivas, Buruciye Medresesi avludaki kemerler ve yuvarlak madalyon	83
Şekil 4.30 Sivas, Behram Paşa Hanı güney yönü giriş cephesi ve süslemeleri	84
Şekil 4.31 Sivas, Taşhan ve çatı özellikleri.....	85
Şekil 4.32 Sivas, Subaşı Hanı	85
Şekil 4.33 Sivas, Alacahan.....	86
Şekil 4.34 Sivas, Kurşunlu Hamamı	87
Şekil 4.35 Sivas, Meydan Hamamı	87
Şekil 4.36 Sivas, Ahi Emir Ahmed Türbesi	88
Şekil 4.37 Sivas, Abdülvahabi Gazi Türbesi	89
Şekil 4.38 Sivas, Şemseddin Sivasi Türbesi	90
Şekil 4.39 Sivas, Gündük Minare	90
Şekil 4.40 Sivas, İncili Hanım Türbesi	91
Şekil 4.41 Sivas, Eğri Köprü.....	92
Şekil 4.42 Sivas, Kesik Köprü	93
Şekil 4.43 Sivas, Yıldız köprüsü	94
Şekil 4.44 Sivas evleri avlu giriş kapısı	96
Şekil 4.45 Sivas, Hasan Başeğmez evi zemin kat planı.....	98
Şekil 4.46 Sivas, Hasan Başeğmez evi birinci kat planı	99
Şekil 4.47 Sivas, Mütevellioğlu Mesrur Bey evi zemin kat planı.....	100
Şekil 4.48 Sivas, Mütevellioğlu Mesrur Bey evi köşk planı.....	101
Şekil 4.49 Sivas, Feridun Kangal Konağı zemin kat planı	102
Şekil 4.50 Sivas, Feridun Kangal Konağı birinci kat planı.....	102
Şekil 4.51 Sivas, Abdi Başara evi birinci kat.....	103
Şekil 4.52 Sivas, Akaylar Konağı zemin kat planı	104
Şekil 4.53 Sivas, Akaylar Konağı birinci kat planı.....	104
Şekil 4.54 Sivas, Akaylar konağı ikinci kat planı	105
Şekil 4.55 Sivas evlerinin ahşap iskelet sistemi.....	106
Şekil 4.56 Sivas, Kol Ağası Konağı.....	108
Şekil 4.57 Sivas, Ahmet Yuvacı Evi.....	109

Şekil 4.58 Sivas, Döndü Demir Evi	109
Şekil 4.59 Sivas, Nejat Yasak Evi.....	110
Şekil 4.60 Sivas, Abdullah Hüdayi Evi.....	110
Şekil 4.61 Sivas, Muharrem Söylemez Evi.....	111
Şekil 4.62 Sivas, Turan Günay Evi	111
Şekil 4.63 Sivas, Şükriye Özçalı Evi	112
Şekil 4.64 Sivas, Gani Özdoğan Evi	112
Şekil 4.65 Sivas, Mustafa Gülhan Evi	113
Şekil 4.66 Sivas, Muammer Kangal Evi	113
Şekil 4.67 Sivas, Abdullah Ateş-Perihan Karakaya Evi	114
Şekil 4.68 Sivas, Mehmet Rüstem Gezici Evi	114
Şekil 4.69 Sivas, Karabey Kara Evi	115
Şekil 4.70 Sivas, Hubiyar Korucu Evi	115
Şekil 4.71 Sivas, Osman Ağa Konağı	116
Şekil 4.72 Sivas, Yusuf Kuruçay Evi.....	116
Şekil 4.73 Sivas, Metin Sarı Önder Evi	117
Şekil 4.74 Sivas, Abdi Ağa Konağı ön ve yan cephe	117
Şekil 4.75 Sivas, Akaylar Konağı restorasyon öncesi ve sonrası	118
Şekil 4.76 Sivas, Kangal Ağası Konağı	118
Şekil 4.77 Sivas, Susamışlar Konağı	119
Şekil 4.78 Sivas, Ziyabey Kütüphanesi.....	125
Şekil 4.79 Sivas, Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi	127
Şekil 4.80 Sivas'ta tarım	129
Şekil 4.81 Sivas, AGM Ağaçlandırma ve eğitim kırıcı çalışmaları	132
Şekil 4.82 Sivas'ta halıcılık	136
Şekil 4.83 Sivas kilimleri	137
Şekil 4.84 Çorapçılık.....	137
Şekil 4.85 Çarık üretimi ve hediyelik çarıklar	138
Şekil 4.86 Gümüşçülük	138
Şekil 4.87 Çubukçuluk.....	139
Şekil 4.88 Sivas bıçakları.....	139
Şekil 5.1 Sivas, Paşa Bahçe ve çevresi birinci etap çalışmaları.....	146

Şekil 5.2 Sivas, Paşa Bahçe ve çevresi ikinci etap çalışmaları	146
Şekil 5.3 Sivas, Selçuklu Kültür Parkı ve Kent Meydanı Projesi	147
Şekil 5.4 Sivas Selçuklu kültür meydanı, proje tamamlandıktan sonra Hükümet Meydanı görüntüsü	148
Şekil 5.5 Sivas, Mısırlırmak Deresi ve yakın çevresi	149
Şekil 5.6 Sivas, AK-SU dere ıslah projesi birinci etap çalışmaları.....	150
Şekil 5.7 AK-SU dere ıslah projesi	150
Şekil 5.8 Fuar, kongre ve kültür merkezi perspektifi.....	151
Şekil 5.9 Ticaret merkezi	151
Şekil 5.10 Bağlantı yolu ve gölet ilişkisi	152
Şekil 5.11 Sivas fuar, kongre ve kültür merkezi	153
Şekil 5.12 Sivas Kültür Park, giriş kapısı ve gezi yolları.....	154
Şekil 5.13 Sivas Kültür Parkı çocuk oyun alanı ve pergola.....	155
Şekil 5.14 Sivas, Gök Medrese	157
Şekil 5.15 Sivas, Buruciye Medresesi restorasyon sonrası durumu.....	158
Şekil 5.16 Sivas, Alacahan Kervansarayı restorasyon sonrası durumu	159
Şekil 5.17 Sivas, Çevre, Kültür ve Sanat Evi restorasyon çalışmaları ve sonrası	160
Şekil 5.18 Sivas, Osman Ağa Konağı restorasyon sonrası ve öncesi	161
Şekil 5.19 Sivas, Akaylar Konağı restorasyon sonrası	162
Şekil 5.20 Sivas, Akaylar Konağı bahçesi	162
Şekil 5.21 Sivas, Arkeoloji Müzesi.....	163
Şekil 5.22 Sivas, Kent Tarihi Müzesi.....	164
Şekil 5.23 Abdi Ağa Konağı	164

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1 Sivas İli'nin topraklarının dağılımı	62
Çizelge 4.2 DİE Nüfus sayım sonuçları, 2000 Nüfus sayımı Sivas ili geçici sonuçları	120
Çizelge 4.3 Sivas ili Kamu, Özel ve SSK'ya bağlı hastane ve yatak sayısı ile sağlık Merkezleri	122
Çizelge 4.4 Sivas İli özel tuzlalarda üretilen tuz miktarı, 2001	133

1. GİRİŞ

Bu araştırmada konu olarak ele alınan Sivas, yazılı tarih öncesi çağlardan bugüne ulaşan binlerce yıllık bir birikimin ortaya koyduğu kültürel değerleri ve doğal özellikleriyle nitelikli bir kent kimliğine sahiptir. Sivas'ta kentin modern bir hale getirilmesi için yapılan çalışmalar ve alınan kararlar doğal, tarihi ve kültürel varlıkları üzerinde baskı oluşturarak zarar vermelerine karşın, kent gelişimine yönelik çalışan kurum ve kuruluşların gösterdiği yoğun çabalar kentsel sürekliliğin sağlanabilmesi bakımından olumlu yaklaşımlardır. Kentsel alanda belirli bölgelerde başlatılan tarihi dokuyu koruma, yaşatma, geliştirme ve oluşturulan yeni mekanlarla uyumlu hale getirebilme çabaları kentsel çevreye belli bir kimlik kazandırma çabasıdır.

Geçmişten bugüne kadar ulaşan, tarih içinde çeşitli medeniyetlerin oluşturduğu kültür ürünleri sahip oldukları değerler ve içinde yer aldıkları doğal çevreler ile entegrasyonları sonucu bugün benzerine rastlanmayacak çok değerli kültür miraslarıdır. Tarihi kentlerdeki planlama ve düzenlemelerde kenti sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri ile birlikte ele alarak koruma altına almak ve bu değerlerin özelliklerini kaybetmeden sürdürülebilirliğini sağlamak insanlığın en önemli görevidir.

Kamuoyu ve halk henüz sahip olduğu kültür ve doğa varlıkları ile tarihi çevrelerin değerini ve önemini benimseyememiştir. Bu konuda halkın bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi aynı zamanda kültürel ve tarihi değerlerin bir bütün olarak algılanması, değerlendirilmesi ve korunması anlamında önemlidir.

Koruma bütüncül olarak kent ölçeğinde gerçekleştirilmeli; yapısal, işlevsel, simgesel ve örgütsel boyutları ile birlikte düşünülmelidir.

Bu çalışmada Sivas kentinin doğal ve kültürel varlıklarının saptanması ile sorun ve olanaklarının belirlenmesine yönelik olarak kentsel etüt-analiz çalışmaları gerçekleştirilmiş, Sivas kent bütünü incelenerek kent içi mevcut durum planı hazırlanmış ve T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na tescillenen yapılar belirlenmiştir. Sivas kent bütününe ilişkin kentsel peyzaj tasarımı

önerileri, kentsel koruma ve turizm potansiyelini arttırıcı önerilerde bulunulmuştur. Araştırma doğal ve kültürel sürekliliğin sağlanmasına katkı sağlayacak, benzer çalışmalara örnek oluşturacaktır. Bu bağlamda yapılan tez çalışması beş temel bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde; araştırmanın amacına, önemine, bu amaç doğrultusunda çalışmanın nasıl ele alındığı ve kapsamına yer verilmiştir.

İkinci bölümde; konuyla ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir. Bu bağlamda, kentsel tasarım, kültürel çevre koruma ve turizm kavramları irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde; araştırmanın temel amaçlarına ulaşılmasında ve araştırmanın gerçekleştirilmesinde yararlanılan materyal belirtilerek, saptama-belgeleme, analiz etme ve öneri geliştirmeye yönelik araştırmada hangi yöntemin izlendiğine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde; araştırma bulguları ortaya konmuş Sivas'ın doğal, kültürel, tarihi ve sosyal özellikleri irdelenerek Sivas kenti mekan, kentsel doku ve turizm analizleri gerçekleştirilmiştir.

Beşinci bölümde ise diğer bölümlerde yapılan saptama ve analizler doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Kentsel peyzaj tasarımı önerileri, Sivas kenti için koruma önerileri geliştirilerek kentte yapılmış olan kentsel koruma projeleri değerlendirilmiştir. Turizm türlerine göre yörenin potansiyelleri değerlendirilip kentin potansiyelini arttırıcı öneriler geliştirilmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER

Bu bölümde araştırmaya temel oluşturacak kentsel tasarım, kültürel çevre koruma ve turizm kavramları irdelenmiştir.

2.1 Kentsel Tasarım

Hızlı ve sağlıksız kentleşme sonucunda ekonomik yaklaşımların ve toplumun yapısının değiştiği bu dönemde, doğal çevre üzerinde (tarım alanları, orman alanları, su kaynakları...) ve tarihi çevre üzerinde (kentsel sit alanları, arkeolojik ve tarihsel alanlar) büyük baskı oluşturmaktadır. Bu baskılarla ilgili yasalar ve yetki dağınıklığı birleşince, kentsel mekanlarda daha fazla bozulma, zararlanma ve uyumsuz yapılaşma oluşmaya başlamıştır.

Bugün yalnızca imar planlama sisteminin kentlere ve kentlilere iyi yaşam kalitesini sunmasının mümkün olmadığı, tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de görülmektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında yeni kentsel yaşam kalitesini elde etmede, kentsel alanların çözümlenmesinde yeni bir araç olarak kentsel tasarım ortaya çıkmıştır (Özer 1998).

Kentsel tasarım genel anlatımı ile, kentsel mekanda fiziksel, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamlarda çok boyutlu, kentsel detay irdeleme ve çözümlemelerini içeren ayrıntılı bir düzenleme yöntemidir. Kentsel tasarım kent ölçeğinde gerçekleştirilen ayrıntılı düzenleme ve düzenleme sonucunda alınan kararları anlatım biçimidir (Kaplan 2000).

Kentsel tasarım Türkçe’de, kent mimarlığı “city architecture”, batı toplumlarında ise “civil design” kamu alanları tasarımı aşamasından geçerek, “urban design” kentsel tasarım kavramı olarak güncel literatürde yerini almıştır (Gürel 1997).

Kentsel tasarım çalışma alanının yeni bir uzmanlık alanı olarak ortaya çıkması Reyner Baham’ın 1960’lı yıllardaki notlarında; mimarlık ve planlama disiplinleri arasındaki mil

karelik alan boşluğunu belirleyerek bunu doldurmak için yeni bir uzmanlığa ihtiyaç olduğunu belirtmesiyle oluşmuştur. Bugün kentsel tasarımın en yaygın tanımlaması da bu doğrultudadır. Kentsel tasarım mimarlık ve planlama disiplinleri arasında gerek içerik, gerekse ölçek açısından bir geçiş olarak tanımlanmaktadır (Ayataç 1999).

Kentsel tasarım; kentsel mekanların organizasyonu olduğu için tasarım disiplini diyebileceğimiz kent planlama, peyzaj mimarlığı, mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı meslek disiplinleri ile doğrudan ilişkilidir. İlgili bu meslek disiplinleri kentsel tasarımı farklı yaklaşımlarla tanımlamakta; peyzaj mimarlığı, kentsel tasarımı binalar dışında kalan çevrenin tasarlanması, kent görünümü, kısaca kentsel peyzaj olarak tanımlarken, mimarlar ise kentsel tasarıma büyük ölçekli mimarlık uygulaması olarak yaklaşmaktadır. Kentsel tasarımı kent planlamacıları ise kentin planlamaya ilişkin detaylarını çözümü, estetik ile ilgili düşünülen konuların saptandığı bir süreç olarak görmektedirler (Ayataç 1999).

İlgili disiplinlerden peyzaj mimarlığı, uygulamalı ekolojist olarak kentsel tasarımcı bakış açısıyla kentsel yapıları alan dışında kalan açık alan ve yeşil alanın tasarımıyla ilgilenmektedir. Bunu yaparken kentin parçalarını birbirinden kopuk değil, birbirleriyle çoklu bağlantılı ve ilişkiler hem mekana hem de ekolojik ortama yansıtılarak kurulmaktadır. Örneğin standartlara uygun, ancak sistem bağlantısı kurulmamış bir park yerine yeşil ağ içinde bir parçayı oluşturan bir park oluşturmaktadır (Kaplan 1995). İyi tasarlanmış yeşil alanlar ve açık alanlar, kentleri yaşanır kılmakta, yaşama kalitesini yükseltmekte, kentlinin sosyal ve ekonomik gereksinimlerini karşılamaktadır.

2.1.1 Kentsel tasarımda dikkat edilmesi gereken unsurlar

Tekeli'ye (1994) göre kentsel tasarımın gerçekleştirmesi gereken kriterler yedi başlık altında sıralanmaktadır. Bunlar:

- Yaşanabilirlik (insanların yaşamı ve faaliyetlerini sürdüreceği kentsel mekanlarda yaşam kalitesinin sağlanması)
- İşlevine uygunluk (insan ölçeğine, kültürel davranışına, kent içindeki konumuna göre düzenlemeler),

- Kolayca okunurluk (insanın mekanı algılamasını kolayca öğrenebilmesi),
- Görsel doyumun sağlanması (mekan ölçeği, oranları, renkleri, dokusu, vb. öğelerin estetik değerleri sağlanması karşılması),
- Çağrısız algılama yoluyla anlam yüklenmiş olması (kentsel tasarımıyla mekanın yer niteliğine ulaşarak yer kimlik kazandırılması ve bunun yanında algılamayla ona anlam yüklenmesi)
- Özel ve kamu denetiminde olan mekanlar dengesi (kent kullananların faaliyetlerinin kamusal alanlarda görsel ve simgesel değerlere ulaşabilmesi)
- Gerçekleştirilebilirlik (tasarım ürününün belli bir yaşamsal kalitesini sağlayacak şekilde alt ve üst yapıların yapılmasında sermaye gereksiniminin ve uygulamasının sağlanabilmesi)

2.1.2 Kentsel tasarım süreci

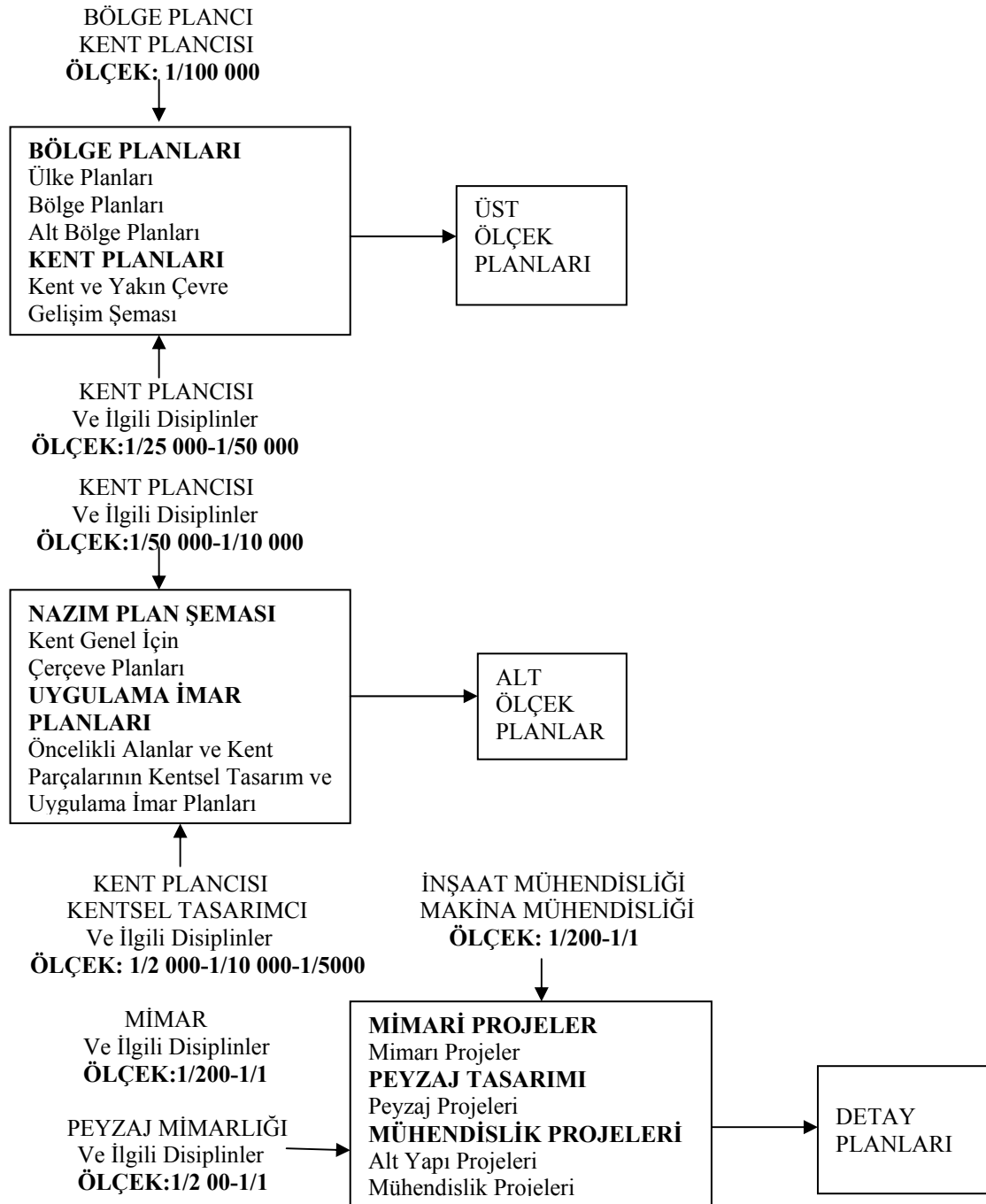
Kentsel tasarım süreci, nazım imar planı ile başlamakta ve uygulama imar planı ile son şeklini almaktadır.

Kentin yoğunluk ve ulaşım ilişkilerini oluşturan nazım planlar; geleceğe nasıl ulaşacağının ara aşamalarını, etaplarını belirleyen ve girişimcileri yönlendiren kentin fiziksel şemalarıdır. Nazım planlar hemen işleyen, zamana bağlı gelişmelere ve değişimlere esneklik taşıyan imar planları ve uygulama sürecinde özellikle öncelikli alanlarda kentsel tasarım zorunluluğu getirilerek çözümlenmelidir. Uygulama imar planları, belirlenen etap ve öncelikleri içinde program, plan yada eylem planı anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilmelidir (Özer 1998).

Öncelikli alanlar için üretilen uygulama imar planlarının ise kentsel tasarım projeleri ile birlikte ele alınarak yapılaşma programları oluşturulmalıdır.

Bu kapsamda sit alanı, turizm alanı, kıyısal alan, özel çevre veya kentin sorunlu bir alanı kentsel tasarımda bu süreç içerisinde ve problem çözümüne yönelik alt detay planı olarak görülmeli, bu alt detay planlar ile mekanın fiziksel yapısını oluşturan yapılar ve yapılar arasında kalan boşlukların biçimlenmesi ve böylece mimarlık-peyzaj mimarlığı

bütünlüğünün sağlanması görevini kentsel tasarım eylemi yüklenmelidir. Süreç, elde edilen planlar sonucu yapılaşma alanlarının uygulama projelerinin oluşturularak mimari; peyzaj ve mühendislik projelerinin elde edilmesi şeklinde özetlenmektedir (Özer 1998). Kentsel tasarım sürecinde meslek disiplinleri arasındaki görev paylaşımı Şekil 2.1’de verilmiştir.

Şekil 2.1 Kentsel tasarımın kent planlama sürecindeki yeri ve görev paylaşımı

2.1.3 Kentsel peyzaj tasarımı

Kentsel mekan; başlangıçta iş ve kent parselleri ve bunların arasındaki erişimi sağlayan yollar olarak algılanmış ve bunların dışındaki mekansal kullanımlar bir çeşit “mekan israfı” gibi görülmüştür. Kentlilerin yaşam faaliyetlerinin değişimi ile yaşam alanlarından beklentileri de farklılaşmıştır. Böylece kentsel mekanları algılanmasında da değişim süreci başlamış olur.

19. yüzyılda batıda kapitalizmin yoğun olduğu bir dönemde günlük mesai 12 saati bulurken, arta kalan zamanlar ise konutlarda geçirilmektedir (Demirdizen 2000). 20. yüzyılın başında ise böyle bir çalışma ve yaşama düzeninin hem üretim verimliliğini düşürdüğü hem de kamu sağlığı sorunları yarattığı ileri sürülmüştür ve günlük mesai 8 saate indirilmiştir.

Bu gelişmeler kent mekanı ile ilgili çok önemli bazı değişimlere yol açmıştır. Mesai saatlerinin aşağıya çekilmesi ile ortaya çıkan “boş zaman” kavramı, Avrupa’da kentleşme politikalarının temel bileşenlerinden biri olmuş ve kamusal mekan olarak adlandırılan meydanlar, parklar, kent ormanları, rekreasyon alanları, kentlerde korunması ve geliştirilmesi birinci dereceden önemli mekanlar olmuştur. Böylelikle de kentsel peyzaj kavramı doğmuştur. Kentsel peyzaj tasarımı genelde kabul edildiği gibi salt bir estetik sorunu değil, bundan daha çok işlevsel ve hatta kentsel politik bir sorunsal haline gelmiştir (Demirdizen 2000).

Kentsel peyzaj tasarımı bir anlamda kent içinde gerçekleşecek boş zaman etkinliklerinin planlanıp kent bünyesinde yer alan açık ve yeşil alanların bu amaçla kullanımına yönelik tasarımların gerçekleştirilmesidir.

Kentsel peyzaj tasarımının içeriğinde, mekanın insana özgü tasarlanıp yaşam kalitesinin artırılması amacıyla mekanlar oluşturulması için peyzajın bileşenleri olan canlı-cansız materyallerin kombinasyonunun sağlanması yer almaktadır.

Kentsel peyzaj tasarımı, kentin tasarlanması süreçlerinde öncelikle yer alarak kentsel yaşamın bugününü ve geleceğini yönlendirmeli ve kentsel yaşama sadece doğallığı

getirme şeklinde algılanmamalıdır. Burada bir diğer ölçüt de yapısal formlarla kentsel mekan arasında işlevsel ve görsel uyum ve bütünselliğin yakalanmasıdır.

Bu süreç içerisinde yer alan temel unsurlar alanın karakteri, kullanıcı gereksinimleri ve tasarım yaklaşımı olup, bunlar içerdikleri dinamizm ve çeşitlilik ile tasarımı yönlendirebilmektedirler. Peyzaj tasarımı, mekansal kökenli konular yanında davranış bilimleri ile sosyal konular ile de doğrudan bağlantılıdır. Bu durumda “kullanıcı gereksinimleri” peyzaj tasarımını da aşan boyutlarda merkezi bir konumda yer almaktadır (Kaplan ve Küçükerbaş 2000).

2.2 Tarihi - Kültürel Çevre Koruma

Bu bölümde tarihi-kültürel çevre kavramı, tarihi-kültürel çevrenin temel öğeleri, tarihi-kültürel çevrenin bozulmasına neden olan etmenler, tarihi-kültürel çevre korumanın önemi, kentsel koruma, tarihi kentsel dokuların korunmasının ekonomik ve sosyo-kültürel boyutu ve tarihi kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması kavramları irdelenmiştir.

2.2.1 Tarihi - kültürel çevre kavramı

Kültürel kimliğin somut olarak yansıdığı en belirgin mekan kentlerdir. Kentlere kimlik kazandıran onların sahip olduğu kültürel birikimlerdir.

Tarihi-kültürel çevreler geçmiş uygarlıklardan miras kalan, belli bir dönemin yapı teknolojisini, mekan kullanım, ve yaşam biçimlerini yansıtan, yaşayan belgeler olarak ortaya çıkmaktadır.

Tarihi-kültürel çevreler hayranlık uyandıran genel görünüşleri, çeşitli üslup ve biçimleri barındıran zengin düzenlemeleri, farklı algılamalara olanak veren kıvrımlı sokakları, özenli işçilikleriyle toplumların yaratıcılığının bir göstergesidir. Eski kent ve mahalleleri incelemek, bugünü anlamaya, toplumların kültürlerini tanımaya, tanımlamaya yardımcı bir araçtır. Geçmiş uygarlıkların sosyal ve ekonomik yapısı,

yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili birçok detay bu çevrelerde saklıdır (Ahunbay 1999).

Tarihi-kültürel çevreler insan ölçüsüne göre düzenlenmiş mekanlar olarak da öğretici ve ilgi çekicidirler. Sosyal ilişkileri olumlu yönde etkileyen ve bireyler arasındaki birlik duygusunun pekiştirilmesine yardımcı olan ortamlar sağlamaktadırlar. Böyle bir çevrede bulunmak kişileri mutlu kılmaktadır. Yaşam koşullarının, geleneklerin, yapım tekniklerinin hızla değiştiği bir dünyada kentsel tarihi mekanları geçmişte nasıl bir çevre içinde yaşandığını gösteren açık hava müzeleri olarak da düşünülebilir. Özgün karakterlerini koruyabilen tarihi yerleşmeler halk sanatının yerinde görülerek incelenmesi, tanınması yönünden de çok öğreticidirler. Ayrıca bakırcılık, gümüş işlemeciliği, saraçlık, dokumacılık gibi sanatların tarihi kentlerimizde, geleneksel ortam içinde yaşatılması endüstri çağı insanı için ilgi çekici olmaktadır.

Belli bir kültür birikimine sahip tarihi kentleri incelemek geçmişteki sanatçıların mimari çözümlerine, yaratıcılığına ilişkin ipuçları vermekte, bugün belki tasarlanması hayal bile edilemeyecek özel yaşam mekanlarının gerisindeki yaratıcı kaynağın gücünü duyumsatmaktadır. İçinde yaşayanlar yok olsa da, onları çevreleyen mekanların ayakta olması bugün ve gelecek kuşaklar için yaşayan tarih olarak çok önemlidir. Bu özgün veriler, bugüne ulaşamayan ve hakkında çok az yazılı bilgi olan yaşam biçimlerinin anlaşılmasına, düş gücüyle canlandırılmasında katkıda bulunmaktadır (Ahunbay 1999).

Bütün bu nedenlerden geleneksel kent dokularının ve bu dokular içinde yer alan, tarihi, arkeolojik ve kültürel değer taşıyan her ölçekte ve nitelikteki yapının, sokağın yada meydanın korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Han, hamam, kervansaray ve külliye gibi yapı ve yapı grupları günün koşullarına uygun işlevler verilerek korunabilmektedirler (Kaynak 1998).

2.2.2 Tarihi çevre korumanın önemi

Çağdaş insanın karmaşık ihtiyaçları içinde duygusal girdilerinin çoğunu tarihi çevreler karşılayabilmektedir.

Korumada üç temel amaç saptanabilir;

- **Tarihi Mirasın Gelecek Kuşaklara İletilmesi**

Tarih içinde çeşitli medeniyetlerin oluşturduğu kültür ürünleri çevreleri ile birlikte bugüne benzeri yapılamayan çok değerli kültür miraslarıdır. Tarihi kentlerdeki planlama ve düzenlemelerde özellikle kültür mirasını onararak, koruyarak ve yaşayarak gelecek kuşaklara iletmek insanlığın en önemli görevidir (Eruzun 1987).

- **Kültürel Sürekliliğin Sağlanması**

Kültür bağlarının kopması, yabancı kültürlerin benimsenmesine olanak sağlayarak toplumların karakter ve kimliklerinin yitirilmesine neden olmaktadır. Kültürel süreklilik sağlandığında çağdaş ve gelecek kültürlerin sağlıklı biçimde yeni aşamalar yapmasına ortam hazırlanmış olacaktır (Eruzun 1987).

- **Çağdaş İnsana Tarih ile Birlikte Yeni Yaşam Olanaklarının Sağlanması**

Modern çağda insanların yeni ihtiyaçları ve istekleri bulunmaktadır. Bu ihtiyaç ve istekler yeni teknolojinin olanakları ile karşılanmaya çalışılmaktadır. Ancak ileri teknoloji ürünleri, insan eli ile üretilenden daha itici olmaktadır. Tarihi çevrenin oluşmasındaki ilkeler ve sonuçları, günümüzün sorunlarının çözümünde değerli ipuçları verebilmektedir. Ayrıca insan ölçeğindeki eski yapılar, sokaklar ve bunların oluşturdukları kentsel doku, çağımızda çok akılcı küçük onarım ve yenilemelerle çağdaş yaşama uygun hale getirilebilmektedir.

İmar planlarındaki temel yanlışlık tarihi kent çekirdeklerinin mevcut yüksek rantına göre bina yoğunluğunun verilmesidir. Mevcut yollar genişletilerek, yol genişliğine bağlı olarak yükseklik arttırılacak gelişme alanları ise düşük yoğunluklu bırakılacaktır. Bu yaklaşım kentlere ve ülkeye iki yönlü zarar vermektedir. Bunlar:

- Yüksek yapılaşmaya açılan tarihi kent merkezlerinde, anıtsal yapılar dışında tümü ile yeni yapılarla bu kesimlerin karakterinin bozulması; anıtsal yapıların apartman blokları arasında kalarak tarihi kent dokusunun yok edilmesi.
- Önceden kestirilemeyen süreç içindeki değişimin farklı boyutlara ulaşması ve düşük yoğunluklu alanlara sonradan tanınan yüksek yapılaşma olanakları ile imar faaliyetlerinin sürekli olarak yıkıp yapmaya imkan tanınmasıdır. Bu da milli servetin sorumsuzca harcanması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle insanların tarihi kültürüne sahip çıkma bilincine kavuşturulabilmesi gerekmektedir (Eruzun 1987).

2.2.3 Tarihi - kültürel çevrenin temel öğeleri

Tarihi-kültürel çevrelerin temel bileşenleri tarihi kentsel çekirdek, yerleşme karakteri ve kent tacı-silüetidir.

Tarihi çevrenin türü onu oluşturan bileşenlerin niteliğine göre çok değişmektedir. Tarihi kent merkezleri anıtların yoğun olarak bulundukları bölgelerdir. Tarihi çevrelerde oran ve boyutlar bütüne uygun olmakla birlikte, detaylarda zengin çeşitlilik gösteren bir yapılanma gözlenmektedir. Selvili hazirelerin, çınarlı meydancıkların katılımıyla bütünlenen kent peyzajında, Osmanlı kültürünün özgün mimari biçimleri ve temaların varlıkları algılanmaktadır.

Kentsel doku içinde sokakların biçimi; düz veya kıvrımlı oluşları, çıkmazlar, sokak ve meydanların mekansal ilişkileri, ada boyut ve biçimleri, sokak köşelerinin biçimlenmesi, yapıların cephe oranları ve sokakla ilişkileri yerleşmeye karakter veren özelliklerdir. Bir yerleşme içindeki farklı sokak ve meydan düzenlemeleri değişik dönemlerin yapı düzenleri, doku özelliklerini yansıtan belgelerdir.

Zengin kültür varlıklarını bünyesinde barındıran tarihi kentlerde yerleşme dokusu genel olarak topografya ile ilginç bir bütünleşme ve uyum sergilemektedir. Kimi kentlerde ise toplumun en çok değer verdiği anıtlar genel kent karakteri ve silüetine egemen olmakta, kenti taçlandırmaktadır.

Sivas kentinin tarihsel silüetini oluşturan yapıların büyük bir bölümü Selçuklular dönemine aittir. Bunların başlıcaları; Sivas Ulu Camii (1196), I. İzzettin Keykavus Şifahanesi (1217), Gök Medrese (1271), Buruciye Medresesi (1271), Çifte Minareli Medresesi (1271)'dir. Selçuklular'a ait Divriği ilçe merkezinde de önemli eserler vardır. Bunlar 12. yüzyılda Mengücekli Süleyman Şah'ın yaptırdığı Kale Camii ve Kümbeti ile Süleyman Şah'ın oğlu Ahmet Şah'ın yaptırdığı Divriği Ulu Camii (1228) ve Ahmet Şah'ın eşi Melike Turan'ın yaptırdığı Darüşşifası (1228)'dir. Ayrıca Mengücekler'den günümüze kalmış tek kale de Divriği'dedir.

Genel görünümüne egemen bir veya birkaç anıtın çevresinde yöreye özgü çatı biçimleri, bacalar, kubbe ve kuleler, minareler gibi tekrar eden öğelerin bir araya gelmesiyle kent için tanımlayıcı bir özellik taşıyan kent silüeti oluşmaktadır. Nasıl yerleşmenin temel öğelerinden vazgeçilmesi düşünülemezse, bu öğelerin bir araya gelmesiyle oluşan genel görünüm ve silüet de ait olduğu kentle özdeşleşen, bozulması istenmeyen bir imgedir.

2.2.4 Tarihi-kültürel çevrenin bozulmasına neden olan etmenler

İçinde yaşamın sürdüğü kentlerde, toplumun gereksinimlerine bağlı olarak değişme istekleri gelişmekte; koruma ise bu değişimin denetlenip tarihi karaktere zarar vermeyecek ölçülerde kalmasını sağlamaktadır. Tarihi çevreler bugün bakımsızlık, terk, yeni yapılaşma etkinlikleri, rant baskısı gibi çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır. Kimi kent terk edilerek yıkılmaya mahkum olurken, üzerinde yaşamın sürdüğü yerleşmelerde ise yoğun yapılanma istekleri, yeni yollar açılması vb. olgular tarihi dokunun değişip yok olmasına neden olmaktadır.

Tarihi çevre korumanın başta gelen sorunlarından biri değişen dünya ve yaşam koşullarına karşın, tarihi sürekliliğin sağlanamamasıdır. Birçok ülkede olduğu gibi, bugün Türkiye'de de yoğun yapılaşma ile kentsel ve kırsal çevrenin kimliksizleşmesi sorunu tartışılmaktadır. Çevre karakterine uyum kaygısı olmadan, maksimum rant elde etmek için yapılan binalarla kentsel çevrenin görünümü tekdüzeleşmekte, yüzyılların birikimiyle ortaya çıkan tarihi sokak perspektifleri yok edilmektedir. Sit kararı olmayan tarihi alanlarda mevcut imar planlarının getirdiği yapı düzeni ile çevre ölçeğini korumak çok güç olmaktadır.

Küçük parsellerden oluşan kent dokularında, iki veya daha çok sayıda parselin birleştirilmesi büyük ölçekte blokların yapılmasına izin vermektedir. Yeni imar planlarına göre yapılan bu binalar, bant pencereli cepheleri ve yüksek kütleleriyle çevrelerindeki mevcut dokuyu yok etmektedir.

Belediyelerin tarihi kent parçalarında yaptıkları yol, altyapı düzenleme çalışmaları da görsel ve fiziksel bozulmalara yol açmaktadır.

Reklam için zemin katlara ve yapıların üstlerine konulan büyük tabelalar ve çarpıcı renklerdeki ışıklı reklam panoları da tarihi çevreyi çirkinleştirmektedir. Telefon telleri, çatıları işgal eden televizyon antenleri kargaşa yaratmakta, görüşü engelleyen elektrik direkleri, geliş güzel yerleştirilmiş sokak lambaları çevreye aykırı kalmaktadır .

Tarihi çevrenin korunmasında bir diğer önemli sorun bakım, onarım ve sağlıklılaştırma için gerekli teknik ve maddi desteğin bulunamamasıdır. Gerçek sahipleri kentin yeni gelişen bölgelerine göç ettikleri için boş kalan, ya da yoksul halkın barındığı tarihi çevrelerin bakımı ve sağlıklılaştırılması için gerekli olan maddi kaynağın sağlanamaması bozulmaları hızlandırmaktadır (Ahunbay 1999).

Tarihi çevrelerde yaşayanların bu çevreleri tahrip etmeden geleceğe aktarabilecek istek ve bilincine sahip olmaları gerekmektedir. Kendi özgün insanlarını barındıran yerleşmelerde kişiler konutlarına ve çevrelerine anıları, aile bağları ile bağlıdır ve korumaya daha yatkındırlar. Kırsal alanlardan kentin tarihi çevrelerine gelen yeni kullanıcılar ise çoğunlukla içinde barındıkları harap binaların mimari-kültürel değerini kavrayacak bilgidен yoksundurlar. Tarihi konutlar onlar için ucuz bir barınaktan öte bir değer taşımamaktadır. Sonuç olarak geleneksel konutlar kötü kullanılmakta, terk edilmiş olanların ahşap kaplamaları yakılmak için sökülmekte, duvar bezemeleri olan odalar gelişigüzel boyanmakta, yeni ek ve bölmeler yapmak için tavanlar zedelenmektedir. Bu tür hasarların engellenebilmesi için kullanıcıların ekonomik ve eğitim düzeyinin yükseltilmesi, kaçak yapılanma ve kasıtlı yıkıma karşı gerekli denetim mekanizmasının sağlanması gerekmektedir.

2.2.5 Kentsel koruma

Türkiye’de Osmanlı döneminden kalan Anadolu yerleşmelerinin hemen hepsi doğal olarak gelişim göstermiş ve bu yerleşmelere özgün imaj veren kentsel yapı ve silüetler oluşmuştur.

Geleneksel dokunun hakim olduğu mekanların daha çekici, sıcak, rahat, ve insan ölçeğine göre düzenlenmiş oldukları görülmektedir. Sokakları, meydanları, parkları ve tüm açık alanları kapsayan kentsel mekanlar kent içinde geniş kullanıcı kitlelerine hitap etmektedir.

Tescilli tarihi kentsel mekanların bozulmasının ve zamanla yok olmasının önlenmesi, yeni gelişme ve müdahale alanlarının, koruma mekanlarının dışında oluşturulması ile mümkün olacaktır (Kaynak 1998).

Kamuoyu henüz kültürel değerleri kavrama ve tarihi çevreleri koruma olgularını yeterince benimsememiştir. Halkın bu konuda bilinçlendirilmesi, kültürel değerlerin bir bütün olarak algılanması, değerlendirilmesi ve korunması gerekmektedir.

Koruma kent ölçeğinde gerçekleştirilmeli; yapısal, işlevsel, simgesel ve örgütsel boyutları ile birlikte düşünülmelidir. Fakat bu çok boyutlu değişim sürecinde sabit tutunabilecek hiçbir şey yoktur. Yaşayan bir kent organizmasının düzgün gelişmesini sağlamak, özellikle Türkiye koşullarında olanaksızdır.

Temel tasarım sorunu eski dokuyu oluşturan yapılar ile yeni yapıların birlikte yaratacağı sokak ya da meydan cephelerinin yaratacağı görsel etkidir. Burada;

- İşlevi değiştirilen eski yapı tasarımları,
- Üzerinde önceden varolan yapının cephe restitüsyonlarına (Restitüsyon: Sonradan değişime uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim, fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak, plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle ya da

maketle anlatımına denir (Url: www.geocities.com.) olanak verecek, bilgi bulunmayan boş arsalarla yapılacak cephe tasarımları (in fiil cepheler),

- Eski dokular içine inşa edilmiş yapıların çevrelerinde çevre ile uyum sağlayacak tasarım değişiklikleri olmak üzere üç farklı uygulama söz konusu olup birinci yaklaşım en yaygın görülen uygulama biçimidir.

Toplumdaki kişiler kendi mülkleri söz konusu olmadığı zaman düşük yoğunluklu, yeşilliği yoğun olan bir yaşam çevresi isterken, tarihi ve doğal çevrelerin korunmasının zorunluluğunu kabul etmekte, bunu tahrip edenleri eleştirmektedir. Bu değer yargılarına kimse karşı çıkmamaktadır. Ancak kişilerin kendi mülkleri söz konusu olduğu zaman bu değerler unutulmakta ve yasal çerçeveyi aşmanın yolları aranmaktadır (Tekeli 1987).

Kentin mekansal strüktüründe, geleneksel konut dokusu, kentin diğer yapılanmış çevrelerine göre ayrıcalıklı bir statüdedir. Çünkü toplumun düşünsel, sanatsal, siyasal, sosyal ve ekonomik özelliğini ve gelişmişlik düzeyini, tarihsellik içeriğinde sergileyen maddi veriler olarak kültürün önemli bir parçasıdır. Bu nedenle sadece ait olduğu toplumun değil tüm insanlığın ortak mirası olup yeniden üretilmesi olanaksızdır (Gültekin 2001).

Kentsel yaşamda ve mekanda bugün varolan geleneksel konut ve dokusu, geçmişten bir öğedir, kentin belleğidir, kentin kimlik alanlarından, gelişmişliğin kanıtıdır ve korunması yaşamsal bir zorunluluktur. Gelenekseli yadsıyan toplumlarda ise kimlik bunalımı, kentsel ölçekte kimlik bozulması sorunları ortaya çıkmaktadır.

Çözüm sürecinde başlangıç noktası, kültürel sürekliliğin yeniden kurgulanması ve kimlik karmaşasına düşmeden kent kimliğinin yeniden üretilmesidir. Sürdürülebilir koruma (sustainable conversation) altında, gelenekseli-özgün işlev ve anlamı dışında tüketmeden, tahrip veya yok etmeden kullanma, bugünün insanının gereksinimlerini karşılayarak geleceğin insanına aktarma olarak kurgulanabilir (Gültekin 2001). Süreklilik boyutunda geleneksel konut dokusu, koruma olgusuna göreceli olarak tarihsel süreç içerisinde kendilerini yineleyen, gelişime açık, dinamik mekanlardır.

2.2.5.1 Kentsel koruma planının hazırlanması

Kentsel koruma planının hazırlanması sürecinde izlenen belli bir analiz aşaması söz konusudur. Bu kapsamda kentsel yoğunluk, yapılanma durumu ve kentsel peyzaj özellikleri değerlendirilmektedir.

- **Kentsel Yoğunluk**

- Boşluk-doluluk oranları, yapılaşma yüksekliği, yapılar hakkında bilgilendirme fişleri (yapı envanteri),
- Açık ve kapalı alanlar, kentin sunduğu perspektifler, yapılaşma tipolojisi (konut ve toplu konut),
- Ulaşım ağı (ulaşım hiyerarşisi ve dağılımı) ve
- Parsel tipolojisi (parsellerin biçimleri ve boyutları).

- **Yapılanma Durumları**

- Bazı yapıların yıkılarak yeniden inşa edilmesi veya boşalan parsellere yeni bir işlev verilmesi,
- Yapıların nitelikleri,
- Mimari kalite (dış görünümü, estetiği ve gabarisi bakımından çevrede yer alan geleneksel mimariye uyumlu veya uyumsuz yapılar),
- Boş parseller ve
- Harabe duruma gelmiş yapılar (iskan edilmeyen boş yapı stoku).

- **Kentsel Peyzaj**

- Sanayi veya diğer işlevler için henüz yapılanmamış alanlar için mevcut 1/5000 nazım imar planlarındaki öngörülen kullanımların yeniden irdelenmesi,
- Çevre Kalitesi (kamu alanları, kamu yapıları, yeşil alanlar vb.),
- Mevcut yeni yapılaşma yoğunlukları (yenileme-rehabilitasyon edilen yapılar, yeni yapılar),

- Altyapı donatısı (elektrik, su, kanalizasyon, trafik yön levhaları ve sinyalizasyon, sokak aydınlatması, TV anteni, kent mobilyası),
- Sokak ve yol döşemeleri,
- Cephe ve cephe elemanları tipolojileri (Kapı, pencere, balkon korkuluğu vb.),
- Restorasyonu gerekli cephelerin özgün duruma getirilmesi önerileri ve
- Uyumsuz cepheler

Her koruma planı, o tarihi kentin yeniden keşfi olarak nitelenebilir. O zamana kadar, belirli bir tarihi kentte bilinen ve bilinmeyen fiziki ve sosyal (anlatı, hikaye, efsane, olay) niteliklerin yeniden gün ışığına çıkarılarak değerlendirilmesi ve geleceğe hazırlanmasıdır.

Yapılan analiz ve etüt çalışmaları ne kadar ayrıntılı olursa, o kentin halkı ve yönetimi kentlerine ilişkin bilgilere o denli iyi erişebilecekleri için, ilgileri de kendilerine sunulan bilgiler oranında artacaktır. İyi bir planın hazırlanma ve sonuçlandırma evrelerinde yaratılan coşku, planın uygulaması sürecinde halkın katılımı ile olumlu uygulamalara dönüştürülebilecektir (Oktay 2004).

2.2.5.2 Kentsel koruma yöntemleri

Kentsel koruma yöntemleri olarak; çevredeki bozulmaların önlenmesi, koruma-saklama, sağlamlaştırma, özgün durumun canlandırılması, kentsel iyileştirme ve mevcut fiziksel durumun devam edebilmesini sağlayabilecek kullanımların adapte edilmesi, daha iyi bir çevreye taşıma, bilgi ve belgelere dayanarak yeniden inşa etme konuları irdelenmiştir.

- **Çevredeki bozulmaların önlenmesi**

Korunması gerekli kentsel tarihi çevreler üzerindeki fiziksel etkenler, bazen olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Bu tür etmenler, gürültü ve hava kirliliği, çirkin yapılaşma, kentsel arsa değerindeki spekülasyon gelişmeler (rant) vb. gibi olgulardır. Tarihi çevrelerin bu olumsuz etkilerden soyutlanması halinde eskime ve köhneleşme süreçlerine girebilmektedir. Dolayısıyla kent planlama sistemi içinde ele alınan koruma

planlaması kapsamında, kentsel tarihi çevrelerin etkilenme alanlarındaki planlama kararları dikkatle gözden geçirilmelidir (Özyaba 1999).

- **Koruma-saklama**

Özellikleri ve karakterleri açısından önemli müdahalelerin yapılamayacağı tarihi kentsel çevrelerin, küçük onarımlarla gelecekte bozulmasını önlemeye yönelik çabalaradır. Daha çok tarihi kent merkezlerinde fazlaca tahrip olmamış ve küçük onarımlarla yaşayabilecek nitelikteki fiziksel mekanlarda ve yapılarda uygulanmaktadır. Tarihi kentsel çevrenin mevcut karakteri, bilinen özellikleriyle tüm kullanıcıları açısından belirli bir anlam ifade ediyorsa bu yönde bir kentsel koruma gerçekleştirilebilir (Özyaba 1999).

- **Sağlamlaştırma**

Bir yapının yada bir kentsel tarihi dokunun çeşitli iklimsel, fiziksel, sosyal ekonomik nedenlerden dolayı eskiyen parçalarının temizlenmesi, onarılması, malzeme ve doku dayanıklılığının artırılması ve sahip olduğu renk, doku, strüktür, bezeme gibi karakterlerin tarihi süreç içinde aynı nitelikte izlenebilmesi amacıyla gerçekleştirilen bir yenileme türüdür. Kentsel tarihi çevre ölçeğinde yapılacak sağlamlaştırma çalışmalarında ise, daha çok özelliği olan kentsel mobilya, sokak kaplamaları ve kaldırımlar, yönlendirme ve reklam tabelaları, ağaçlandırma, altyapı gibi kentsel donatılar dikkate alınmaktadır (Özyaba 1999).

- **Özgün durumun canlandırılması**

Tarihi çevrelerin yok olan kısımlarının eldeki belge ve bilgilere dayanarak yeniden yapımına yönelik olarak uygulanmaktadır. Öncelikle kentsel tarihi çevreye ilişkin yapılan restitüsyon projesi çerçevesinde, tarihi çevrenin dokusu, yapılaşma karakteri, silüetteki hakim öğeler, geleneksel yapı teknolojisi ve malzemesi gibi bileşenler belirlenmekte ve yeni yapılaşmalarda bu özelliklerin bozulmaması için çeşitli yapılaşma koşulları oluşturulmaktadır (Özyaba 1999).

- **Kentsel iyileştirme ve mevcut fiziksel durumun devam edebilmesini sağlayabilecek kullanımların adapte edilmesi**

Kentsel ölçekte daha çok doku yenileme, temizleme, canlandırma, yayalaştırma gibi müdahalelerle yapılmaktadır. Kentsel iyileştirme çalışmalarında önce iyi bir saptama yapılmalıdır. Eğer kentsel tarihi çevrenin sosyal, ekonomik, fiziksel, sanatsal ve diğer açılardan iyileştirme yapılarak yeniden kente kazandırılması mümkün olacaksa bu yönde bir müdahale kararı verilmelidir (Özyaba 1999).

Doku yenileme; Türk kentlerinde sur ve kaleler tarihi çevrenin doku açısından farklılaşmalarını simgeleyen önemli yapısal öğelerdir. Bazen kentin herhangi bir bölgesindeki dokunun büyük bir kısmı var olan tarihi ve kültürel çevresini de yaşatacak nitelikte yenilenmekte ve kente katılmaktadır. Sur içinde bulunan tarihi çevrelerdeki yapılar genellikle dar parseller üzerinde, birbirine bitişik olarak konumlanmıştır. Kent merkezinden dışa doğru çıktıkça, yapıların birbirinden ayrıldığı ve bahçeli bir yerleşme düzeninin hakim olduğu görülmektedir. İyileştirme çalışmalarında kentsel tarihi dokunun bu tür özellikleri göz ardı edilmemelidir.

Mevcut tarihi çevredeki yollar sadece yayalar için tasarlanmışken, günün çağdaş koşulları gereği ortaya çıkan araçlı ulaşım, tarihi kent merkezlerindeki taşıt-yaya ayrımının yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Yayalaştırma ile iyileştirilen tarihi kentsel alanlarda çocuklar için uygun oyun mekanları düzenleneceği gibi, değişik kültürel aktivitelerin düzenlenmesi, toplu alış-veriş mekanlarının tasarlanabilmesi, dinlence ve eğlence mekanlarının gerçekleştirilmesi ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi mümkün olabilecektir (Özyaba 1999).

- **Daha iyi bir çevreye taşıma**

Bayındırlık etkinlikleri (yol, baraj yapım vb.), jeolojik yapı ya da doğal afetler bir anıtın yada kentsel tarihi çevrenin bulunduğu yerde korunmasını zorlaştırabilir hatta olanaksız kılabilir. Bu durumda anıt veya yerleşmenin önceden belirlenen uygun bir yere taşınarak

orada yaşamını sürdürmesi gerekebilir (Özyaba 1999). Ancak böyle bir müdahale zorunlu olmadıkça gerçekleştirilmemelidir.

- **Bilgi ve belgelere dayanarak yeniden inşa etme/rekonstrüksiyon**

Bir kentin tümünün, bir parçasının ya da bir yapının özgün biçimiyle yeniden kurulması; yeniden inşa etme anlamında olan rekonstrüksiyon; kentsel korumaya farklı bir bakış açısı getirmektedir. Kentsel alanın ya da yapının eldeki mevcut bilgilerden (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı-sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) yararlanmak suretiyle eski cephe özelliğine özgün, şekil ve malzemesine uygun olarak yeniden oluşturulması kentsel koruma sürecinde göz önünde bulundurulması gereken bir yöntemdir.

2.2.5.3 Kentsel korumada dikkat edilecek unsurlar

Yapılacak çalışmalarda kentsel koruma; planlama (koruma planlarının oluşturulması) ve uygulama (hazırlanan planların uygulanması) olmak üzere iki aşamada irdelenmelidir.

Kentsel koruma planlanması kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşım ile ele alınmalıdır. Sit alanları, özel çevre koruma alanları, turizm alanları, milli park alanları gibi özellik ve farklılıkları bulunan alanlarda farklı amaçlı ve ihtisas içeren planlar yapılmalıdır. Tüm bu planların ana gelişim planlarıyla ilişkili ve eşgüdümlü tasarlanması gerekmektedir. Koruma planlamasındaki ilke, tarihi yapılar ile yol, kavşak, meydan, park ve benzeri kamusal alanların oluşturduğu kent dokusunun kente kazandırdığı kimliğin korunmasıdır.

Koruma amaçlı imar planında en önemli aşama veri toplama aşamasıdır. İl ve bölge düzeyinde envanter çalışmaları tamamlanıp ülke düzeyinde erişilebilir sayısal ortama aktarılmalı; veri tabanı oluşturulmalıdır.

Tespit, tescil ve belgeleme işlemi yapılırken uzman ve deneyimli kişiler görev almalı; gerekiyorsa multidisipliner bir çalışma ile saptama yapılmalıdır. Koruma planlamasında

kentsel tasarımcı, kent plancısı ve mimar gibi konu ile ilgili uzmanların iyi bir diyalog içinde olmaları doğan sorunları giderebilme açısından son derece önemlidir.

Türkiye gibi birçok uygarlığın kültürel mirasına sahip ülkelerde koruma ve yaşamayı birlikte ele alan ‘kent arkeolojisi’ kavramı ve uygulaması getirilmelidir (Anonim 2002).

Kentsel koruma planlarında halkın uygulamaya katılımını sağlayabilmek de çok önemlidir. Kamuoyu bu anlamda eğitilmeli, korumanın gerekliliği anlatılarak toplumsal istek ve destek sağlanmalıdır.

Tarihi çevre koruma gelişmeye engel değildir. Eski ile yeni ilişkisinin iyi bir biçimde entegre edilmesi ve kurgulanmış olması önemlidir. Yeni tasarımların tarihi çevreye katkıları olabileceği gibi olumsuz etkileri de söz konusudur. Tarihi çevre ile yarışmadan, ona çağımızın değerlerini katabilmek başarılı bir kentsel tasarımın gerçekleştirilmesine bağlıdır.

2.2.5.4 Kentsel koruma bağlamında kent kimliği

Kent kimliği fiziki çevre ve içinde yer alan yaşam biçimi bir bütün oluşturmakta, toplumsal olarak üretilmektedir. Sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplum ilişkileri kent kimliğinin devamlı olarak yeniden tanımlanmasına ve üretilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda kent kimliği tarihten günümüze uluslararası ilişkilerden gelen referanslarla sürekli olarak yeniden üretilecektir. Kent kimliği oluşumunu toplum kadar tasarımcının da etkilediği tamamen yeni öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgudur (Tekeli 1991). Kent kimliği: geçmişin korunması ile bu günkü kültürünün yaşatılmasına bağlıdır. Kent kimliğini “geçmişten geleceğe bir süreklilik” olarak algılamak ve kavramak, kenti yaşatmada ilk temel ilke ve önceliktir (Güvenç 1991).

Tarihin kente kazandırdığı kimlik, kentte yaşayanların kente sahip çıkmaları, kentlilik bilincine erişmeleri ile yaşatılabilmekte ve korunabilmektedir. Kentlilik bilincinin doğal sonucu olan korumaya halkın katılımı beraberinde kent kimliliğini oluşturup, geliştirmektedir. Demek ki koruma ve kent kimliği birbirini besleyen doğrudan bağımlı

olgular olup, toplumsal değişim ve gelişim sürecinin mekansal yapı değişim ve gelişimine etkisi bütününde ve aynı alan içersindedir (Gültekin 1993, Görer 1993).

Koruma eylemi insanın bugünkü ve gelecekteki sorumluluğunu taşımalıdır. Geçmiş yani kentsel sit alanlarını dondurmak, kentli için çağın teknik olanaklarından yoksun bir halde salt fiziki değerleri ile saklamak koruma değildir. Tarihsel bir ilke olarak insanlar kullanabildiklerini korumaktadırlar. Kültürel süreklilik amacıyla kentsel sit alanlarını yaşatma ancak geçmişle bugünün, bugünle geleceğin ilişkilerini sağlıklı canlı alışveriş içinde katkılarla, yeni üretimlere açık tutulması ile olanaklıdır. Bu da halkın uygulamaya katkısını ve ilgisini çekecek katılımsal tasarım ve uygulama süreçleri ile gerçekleştirilebilecektir (Bektaş 1991).

2.2.5.5 Tarihi kentsel dokuların korunmasının ekonomik ve sosyo-kültürel boyutu

Kentin yaşayan bir organizma olduğu göz önüne alınırsa yerleşim karakterinde her dönem önemli olup, tarihsel sürekliliğin bir parçasıdır. Bu açıdan ele alındığında kent, tüm yapılanmış çevresi ve özellikle bu çevre içerisindeki üst üste yığılı geçmiş uygarlıkların ürünüdür. Diğer bir deyişle, mevcut kentsel doku geçmişin; fiziksel, sosyal ve ahlaki kalıntılarından oluşmaktadır. Mevcut ve gelişme alanlarıyla kentsel doku, arkeoloji, ekonomi, sosyoloji vb. disiplinlerle birlikte, kent plancıları, mimarlar, korumacılar ve tasarımcıların başlıca ilgi alanlarıdır.

Geçmiş kuşakların izlerini taşıyan bir kentin, tarihi bölgeleri özel bir itina ile ele alınması gerekli alanlar olarak kabul edilir. 1960'ların başından beri tarihi alanların korunması pek çok ülke gündeminde yer almaktadır.

Türkiye'de tarihi kentsel doku 1970'lere kadar kentsel hareketlerin merkezinde yer almaktadır. Ancak 1960'ların ortalarında başlayıp 1970'lere doğru hızlanan iç göçler, bu bölgeleri çöküntü alanlarına dönüştürmüştür. Yeni gelenler için yeni kent merkezi ve konut alanları açma adına tarihi kentsel dokuya büyük zarar verilmiştir (Şenyapılı 1998). 1980'ler kentsel dokunun korunmasının gündeme geldiği yıllar olmakla beraber koruma uygulamaları mevzi müdahalelerin ötesine geçememiş ve 1990'lı yıllara kadar bu durum değişmemiştir. Bugün mevcut kentsel doku üzerinde gerçekleşecek her türlü

yapılaşma Koruma Kurulları'nın kontrolü altındadır. İmar planları oluşturulup, gelişme bölgeleri inşaat başlamadan kontrol edilmektedir.

“Koruma amaçlı imar planı” terimi 1970’li yıllarda Türkiye’de yeni yeni ortaya çıkan koruma olgusunu yasal bir çerçeveye oturtabilme çabalarının ürünüdür. Oysa bu terim, zaman içinde koruma yaklaşımının içeriğini belirleyen bir hale gelmiştir. Bu yaklaşımla yapılan imar planları, yasanın belirlediği sit alanlarında sınırlı kalmış, alanın kent bütünü içindeki yeri, tanımı, gelecekteki rolü ve ilişkileri bir yana bırakarak kentsel sit alanının tek başına planlanması haline dönüşmüştür. Kent bütününe ilişkin planlama kararlarının sit alanlarıyla bütünleştirilerek korunması gereklidir (Anonim 2002). Sit alanları; kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanları gibi ayrı ayrı tanımlanmakta ve her sit alanı için farklı koşullar belirlenmektedir. Ülkemizde birkaç farklı sit alanı özelliği taşıyan yerler bulunmaktadır. Bu özellikleri aynı anda bünyesinde barındıran sit alanlarına ilişkin yeni açılımlar geliştirilmektedir. Bunların bir bütün olarak korunması, kent kimliğinin doğru olarak betimlenmesinin yadsınamaz parçasıdır. Ayrıca doğru koruma kararlarının üretilmesi için; kültür envanteri yapılması gerekmektedir. Koruma müdahalelerinin yapılması açısından envanter oluşumu ilk koşuldur.

Koruma sadece fiziki mekanı düzenlemek değildir. Yaşayanı ile birlikte fiziki mekanı korumak ve bulunduğu kent bütününe kentsel mekanı haline gelebilmesi önemlidir. Bu da kentlinin mekanı algılaması, benimsemesi ve yeniden kullanmaya istekli olması ile mümkündür. Bu mekanizmanın gelişmesi için merkezi yönetimlerin, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin, bu katılımı sağlayacak politikaları ve uygulama araçlarını üretmeleri gerekmektedir.

Arkeolojik kalıntılar çoğunlukla gelişmiş kentsel doku içerisinde ve özel mülkiyette olduğundan önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Tescilli bir yapı tescil olduğu günden itibaren kamu malı haline dönüşmekte, kullanıcısına kamu adına sorumluluk yüklenmektedir. Buna karşın söz konusu yapının korunmasına yönelik kamu kaynaklarının devreye girmesi gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla mal sahibi kamu yararı için tescil edilen bir kültür varlığının öz kaynakları ile kamu adına korumaktadır.

Genel bütçe içinde Kültür Bakanlığı'nın payı binde 2.8 ile binde 3.2 arasında değişmektedir. Bu kadar az bir payla onarıma katkıda bulunmak olanaksızdır. Dolayısıyla olaya salt Kültür Bakanlığı'nın bir sorunu olarak değil, tüm bakanlıkların bir sorunu olarak bakmak zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Koruma sorunu ile en fazla karşı karşıya kalan birim kuşkusuz yerel yönetimlerdir. Sağlıklı ve halkın desteğini alan bir koruma yöntemi yerel yönetimlerin ve o yörede yaşayan vatandaşların korumaya olan inançlarıyla gerçekleşecektir. Bu inanç yerel yönetimlerin bu dokuların kentsel kalitesini artıracak uygulamalara kaynak aktarımı ile olacaktır (Anonim 2002). Böylesi bir çaba toplumsal bilinci gerektirdiğinden, korunması gerekli eserlerin ve bu türden alanların nitelikleri hakkında her yaş grubunda ve sosyal katmanda sivil toplum kuruluşları eliyle ve özellikle örgün eğitim düzeyinde aydınlatıcı çabalara acilen ihtiyaç vardır. Bunların yanı sıra, hizmet içi eğitimin özel bir önemi vardır. Kent, imar ve koruma ile ilgili tüm yöneticilerin kısa süreli meslek içi veya meslek dallarındaki eğitimleri sırasında bu türden bilgileri almaları beklenir. Kent planlama öğrencilerinin de yine meslek kapsamı içinde böylesi bilgilerle donatılarak arkeolojik ve kentsel sit alanlarının koruma ve yenilenmesinde etkin rol almaları ve gelecekte uygulamalarını bu yönde yapmaları beklenmektedir.

Sonuç olarak konu, bütünüyle çok disiplinli bir çabayı gerektirmektedir. Eğitim aşamasından başlayarak uygulamaya kadar, plancılar, arkeologlar, mimarlar, restorasyon uzmanları, peyzaj mimarları, ekonomistler ve uygulamacılar olarak çeşitli meslek dallarının işbirliği, her düzeyden yöneticiler ve muhakkak ki kentlerin gerçek sahibi olan tüm kentlilerin işbirliği vazgeçilmez bir zorunluluktur (Özcan ve Dündar 1999).

2.2.5.6 Tarihi kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması

Tarihi kentler ve kültürel miras için sürdürülebilir bir gelecek sağlanmak isteniyorsa dört ana konunun çözümlenmesi gerekmektedir.

Tarihi dokudaki artan tahribat bulunmaktadır. Bunun için tarihi dokunun korunması politikanın merkezinde olmalıdır.

Tarihi merkezlerdeki nüfus azalmaktadır. Tarihi mekanlar sosyal olarak dışlanan mekanlar olmaktadır. Hatta tarihi merkezlerde donanım ve alt yapı eksikliği ile çeşitlilik azalmasına kadar uzanmaktadır. Bu sorun için getirilecek çözüm, tarihi merkezlerde yaşayan halkın desteklenmesi olacaktır.

Tarihi merkezlerde turizm hareketlerinde artış yaşanmaktadır. Bu artış kontrolsüz olursa kent sakinlerinin yaşam kalitesini etkileyebilmektedir. Bu nedenle turizm etkinlikleri taşıma kapasitesi üzerine çıkmayacak şekilde planlanmalıdır.

Toplu taşımadaki yetersizlik önemli sorun yaratmaktadır. Hiçbir tarihi kent motorlu araçların gereksinimlerini karşılayacak durumda değildir. Toplu taşıma, yürüme ve bisiklet ile ulaşım olanaklarının sunulması motorlu araçlara olan bağımlılığı azaltacaktır. Kent dışına gitmek yerine, merkezi gelişimin desteklenmesi var olan binaların ve alanların kullanımı ile sağlanmalı, yerel kaynaklar bu amaçla değerlendirilmelidir.

2.3 Turizm

Turizm, insanların yeni yerler görmek ve tanımak, yeni deneyimler kazanmak, diğer insanlar, çevreler, hayat şartları ve davranış biçimleriyle temasa geçip kendi kültürlerini geliştirmek, eğlence dinlence faaliyetlerinde bulunmak amacıyla seyahat ve hareketleri içeren bir faaliyettir (Lobo 1996). Bir diğer ifade ile turizm, kazanç sağlama amacına yönelik olmamak ve sürekli yerleşmemek koşuluyla insanların bir yere seyahatleri ve orada konaklamalarından doğan aktiviteler bütün olarak tanımlanabilir (Bayer 1992).

Turizm bir harekettir, bir yer değiştirme olayıdır. Bunlar turizmin temel olgusal nitelikleri olarak bugünde vardır. Fakat uzun bir süre sadece tatil, deniz, güneş demek olan turizm anlayışında bugün artık davranış değişiklikleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla turizm yeni kavramsal yapısı içinde sadece deniz, güneş ve tatil tanımlamasından çıkmış, dinlenme, eğlenme ve serbest zamanları değerlendirme ile bütünleşen bir olgu olarak kabul görmeye başlamıştır (Çubuk 1996).

Turizm olgusunda, turist ve gezmen olarak iki tür ziyaretçi vardır.

- Turist: dinlenmek, eğlenmek, gezip görmek amacıyla 24 saati geçecek şekilde seyahat eden kişidir. Eğer kendi ülkesi dışında bir ülkeyi ziyaret ediyorsa yabancı turist, kendi ülkesi içinde yer değiştiriyorsa yerli turistir.
- Gezmen (seyyah): Gece süresi dışında 24 saati geçmeyecek şekilde başka yöreyi ziyaret eden kişilerdir. Aynı zamanda gemide yatıp birkaç gün için bir yeri ziyaret eden kişiler içinde bu tanım kullanılmaktadır.

2.3.1 Turizm aktiviteleri ve çeşitleri

Turizm; amacına, seçilen zamana, kapsanan süreye, sosyal niteliklere, ulaşım araçlarına, organizasyon şekline, konaklama şekline göre genel anlamda 7 grupta değerlendirilmiştir.

2.3.1.1 Amacına göre turizm

• Dinlenme turizmi

İnsanın çalışma yükü, hayat şekli veya çevrenin olumsuz etkileri ile zarar gören bedeni ve ruhi sağlığının tekrar elde edilmesi için geçici yer değiştirmeye bağlı olarak gerçekleşen turizm çeşididir. Dinlenme turizminin esası, çalışan kişilerin belli bir dönemde tatillerini kullanarak dinlenme amacıyla devamlı oturdukları yerin dışına seyahat ederek serbest zamanlarını dinlenerek geçirmeleridir.

Sağlık Turizmi; kişilerin tedavi olmak amacıyla yaptıkları seyahatlerin neden olduğu turizmdir.

- Termalizm: Şifalı sularla uygulanan tedavi sistemidir (Kaplıca, İçmece).
- Klimatizm: Dağ istasyonlarındaki temiz hava ile uygulanan tedavi sistemidir.
- Kür Turizmi: Zayıflama, estetik ve güzelleşme.

Kıyı Turizmi; Spor yapma, eğlenme amacıyla sahillere yapılan ziyaretlerdir.

Yayla Turizmi; Kent dışı yaşam koşullarının olduğu yaylalara yapılan seyahatlerdir.

Çiftlik Turizmi: İnsanların gerçek veya turizm amacıyla kurulmuş çiftliklerde, doğa ile iç içe yaşamak, sebze ve çiçek yetiştirmek, meyve toplamak için seçtikleri turizm türüdür.

- **Kültür turizmi:**

Değişik kültürleri; gelenekleri, el sanatları ve yaşam biçimlerini, kültür eserlerini, tarihi yapıları, müzeleri, arkeolojik ve kentsel sit alanları, eski medeniyetlere ait kalıntıları görmek için yapılan seyahatlerdir.

Spor turizmi: Spor yapan, spora ilgi duyan ve sporla ilişkili bulunan kişilerin, sportif karşılaşmalara, olimpiyatlara ve benzeri olaylara bizzat katılmak veya bunları izlemek amacıyla oluşturdukları turizm hareketleridir.

- Dağ turizmi; Gezi, araştırma, yürüyüş, tırmanma, kış, sporları sağlıklı iklimde bulunma kapsamında yapılan turizm türüdür.

- Golf turizmi; Değişik ülkelerdeki golf alanlarında, farklı tasarlanmış golf sahalarında golf oynama amacıyla yapılan ziyaretlerdir.

İnanç turizmi: Dinlerce kutsal sayılan beldeleri ziyaret etmek, dinsel toplantı ve törenlere katılmak veya bunları izlemek, hac gibi dinsel görevleri yerine getirmek veya ünlü tapınakları, mabetleri görmek amacıyla yapılan turizm türüdür.

Ekonomik ve Finansal turizm: Ekonomik beklentilerle fuar ve sergileri gezmek, endüstri tesislerini ve ticari merkezleri ziyaret etmek, iş görüşmelerinde bulunmak amacıyla yapılan turizm biçimidir. Ekonomi turizmi amaç ve gidilen yere göre ikiye ayrılır. Bunlar:

- İş turizmi: İnsanların işleri nedeniyle seyahat etmeleridir.

- Teknik turizm : Hava alanlarına, limanlara, fabrikalara, barajlara vb. yerlere yapılan seyahatlerdir.

Politika turizmi: Diplomat, devlet adamı ve kamu görevlilerinin ulusal veya uluslararası politik ilişkiler nedeniyle yaptıkları seyahatlerdir.

Kongre turizmi: Uluslararası niteliğe sahip kuruluşların, belirli aralıklarla düzenledikleri kongre, seminer, konferans, yuvarlak masa vb. faaliyetlere katılma olgusudur.

Aile turizmi: Aile ve akrabalık bağları bulunan ve bunları ziyaret etme gereksiniminden doğan turizm türüdür.

2.3.1.2 Seçilen zamana göre turizm

Yaz-kış turizmi: Seyahat için yılın hangi mevsiminin seçildiğine bakılarak belirlenen turizm türüdür.

Sezon içi ve dışı turizm: Turizm hareketlerinin yoğunluğuna bağlı olarak sezon içi ve dışı turizm biçiminde ikiye ayrılır. Sezon içi turizm; yerleşim yerinin sahip olduğu iklimsel, kültürel ve coğrafik şartlara göre belirlenen turist yoğunluğunun en fazla olduğu döneme göre değişkendir.

2.3.1.3 Kapsanan süreye göre turizm

Turizm olgusu, kapsadığı süre açısından da kısa süreli turizm ve uzun süreli turizm olmak üzere ikiye ayrılır. Kısa süreli turizm; günlük turlar, hafta sonu turları, sportif aktiviteler, dini ziyaretler, kongre ve toplantılar, fuar ve festivaller gibi turizm çeşitlerini içine almaktadır. Uzun süreli turizm ise; yayla turizmi, sağlık turizmi gibi turizm çeşitlerini kapsamaktadır.

2.3.1.4 Sosyal niteliklere göre turizm

Yaş gruplarına göre yapılan turizm:

Gençlik turizmi: Doğayı tanımak ve görmek isteyen maddi olanakları kısıtlı genç nüfusun kendilerine sunulan, konaklama, ulaşım ve servis olanaklarının değerlendirilerek, değişik ülkeleri ziyaret etmeleridir.

Üçüncü yaş grubu turizmi: Belli bir yaşın üzerinde insanların bulundukları yer dışındaki ülkeleri ziyaret etmeleridir.

Gelir düzeyine göre yapılan turizm:

Lüks turizm: Gelir düzeyi yüksek kişilerin yaptıkları, lüks turizm ürünlerine yönelik bir talep doğuran turizmdir.

Geleneksel turizm: Tüketim olanakları normalin üzerinde bulunan ve geleneksel seyahat ve konaklama işletmelerinden yararlanarak seyahat etmektir.

Sosyal turizm: Satın alma gücü zayıf kitlenin turizme katılmalarının sağlanması ile ortaya çıkan turizm biçimidir.

2.3.1.5 Ulaşım araçlarına göre turizm

Yer değiştirme turizmin temel özelliklerinden biridir. Seyahat olmadan turizmden söz edilemez. Bu bağlamda ulaşım ve ulaştırma kavramları ön plana çıkmaktadır. Ulaşım yer değiştirme hareketini gerçekleştirdiği için, turizm açısından son derece önemlidir. Ulaştırma ise bir ülkenin turistik bölgelerinin kolayca ziyaret edilmesini sağlar. Ulaştırmanın gelişmesi sonucunda hızlı bir kitle ulaşımına imkan veren araçların kullanılması, zamanı ve mali gücü sınırlı olan insanların da turizm hareketlerine katılmasını sağlamıştır. Ulaştırma türleri:

- Karayolu ulaştırması
- Su yolları ulaştırması
- Demiryolu ulaştırması
- Havayolu ulaştırması

Burada esas olan, seyahat için tercih edilen ulaşım amacının türüdür. Bu türe göre çeşitlenmektedir ve dört tip turizm vardır. Bunlar:

- Otomobil turizmi; otobüs turları, karavancılık vb.
- Denizyolu turizmi; yat veya büyük gemilerle yapılan geziler vb.
- Demiryolu turizmi; tren turları vb.
- Havayolu turizmi; küçük uçaklarla yapılan turlar vb.

2.3.1.6 Organizasyon şekline göre turizm

Turistlerin seyahat, konaklama, eğlenme, ve canlandırıcı faaliyetlere katılmalarını, faaliyetlerde hazır bulunmalarını sağlayan, bu konuda yardımcı olan kuruluşlardır. Turizm organizasyonları;

- Turizm finansman kuruluşları,
- Seyahat acenteleri,
- Tur operatörleri,
- Turizm kamu organizasyonları,
- Turizm özel organizasyonları olmak üzere beş biçimde gerçekleşmektedir.

2.3.1.7 Konaklama şekline göre turizm

Konakladığı turizm işletmesi veya sayfiye evleri gibi bir ayırım yapılarak gerçekleştirilecek turizm türüdür (Manisalı 1987, Çubuk 1981). Otel turizmi, otel benzeri tesisler turizmi (motel, pansiyon vb.), yazlıkta ikinci ev turizmi ve kamping, karavan turizmi konaklama şekline bağlı turizm türleridir.

2.3.2 Türkiye’de turizm politikaları

Türk turizm politikasını iki ana bölümde incelemek gerekmektedir. Bunlardan birincisi, planlı dönemden önce izlenen turizm politikası, ikincisi ise planlı dönemle birlikte izlenmekte olan turizm politikasıdır.

2.3.2.1 Planlı dönem öncesi Türkiye’nin turizm politikası (1949-1962)

Planlı dönemden önceki turizm politikası 1949 yılında yapılan “Birinci Turizm Danışma Kurulu” toplantısı ile başlamıştır. Bu kurul Türkiye milli turizm politikasında temel olacak bir rapor hazırlamış, ana esasları devletin ve özel teşebbüsün üzerine alacağı görevleri saptamıştır.

Bu dönemde turizm ile ilgili çıkarılan kanun, yönetmelik ve tüzükler şunlardır;

- 1953 yılında; 6086 sayılı “Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu”,
- 1956 yılında; “Türkiye Turizm Bankası Kanunu”,

- 1960 yılında; 7470 sayılı “T.C. Turizm Bankası Kanunu”,
- 17 Eylül 1955 tarihinde; “Turizm İşbirliği Nizamnamesi”,
- 1964 yılında; 4/2269 sayılı kararname ile “Turizm Müesseselerine ve Ulaştırma Tesislerine Ait Yönetmelik” tir (Anonim 1992).

2.3.2.2 Planlı dönemde Türkiye’nin turizm politikası (1963-1994)

1963 yılında kurulan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, “Batı Türkiye Turizm Gelişimi Etüdü Çalışmaları” 1968 yılında tamamlanmış ve olaya, fiziki boyuttan yoksun, sadece “sosyo-ekonomik” planlar hazırlama anlayışı içinde yaklaşmıştır.

1969 yılında planlara fiziksel boyut ilave edilmiştir. 6/12209 sayılı kararname ile Çanakkale-Balıkesir il hududu ile Antalya-Mersin il hududuna kadar olan kıyı bandı 3 km.’ye kadar bir derinlikte “Turizm Bölgesi” olarak ilan edilmiştir. Bu yaklaşım fiziki boyutta sadece bir sınır belirleme olgusu olarak kalmıştır.

1970-1990 dönemi fiziksel planlamanın başladığı dönem olmuş turizm bölgesi olarak belirlenen kıyı bandında turizm gelişim planları yapılmıştır. Birçok alanında turizm amaçlı fiziki plan yapılmıştır. 1975-1985 yıllarında iç, dış ve sosyal turizmi geliştirmek, tanıtmak, organizasyon, denetim faaliyetlerini kitle turizmi esaslarına göre yürütmek temel hedef olmuştur.

1985-1989 döneminde turist sayısının ülkede kalış süresinin ve elde edilen gelirlerin artırılması hedef alınmış, ayrıca çevreyle ilgili koruma konularına da yer verilmiştir. Bu ana hedefler doğrultusundaki plan ilkeleri ise şunlardır:

- Türkiye’nin doğal, tarihi, arkeolojik ve kültürel varlığı, kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli, ekolojik dengeyi koruma, çevreyi sağlıklı ve temiz tutma ilkeleri doğrultusunda değerlendirilecektir.
- Türkiye, OECD ve OPEC ülkelerinin yanı sıra Balkan ve üçüncü dünya ülkeleri ile turistik ilişkilerini geliştirecektir.
- Kitle turizmine öncelik verilecek ancak bireysel turizm de ihmal edilmeyecektir.

- Turizm hareketleri ile ilgili istatistik verilerin yetersizliği dikkate alınarak, ayrıntılı ve güncel bilgilerin toplanmasında modern teknik imkanlardan yararlanılacak, iç turizm hareketleriyle ilgili bilgilerde sağlanmaya çalışılacaktır şeklinde belirlenmiştir (Anonim 1992).

6. Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde (1990-1994) ise turizm gelirlerinin yükseltilmesi, turizm sektöründe eğitim ve çevre koruma konularına yer verilmiştir.

Bu döneme ait turizm sektörünü geliştirici ilke ve politikalar ise:

- Turizm sektöründe doğrudan veya dolaylı olarak hizmet verenlerin sayıca yeterli düzeye getirilmesi ve eğitilmek suretiyle bilgi ve becerilerinin artırılması sağlanacaktır.
- Sektörlerde kış, av ve su sporları ile festival, sağlık, gençlik, kongre, termal, golf ve 3. yaş turizmini daha cazip hale getirecek teşvik politikaları gerçekleştirilecektir.
- Turizm alt ve üst yapısının nitelik ve niceliğinin yükseltilmesine önem verilecektir.
- Tarihi değerler etkin şekilde korunacak, çevre ile kültür peyzajı ilkeleri esas alınarak turizm yatırım ve faaliyetleri planlanacak ve uygulanacaktır.
- “Charter” taşımacılığı geliştirilecek ve yerli seyahat acentelerinin tur operatörlüğü teşvik edilecektir.
- Mevcut tesislerde doluluk oranını artırıcı, faaliyet mevsimini uzatıcı ve nitelik yükseltici önlemler alınacaktır.
- Doğal güzelliklerin ve kültürel değerlerin korunmasına öncelik verilecek, belirli sahaların korunmaya alınarak turizme açılması teşvik edilecektir (Anonim 1994).

7. Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde (1996-2000) turizm gelirlerinin ve turist sayısının yükseltilmesi, turizme yönelik potansiyel alanların yaratılması gibi konulara yer verilmesi olarak sıralanabilir. Bu döneme ait turizm sektörünü geliştirici ilke ve politikalar ise,

- Rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması, doğal ve kültürel değerlerin zenginleştirilerek sürekliliğin sağlanması sektörün temel amaçlarıdır.
- Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla golf,

kış, dağ, yayla, sağlık, yat, kongre ve eğlence turizmini geliştirme faaliyetlerine devam edilecektir.

- Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve halkın turizm ile ilgili kararlara katılması sağlanacaktır.
- Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak sektörde küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecektir.
- Yerli tur operatörlüğünün yaygınlaştırılmasına çalışılacak, tanıtma ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi ve uygulanması için yeni finansman kaynaklarının oluşturulmasına kamu kesiminin yanı sıra, özel sektörün katılımı da sağlanacaktır.
- Turizm üst yapısının yeterli bir altyapı ile bütünleşmesi için gerekli düzenleme ve teknik önlemlere ağırlık verilecek, “Akdeniz, Ege, Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi” (ATAK) projesinin hızlı uygulanması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
- Kullanan öder, kirleten öder ilkesi uyarınca kamu eliyle yapılacak teknik altyapının finansmanına kullanıcıların katılımı sağlanacaktır.
- Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak amacıyla yönelik dinamik ve stratejik “TUSAP Ana Planı” uygulamaya geçirilecektir.
- Sektörde hizmet kalitesinin yükseltilmesi için sertifikasyon sistemine geçilmesi sağlanacaktır.
- Öncelikli bölgelerde mevcut ikinci konutların pazarlanmasına yönelik organizasyonlar geliştirilmesi şeklinde belirlenmiştir (Anonim 1994).

2.3.3 Türkiye’de turizm planlaması

Türkiye’de turizm sektörünün planlanmasına yönelik ilk girişimler 1954 yılında turizm planlamasında ihtisaslaşan resmi bir kurum olan Turizm Bankası’nın kurulması ile başlamıştır. Bu kurum sayesinde öncü ve örnek turizm planlama ve uygulamaları Türkiye kamuoyuna tanıtılmıştır. Turizm sektöründe bu dönemden sonra yapılan diğer önemli atılım 1963 yılında Turizm Bakanlığı’nın kurulmasıdır. Turizm Bakanlığı’nın kurulması turizm planlanmasının merkezi düzeyde yapılması ve örgütlenmesi konusunda yapılmış önemli girişimlerden biridir. Ancak turizm sektöründe yapılan bu hareketler, Turizm Bakanlığı’nın Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca yeniden örgütlendiği 1980’li yıllara kadar yeterli bir seviyeye ulaşamamıştır. 1982 yılında kabul edilen Turizmi Teşvik Kanunu ile özel sektör yatırımları için çeşitli teşvikler ve fiziki turizm

planlaması konusunda Turizm Bakanlığı'na önemli yetki ve sorumluluklar verilmiştir. Bu kanunla Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilen turizm merkezlerinde;

- üst ölçekli fiziki planların Turizm Bakanlığı'nın teklifi ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından onaylanması ve
- alt ölçek uygulama imar planların Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanması ve onaylanması kabul edilmiştir.

Bu gelişim, turizm sektörü gibi hizmette yüksek kalite talep eden, küresel ve yerel eğilimler ve değişimler sonucu sürekli bir gelişim içinde olan sektörün ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmıştır. Turizm sektöründe farklı kamu kurumları, yerel yönetimlerde bulunan planlama ve yatırım yönlendirme araçları kurumsal bir karmaşanın yaşanmasına neden olmuştur. Bu ihtiyaca binaen, 2003 yılında “Turizmi Teşvik Kanunu” ve “Kültür ve Turizm Bakanlığı Kuruluş Kanunu” ‘nda düzenlemeler yapılmış, Bakanlar Kurulu Kararı ile ilan edilen “Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde” (KTKGB) ve turizm merkezlerinde her ölçekteki plan yapma ve onama yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığına verilmiştir.

Türkiye 8.000 km. uzunluğunda sahilleri, doğal güzellikleri, çeşitli uygarlıklardan kalan zengin tarihi ve kültürel değerleri ile uluslararası turizm pazarında büyük bir potansiyele sahiptir. Çevre turizmin önemli bir kaynağıdır. Bir ülkenin turizm potansiyelini oluşturan sosyal, tarihi, doğal, kültürel değerleri ve bunların içinde bulunduğu çevrenin korunması ve tahrip edilmemesi, turistlerin çevre korumaya ve sorunlarına karşı gün geçtikçe daha duyarlı oldukları da göz önüne alındığında, turizm aktivitelerinin sürekliliği için çok önemlidir. Turizmin sağlam temeller üzerine oturabilmesi ve sağlıklı gelişebilmesi için temiz ve düzenli çevreye ihtiyaç vardır. Çevreyi korumak ve yeni kirlenmelere neden olmamak için ülkesel ve bölgesel fiziki gelişme planları hazırlanmalıdır.

2.3.4 Sürdürülebilir turizm

Turizm sektörü, ekolojik tabanlı bir sektördür. Bu nedenle doğal değerlerin varlığı sektörün gelişimini desteklemektedir. Doğal değerlerin yanı sıra kültürel ve tarihi değerlerinde varlığı da sektör açısından son derece önemlidir. Bir anlamda denilebilir ki

turizm sürekliliği kaynak aldığı doğa, kültürel ve tarihi değerlerin sürdürülebilirliği ile doğrudan ilişkilidir.

Dünya Turizm Örgütü, sürdürülebilir turizmi tanımlarken, sürdürülebilirliği üç temel konuda (ekolojik sürdürülebilirlik, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik) ele almış ve sürdürülebilir turizm gelişimini; gelecek için fırsatları artırırken ve korurken, bugünkü turistlerin, konukların ve ev sahibi bölgelerin ihtiyaçlarını karşılamak olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda sürdürülebilir turizm ise; kültürel bütünlüğü, gerekli ekolojik süreçleri, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemlerini korurken ekonomik, sosyal ve estetik gereklilikleri yerine getirmek koşulu ile tüm kaynakların korunmasını ve yönetilmesini sağlayan turizm olarak tanımlanmıştır (<http://www.hawaiiitourismstudy.com>, 2006).

Turizm ve koruma kavramları, özellikle yumuşak turizm kavramının gündeme gelmesiyle birlikte önem kazanmış ve birbiriyle ilişkili, birbirini bütünleyen kavramlar haline gelmişlerdir. Turizmin bir yandan önemli bir sektör olarak gelişmesiyle birlikte, diğer yandan kendini besleyen kaynakları yok etmeye başlaması, doğal, kültürel ve tarihi değerlerin geleceğini tehlikeye sokması istenilmeyen bir durumdur (Puczko 1998).

Turizm gelişiminin gerçekleştirilmesinde en önemli faktör “koruma” ‘dır. Sürdürülebilir turizmin gelişimi, doğal alanların korunması, yenilenmesi ve ekolojik dengenin korunmasının yanı sıra tarihi, kültürel ve sosyal değerlerinde korunması ile mümkün olacaktır. Turizmin kaynağı olan bu değerlerin korunmaması durumunda, turizmin geleceğinin, tehdit altına gireceği açıktır. Aynı şekilde, turizm de, koruma adına da bir tehdit unsuru olarak gerçekleşmemelidir.

2.3.4.1 Sürdürülebilir turizm planlaması

Planlamada hazır bir reçete bulunmayıp her düzenlemenin arkasında zamanla değişen, akılcı, uygun bir mantık bulunmaktadır. Yıllara göre kavramlar değişmiştir. Uzun süredir yapılan bölgeleme kavramı uzun süre yanlış olarak yaşatılmaya çalışılmıştır. Tekdüze alan kullanımı yerine karma etkinlikler karma kullanımlar turistik yaşamda öne

çıkılmaktadır. Örneğin bir müzenin içinde satış üniteleri, restoranlar, kafeler, çocuk parkları, konferans salonları vb. birçok etkinlik bir arada bulunmaktadır.

Bu kapsamda önerilen yöntemler:

- Planların zaman içinde çeşitliliği ve sürekliliğinin geliştirilebilmesi,
- Planların toplumun katılmasına olanak sağlaması,
- Planda değişikliklerin daha açık, daha esnek veya daha birbirine uyumlu olabilmesi,
- Plandaki değişikliklerin yani üretimin ve taleplerin karşılanmasını sağlaması ve teknolojik gelişmeye uyumlu olması,
- Tek işlevli bölgelerin ilke olarak terk edilmesi yaşam ortamında çeşitlilik ve süreklilik sağlanması olarak belirlenmiştir.

Turizm tüm toplumun gereksinimlerine yanıt vermekte, bir çok ülkede politik, ekonomik ve sosyal gelişmenin önemli bir nedeni olmaktadır. Turizmin önemli etkileri olduğu gibi yerel kimliğin kaybedilmesi bir çevrenin bozulması gibi olumsuz etkileri de olmaktadır.

Turizm planlamasında amaç, gelişmenin sürdürülebilir olması bugünkü ve gelecekteki toplumların yaşam kalitesini artırmasıdır. Planlamada amaç bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek özel turizmin taleplerine çözüm aramak, aynı zamanda gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye sokmamak olmalıdır. Kentlerin tarihi yapılarını turizmi geliştirmek amacıyla yok etmek kentin hafızasını silmek demektir.

2.3.5 Kentsel turizm ve planlaması

Turizmin bir dönüşüm stratejisi olarak kullanılması kaynaklı potansiyel sorunları aşmak üzere “kentsel turizm planlaması” yapılmalıdır. Turistik ürünün kendi kendine gelişiminin önlenmesi ve dünyada pek çok kentte denendiği gibi her kent için turizm planlamasının yapılması gereklidir. Bu planlama süreci, mekansal tasarım ile sınırlı kalmayan, esas olarak turizmin getireceği ekonomik ve sosyal etkileşimlerin tasarlanmasına dönük bir yaklaşımla üretilmek zorundadır. Başarılı bir kentsel turizm planlamasının içermesi gereken aşağıdaki amaç ve yöntemler şöyle sıralanabilir:

- **Turizm politikası ve eylem planı oluşturulması**

Turizmin bir fırsat olduğunu belirlemek, turizmle kentin gelişim ilişkisini kurmak için yeterli değildir. Asıl ihtiyaç duyulan stratejik bir perspektifin üretilmesidir “kent hakkında algılama, düşünme ve hareket etmeye ilişkin bir tarz belirlenmelidir”. Kentin bu anlamda sunduğu olanaklar çerçevesinde “turizm politika metni” ve “turizm eylem planı” mutlaka oluşturulmalıdır.

- **Planlama-turizm gelişimi birlikteliği**

Kentsel turizm gelişmesi, ekonomik politikalar, arazi kullanımı, ulaşım planlaması ve kentsel tasarım ile entegre edilmeli ve ilişkilendirilmelidir. Turizm planlamasını, kent planlamasından bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Bu birliktelikte öncelikle amaç, kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve çevre koşullarının iyileştirilmesidir.

- **Dönüşüm projelerinin yakın çevresi ile ilişkisi**

Turizm amaçlı dönüşüm projeleri, proje alanı sınırı içinde kalmamalı, yakın çevresi ve kent bütünü ile her türlü ilişkisi çözümlenmelidir. Proje alanı içerisine hapsolmek, çevresinde kopuk “turizm kompleksleri” üretilmesine neden olacaktır. Yaratılan çekiciliklerin birbirleriyle ve kentle entegrasyonları, yürünebilir bir kent yaratarak kentsel yaşam kalitesini arttıracaktır.

- **Turizm adaları yaratılmaması - çok fonksiyonlu alanlar üretilmesi**

Haywood’a göre (1994) karışık kullanımların geliştirilmesi daha geçerli turizm projelerinin yaratılmasında giderek daha çok önem kazanmaktadır. Kamu-özel sektör işbirliği bunu sağlamak için kullanılmalıdır.

- **Özgün ve yerel turizm kaynaklarının kullanımı**

Kentte turizm gelişimini desteklemek yatırımların sadece turizm düşünülerek yapılması anlamına gelmemelidir. Bu nedenle turizm gelişimi, kentteki diğer gelişim politikaları ile dengede tutulmalı ve uyumlandırılmalıdır. Bir yandan büyük ve yüksek maliyetli projelere önem verilirken (spor kompleksleri, oteller vb.) diğer yandan da mevcut turizm değerlerinin ve faaliyetlerinin nasıl destekleneceği düşünülmeli, kentteki özgün turizm kaynaklarının kullanımının nasıl maksimize edileceği ve ayrıcalıklı bir yer olduğu hissinin nasıl vurgulanabileceği düşünülmelidir.

Kentsel turizmde yerellik önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Dönüşümde amaç, sadece bazı teşviklerle özel sektör yatırımlarını çekmek değil yerel özelliklere vurgu yapan kalıcı yatırım yapılmasını sağlamak olmalıdır.

- **Ekonomik ve sosyal entegrasyon araçları**

Ekonomik ve sosyal konularla entegrasyon çerçevesinde çözüm üretici bir dizi mekanizmanın kullanılması mümkündür. Bazı maliyetleri kullanıcılara ödetmek, otel vergileri genellikle turizm gelişimini ve pazarlama faaliyetlerini finanse etmek için kullanılır. Daha geniş anlamdaki sosyal ihtiyaçların karşılanması için yatırımcıların katkılarına ihtiyaç vardır. Bu katkı, konut, yeşil açık alanlar, kültürel organizmalar ve sosyal servislerin sübvansiyonu gibi kamu yararı paketleri için kullanılmaktadır.

- **Turizm altyapısının sürdürülebilirliği**

Kent sakinleri ile turistlere eşit derecede faydalı olan şey, temel çevresel altyapıdır. Dolayısıyla bunların sürdürülebilirliği, işletimi ve idamesi, bu alanların üretilmesi kadar yaşamsal öneme sahiptir. Bu altyapının sürdürülebilirliği için, turizm eylem planı içerisinde “kent merkezi yönetimi” veya “ziyaretçi yönetimi” gibi araçlar mutlaka kullanılmalıdır.

- **Yerel halkın süreçte yer alması**

Dönüşüm sürecinde halkın turizm olgusunda doğrudan yer alması ve yerel halkın çıkarlarının korunması gereklidir. Turizm gelişmesinin öncelikle ve en fazla yerel halka faydalı olması gerektiği unutulmamalıdır.

- **Yerel yönetimlerin kapasitelerinin geliştirilmesi**

Kentsel turizm gelişim politikası, yerel yönetimlerin organizasyon kapasitesinin güçlenmesini zorunlu tutar. Turizm politikalarının belirlenmesi ve geliştirilmesinde yerel yönetimler, turist büroları, tur operatörleri, turizm sektör temsilcileri, merkezi yönetim, profesyonel kuruluşlar gibi çok yönlü kurumlarla birlikte çalışmak zorundadır.

2.3.6 Turizm çevre ilişkisi

Çevrenin doğal ve kültürel kaynakları, turizmin doğrudan yada dolaylı yoldan yararlandığı doğal zenginliklerdir. Turizmin yararlandığı çevre kaynaklarına örnek olarak deniz, göl, akarsular, orman, korular, arazi yapısı, fauna, flora, kültür ve sanat varlıkları, sanat şehirleri, tarihi eserler, mimari eserler, müzeler vb. verilebilir.

Turizm üzerinde doğal çevrenin etkisi, günlük yaşamın tek düzeliğinden sıkılan insanın ruhsal ve bedensel yönden canlılık kazanması, dinlenmesi; sosyal çevrenin etkisi ise kendinden önce yaşayan insanlarla ya da diğer toplumlarla insanın kendi arasındaki bağlılığını artırması şeklinde özetlenebilir. Çevrenin doğal ve kültürel elemanları turizm etkinliğinin doğmasında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle turizmin kendisinin yaratıcı elemanlarını korumak, turizmin ekonomimizdeki etkinliğini artırmak ve devam ettirmek bakımından önemlidir (Çubuk 1996).

Turizm-çevre ilişkisinin planlaması ve bu planların ulusal kalkınma planları ve çevre politikaları ile bütünleştirilmesi turizm kalkınmasının sürdürülebilirliği için temel koşuldur. Turizm politikasında amaç, turizmin ulusal ve bölgesel düzeyde sağladığı ekonomik, sosyal, kültürel yararların artırılması, ancak bu artış alanlarında ve aynı zamanda doğal çevrede oluşabilecek olası zararların azaltılması şeklinde olmalıdır.

Turizm bir ürünün yaratılması bakımından bir üretim olayı, bu ürünün kullanılması bakımından da bir tüketim olayıdır. Ülkemizde yapılacak turizmin politikası, bu tüketim ve üretim arasındaki dengeyi sağlamalı, böylece belli yörelerde yoğunlaşmaya bağlı olarak ortaya çıkabilecek çevre sorunlarını önleyici nitelikte olmalıdır. Turizmin yoksulluk ve işsizliğin kesin çözümü olarak görüldüğü ülkelerde, çevreye olan fiziksel etkilerle ilgilenmek ikinci planda kalmaktadır. Bu bağlamda çevre politikasıyla bütünleşen bir turizm politikası oluşturulmalıdır. Diğer taraftan kamunun turizm hakkındaki düşünceleri ve beklentileri turizmin gelişmesi, yönetilmesi ve kontrol edilmesi yollarının açıklanmasında önemli bir etmendir (Çubuk 1996).

2.3.7 Turizmin olumlu ve olumsuz etkileri

Turizmin üzerinde bazı olumlu ve olumsuz etkiler söz konusudur.

Turizmin olumlu etkileri

- **Fiziki:** Doğal ve yapısal kaynakların korunması, yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesine yardımcı olur. Uluslararası düzeyde kabul görülen kalite standartları ile doğal kaynaklara erişimi sağlar. Yerel insanların elde edebilecekleri, kaliteli fiziksel çevre düzenlemeleri teşvik eder. Geçmiş asırlardan kalan kullanılmamış, kıymeti düşmüş -örneğin, demiryolları, ardiye, liman, barınakları- kullanımı için ekonomik mantık yaratır ki bu varlıklar (yapıtlar) çağdaş toplumca pek fark edilmemektedir.
- **Sosyo-Ekonomik:** Yerel insanlara başka durumda ekonomik açıdan doğrudan katkısı olmayacak yapıtlar için piyasa, ekonomik değer oluşturur. Gelecek nesiller için koruma amaçlı gelir oluşturmaktadır. Küçük firmalar için yararlanma ve fırsatlar ortaya çıkarmaktadır. Sadece turizm faaliyetleri için değil, diğer destekleyici faaliyetler için de teşvik yaratır. Yerel insanların yaşam standartlarını, başka şekilde elde edilmesi güç olan vergi ve döviz gelirleriyle yükseltir. Restoran, spor tesisleri, yerel taşıma faaliyetlerini, yerel insanların kullanımına sunarak yaşam kalitesini yükseltir.
- **Kültürel-Eğitsel:** Sanat, folklor, festival, tiyatro kalitesini yükseltir. Faaliyetleri destekler ve bunların sürdürülmesi için kaynak yaratır. Yerel sanat ve elişleri için piyasa

oluşturur. Belirli bölgelerin yerel kimliklerini güçlendirir, yerel gururun arttırılmasını sağlar. Çevresel değerlendirmeyi hem ziyaretçilerin hem de yerli halkın anlaması için ortam yaratmaktadır (Middleton 1988).

- **Ekonomik:** Turizmin gerek döviz kazandırma gerek turistik yatırım ve tüketim harcamalarının çarpan mekanizmasıyla gerekse vergi kaynağı olma özelliği ile ekonomide gelir yaratıcı etkisi olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu etki aynı zamanda kısa sürede ve düşük maliyetlerle istihdamı arttırıcı ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesine ilişkin olumlu etkiler de yaratmaktadır (Özbey 1995).

Turizmin olumsuz etkileri

- **Ekonomik:** Turizmin gerekli denetim olmadığı takdirde veya yanlış politikalar sonucu olumsuz ekonomik etkilere de sebep olabileceği savunulmaktadır (Olalı 1990). Bunlardan bazıları; ülke kaynaklarının (döviz çıkışı ve kar transferi yoluyla) ters yönlü bir ekonomik etki doğurabileceği, arazi fiyatlarının yükselmesinin ve kıt kaynakların kısa dönemli turistik çıkarlar için tahsis edilmesinin alternatif maliyet kazançları yükseltebileceği ve kaynakların yabancı sermaye tahsisi yoluyla bir kolonizasyona yol açabileceğidir. Artan dışa bağımlılık, suni fiyat artışları ve sermaye yoğunlaşması temel ekonomik sorunlar olacaktır.

- **Fiziki:** Havaalanı, marinalar ve diğer tatil komplekslerinin kurulması toprakları aşındırmaktadır. Aşırı ziyaretçi akımı doğal çevre yapısını tahrip ederken, hayvan türlerini dışlayarak ekosistemi bozmakta ve çöp ve gürültü fazlalığı yapmaktadır. Su ve toprak kaynakları, turizmin gelişim trendine göre yönlendirilmektedir.

- **Sosyo-ekonomik:** Turizm çevreyi ticari bir araç haline getirmektedir; yabancı turistlerin tüketim eğilimleri yapısına uygun yabancı mal ithali, bu bölgelerin kaynaklarının yurt dışına aktarılmasına neden olmaktadır. Gelişmiş ülke ahlak standartlarını yerel toplumlara tanıtırılarak, kent yaşamının ögesi olan şiddetin suçun ve hırsın artmasına, geleneksel değerlerin yok olmasına yol açabilmektedir (Middleton

and Hawkins 1988). Turizme bağılı göç yaşanması beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. Özellikle tarımın ihmalı söz konusu olabilmektedir.

- **Kültürel ve Eğitsel:** Yurt içi (yerel) kültürel değerlerin ve sanat yapılarının kazanç amacıyla suni bir şekilde yeniden oluşturulmasını teşvik etmektedir. Kültürün ticari bir turist aktivitesine dönüşmesi, doğal konukseverliğin kötüye kullanılması toplumun yerel değer ve kimliğini tahrip edebilmektedir.

Sanayileşme, nüfus artışı ve teknoloji ekseninde meydana gelen sorunlar mevcuttur. Kaynakların tüketimi, doğanın etkilenmesi, altyapı sorunlarının ortaya çıkması, artan turizm faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kirlilik ve atıklar, bunların arıtımı ve yok edilmesi için fiziksel altyapı ve kapasite yetersizlikleri, tatlı su kaynaklarının aşırı kullanımı, ormanların yok edilmesi, kıyı ve plajların zarar görmesi, toprak erozyonu, biyolojik çeşitliliğin tahribi, kültürel mirasın zarar görmesi, hava ulaşımının ve kalabalığın yarattığı ses kirliliği, turizm sektörünün yarattığı başlıca olumsuz çevresel etkilerdir. Özellikle elektrik, su, kanalizasyon, arıtma, çöp toplama ve imhası gibi teknik altyapı donanımlarının yatak kapasitesindeki hızlı artışın gerisinde kalması ve üstyapının denetimsizliği bu sorunların başlıca kaynaklarıdır.

Turizmin ortaya çıkardığı olumsuz etkiler gerek ziyaretçiler gerekse de turist kabul eden toplumlar üzerinde hoşnutsuzluğa yol açmaktadır (Avcıkurt 1996). Oysa turizmde yüksek kalitede bir deneyim ancak doğal kaynakların, çevrenin ve kültürel mirasın korunmasıyla sağlanabilecektir. Doğal, çevresel, biyolojik ve sosyo-kültürel kaynakların korunmasına ve kayıpların en aza indirilmesinde, turizm alanındaki faaliyetlerin ve getirilerinin gelecekte de arttırılarak, devamını mümkün kılacak tek yol sürdürülebilir turizmdir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini Sivas tarihi kent merkezi ve merkeze bağlı yakın yerleşim alanları oluşturmaktadır. Araştırma alanı şekil 3.1’de verilmiştir.

Şekil 3.1 Araştırma alanı

Araştırma alanının sınırlarını saptamada Sivas Valiliği tarafından oluşturulan Koruma Amaçlı İmar Planı ile kentsel sit alanı ve tarihi sit alanı sınırları belirleyici olmuştur. Ancak, Sivas İli genelinde de turizme potansiyel kaynaklar bulunduğu için Sivas İli ve

yakın çevresi kapsamındaki doğal ve kültürel değerler de araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Özellikle kent merkezindeki; İnönü Bulvarı, Atatürk Bulvarı, Hükümet Meydanı ve 4 Eylül Kongre Müzesi ile Çifte Minareli, Buruciye ve Şifaiye Medreseleri önü kentsel açık yeşil alanından oluşan kent merkezinin çekirdeği araştırma alanı olarak belirlenmiştir.

Kuramsal temellerde değerlendirilen kentsel tasarım, tarihi kültürel çevre koruma, turizm ve kentsel turizm planlaması yaklaşımları ile turizmin etkileri, Sivas kentinin doğal ve kültürel özellikleri, bölgesel işbirliği çalışmaları ve yapılan projeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için;

- gerek özel ya da kamuya ait, gerekse üniversitelere ait kütüphaneler ve Kültür Bakanlığı Kültür ve Turizm Varlıklarını Koruma Kurulu dokümantasyon birimlerinden sağlanan literatürlerden ve konu ile ilgili yapılmış diğer çalışmalardan,
- araştırma alanı olarak seçilen tarihi kent merkezinin tarihi ve mekansal gelişim sürecini gösteren harita, plan, fotoğraf ve raporlardan,
- Sivas Belediyesi'nden alınan Koruma Amaçlı İmar Planı, açıklama raporu ve haritalarından,
- Sivas Valiliği, Sivas Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İl Özel İdaresi, Sivas Müzesi, araştırma alanının tarihi, doğal ve kültürel varlıklarının tespiti ve günümüzdeki durumu ile ilgili olarak resmi kurumlarda ki konuya hakim kişilerle yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen verilerden,
- tarihi kent merkezi için hazırlanan koruma amaçlı plan proje ve bunlara ait raporlardan,
- araştırma alanında çekilen fotoğraflar, görsel inceleme ve izlenimlerden yararlanılmıştır.

3.2 Yöntem

Araştırma üç temel aşamada gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde öncelikle, literatür ve veri toplama aşaması gerçekleştirilerek araştırmaya temel olacak veriler derlenmiştir. Farklı dönemlerde gerçekleştirilen arazi etüt çalışmaları tamamlandıktan sonra değerlendirme aşaması sonucunda araştırma bulguları sentezlenerek öneriler geliştirilmiştir.

3.2.1 Literatür ve veri toplama aşaması

İlk aşamada literatür taramaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen veriler ışığında, araştırmaya konu olan Sivas tarihi kent merkezine ilişkin bugüne kadar yapılmış ve yapılmakta olan tarihi çevreyi korumaya yönelik uygulamalar ortaya konarak değerlendirilmiştir.

3.2.2 Arazi etüt çalışması

Çalışma alanının mevcut durumunun saptanmasına yönelik olarak gerekli etüt-analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Sivas Kenti'nde tespit ve gözlemlerde bulunulmuş, Sivas tarihi kent merkezi koruma amaçlı plan ve proje çalışmalarından yararlanılmıştır.

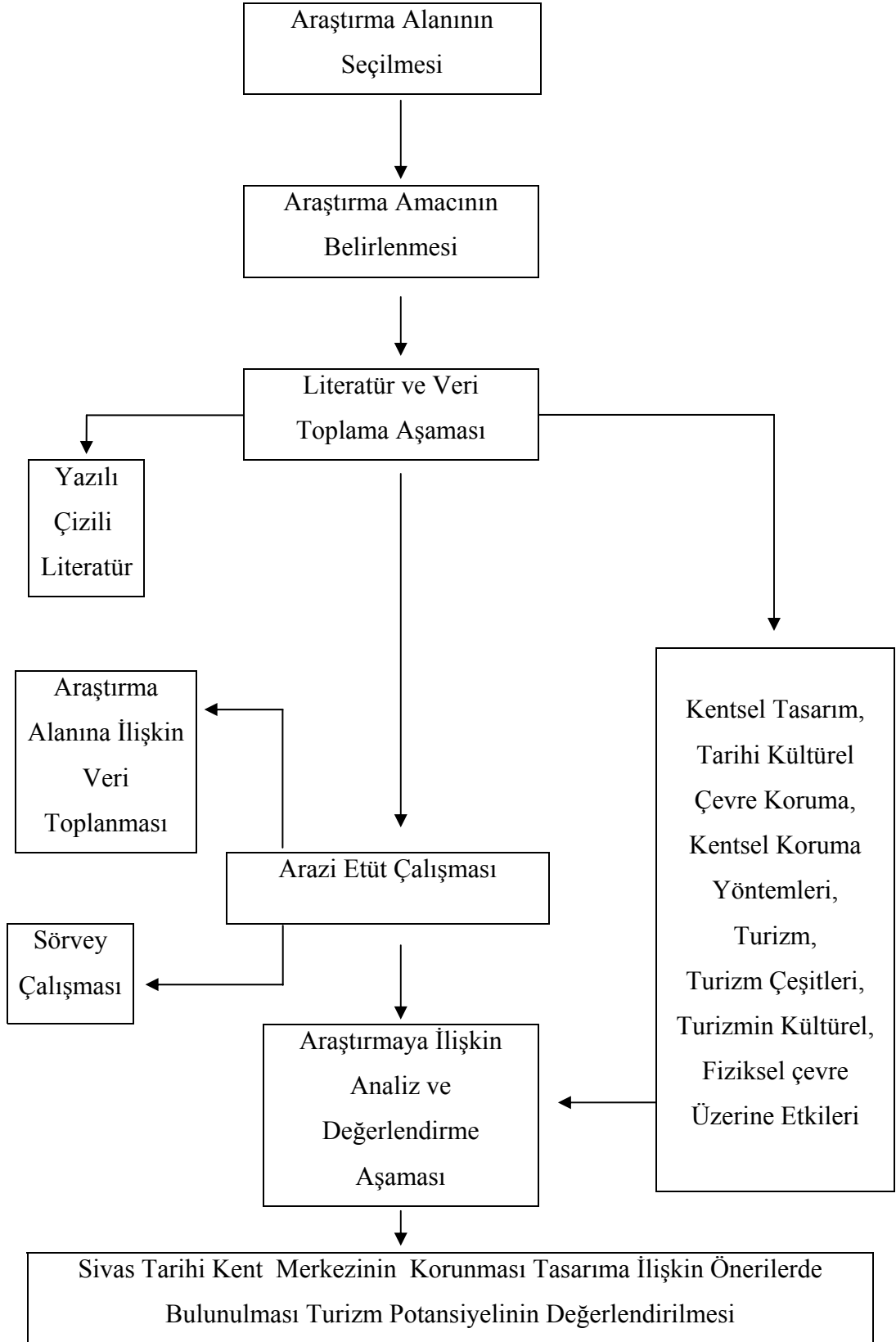
Sivas kent merkezinde bulunan kültür varlıklarının mevcut durumlarının belirlenmesi, geçmiş yıllara ait fotoğraflarla kıyaslama yapılarak bugünkü durumlarıyla karşılaştırılması ve yakın çevreleriyle ilişkilerinin saptanması için tarihi mekanlarda arazi çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

3.2.3 Değerlendirme

Sivas; doğal, kültürel ve tarihi açıdan büyük potansiyele sahip bir kenttir. Sivas'ta doğal, tarihi ve kültürel varlıkların korunması için yoğun çaba gösteren kamu kuruluş ve kişilerin yapılan yanlışlıkların hızla düzeltme çabaları, kentsel süreklilik açısından olumlu bir yaklaşımdır. Belirli bölgelerde başlatılan tarihi dokuyu koruma, yaşatma ve

geliştirme, oluşturulan yeni mekanlarla uyumlu hale getirebilme çabaları belirli bir aşamaya ulaşmıştır.

Bu çalışmada Sivas kenti incelenerek Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan alınan tescilli yapı listesinden de faydalanılarak Sivas kent içi mevcut durum planı hazırlanmış ve tescilli yapılar belirtilmiştir. Kentsel peyzaj tasarımı  nerileri, kentsel koruma ve turizm potansiyelini değerlendirmeye yönelik önerilerde bulunulmuştur. Çalışma doğal ve kültürel sürekliliğin sağlanması katkıda bulunmaktadır. Araştırmada izlenen yöntem aştamaları Şekil 3.2'de verilmiştir.

Şekil 3.2 Araştırma yöntem akış şeması

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Tarihçe

4.1.1 Yazılı Tarih Öncesi Dönem

Sivas'ın yazılı tarih öncesi dönemleri, ilk defa 1927 yılında yörede Amerikalı arkeolog Von Der Osten ve ekibi tarafından altı yıl süreyle yapılan kazılar sonrasında aydınlanmıştır. Bu süre içinde yapılan kazılarda 38 adet yerleşim yeri saptanmıştır. Sivas merkez ve ilçelerindeki arkeolojik araştırmalar, Osten'den sonra'da sürdürülmüş; 1943'te Kılıç Kökten ve Şevket Aziz Kansu, 1947'de Tahsin Özgüç, 1955'te Charles Burney, 1963'te Pierro Meriggi, 1975'te Jak Yakar, 1992'de A. Tuba Ökse ve 1994'te Andreas Müller-Karpe yörede sistemli kazılar yapan yerli yabancı arkeologlar olmuştur (Ökse 1993).

Araştırmalar sonunda çıkarılan buluntulara göre, yöreye ilk olarak neolitik dönemde yerleşildiği tahmin edilmektedir. Şarkışla-Megersen'de, Hafik-Pılır Höyük'te çıkarılan buluntular bu düşüncüyü doğrulamaktadır (Mahiroğulları 2003).

Sivas yöresindeki iskan, neolitik dönemden sonra kalkolitik dönemde de sürmüştür. Kangal-Çukurtarla, Kangal-Kavak höyüklerinde ve Zara-Tödürge Gölü kıyısındaki Kültepe, Tepecik höyüklerinde kalkolitik dönem kalıntıları bulunmuştur (Mahiroğulları 2003).

Kalkolitik dönem (maden taş devri M.Ö. 5000-3500) sonrası Sivas'ın yerleşme tarihi, ilk Tunç Çağı (M.Ö. 3000-1500) ile sürmüştür. Bu dönem, Kavak'taki Kültepe, Tepecik, Pılır ve Çukurtarla, Uzunyayla'daki Sıçan höyüklerinden; merkez ilçeye 5 km. mesafedeki Kılındık/Uzuntepe yakınlarındaki Maltepe'de çıkarılan buluntularla aydınlatılmış; yörenin M.Ö. 2600'lerde iskan edildiği anlaşılmıştır (Ökse 1993).

1994 yılında Alman arkeolog, Andreas Müller-Karpe tarafından başlatılan "Kuşaklı Kazısı" bu kazılar arasında en önemli olanıdır ve çalışmalar halen devam etmektedir. Sivas İli, Altınyayla İlçesi Başören Köyü'nde bulunan ve Kuşaklı örenyeri olarak bilinen "Sarissa" şehri dünya tarihinde 4 Büyük İmparatorluk kuran Hititlerin önemli

şehirlerinden biridir. Dünyanın devletler arası ilk antlaşması olan ve Mısırlılarla Hititler arasında yapılan Kadeş Savaşı (M.Ö. 1285) sonucu yapılan antlaşmada Sarissa'nın Fırtına Tanrısının şahitliğinden söz edilmektedir. M.Ö. 1500 ve 1400'lü yıllarda önemli bir yerleşim merkezi olan ve Hitit krallarının başkentleri Boğazköy'den gelerek yazlık çalışmalarını yürüttükleri Kuşaklı yerleşimi, Türkiye'de tablet buluntusu veren 5. merkezdir. Hitit yazılı metni olan tabletlerin 6. merkezi de Sivas İli, Yıldızeli İlçesi Kayalıpınar Köyünde ki "harabe" ören yeridir (Sivas Valiliği 2002).

1650 m. yüksekliğinde bulunan Sarissa şehri 1950 adımlık sur kalıntıları ile önemli bir yerleşim yeridir. Şehre giriş, sur üzerinde bulunan 4 kapıdan sağlanmaktadır. 1993 yılında Sivas Müze Müdürlüğü adına başlatılan arkeolojik kazılar 1994 yılından itibaren Almanya Marburg Üniversitesi adına Prof. Dr. Andreas Müller Karpe başkanlığındaki bir ekip tarafından yürütülmektedir. 10 yıldır yapılan kazılarda şimdiye kadar bilinen en büyük Hitit tapınaklarından C binası ile kralın sarayı ve şehrin güney ve kuzeybatı sur kapıları ortaya çıkarılmıştır (Şekil 4.1.a,b). C binasında restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. Şehrin kuzeybatı sur kapısı altında yer alan savunma ve sulama arnaçı Hitit barajı duvarlarının açığa çıkarılması ve şehrin tepe noktasında yer alan tümülüsteki kazılar 2003 yılında yapılmış durumdadır. 10 yıldır yapılan kazılarda ele geçen Hitit İmparatorluk dönemi Kültür Varlıkları Müze Müdürlüğü'nde koruma altına alınmaktadır. Bunlardan en önemlisi olan çiftbaşı boğanın (Adakkabı-Riton) bir örneği de Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde bulunmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Sarissa şehrinin içme ve kullanma suyunu sağlayan ve Büyük İmparatorluk döneminde (M.Ö. 1500-1400) yapılmış olan "Supptass Gölü" (Gölgediği) şehrin yaklaşık 2 km. güneyindeki Kulmaç Dağları eteğinde yer almakta olup, Hitit krallarının başkentleri olan Çorum İli'ndeki Boğazköy'den buraya geldiklerinde yapmış oldukları dini seremonilerde ve fırtına tanrısı ile özleşmiş kutsal bir alandır. Hitit yazılı metinlerinde geçen kutsal "Huvaşı Taşı" da bu alanda yer almaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.1 Sarissa Antik Şehri hava fotoğrafı

4.1.2 Yazılı Tarih Dönemi

Sivas'ın yazılı tarih dönemi, M.Ö. 2000'in ortalarında Hititlerle başlamaktadır. Bugün Sivas Kalesi olarak bilinen Topraktepe'de 1946'da Tahsin Özgüç tarafından yapılan kazıda Selçuklu yapılarının altında 1.5 m.'lik bir dolgu katmanından sonra Hitit dönemi yerleşimlerinin ortaya çıkması bu düşünceyi doğrular nitelikteki önemli kanıtlardır (Mahiroğulları 2003).

Hattuşil önderliğinde M.Ö. 1650'de kurulan Hitit Devleti, Kızılırmak yayını sınır kabul etmiştir. Bu yay içindeki Sivas ve çevresi, Hititlerin yıkıldığı M.Ö. 1200'lere kadar bu devletin önemli yerleşim birimlerinden biri olmuştur. Yörede yapılan kazılarda Hititlerle ilgili buluntular ortaya çıkarılmıştır. Şarkışla'nın Döllük Köyü civarında yapılan kazıda bulunan madeni bir Hitit heykeli ile Gürün'de bulunan Hitit hiyeroglif yazılı bir stel (mezar taşı) yöredeki Hitit iskanını doğrulayan önemli bulgulardır (Mahiroğulları 2003).

Sivas uzun bir süre Hititlerin devamı olan Hitit Kent Devletleri'nin toprakları içinde kalmıştır. M.Ö. VII. yüzyılda Anadolu'ya Türk kökenli Kimmer ve İskitlerin gelmesiyle bu kavimlerin yerleşim alanı olmuş; daha sonra Medlerin toprakları içinde yer almıştır. Ancak, Medlerin kısa süren Anadolu hakimiyeti sonrasında Sivas bu defa M.Ö. 550'de Perslerin eline geçmiştir. Persler, Anadolu'daki topraklarının yönetimini, güneyde Kilikya, kuzeyde Pontus, ortada Kapadokya Satraplığı adlarıyla üçe ayırmıştır. Sivas,

güzel atlar ülkesi anlamına gelen “*Kapadokya*” içinde yer almıştır (Mahiroğulları 2003).

M.Ö. 334’te Anadolu’ya geçen Makedonya Kralı Büyük İskender, Perslerin Anadolu’daki üstünlüğüne son vermişse de, bir süre sonra M.Ö. 322’de Pers yöneticilerinden I. Ariarates, Kapadokya Krallığı’nı yeniden kurmuştur. Dolayısıyla Sivas Kenti, uzun bir süre Kapadokya Krallığı’nın sınırları içinde kalmıştır (Mahiroğulları 2003).

M.Ö. I. yüzyılın başlarında kısa bir süre kuzeydeki Pontus Krallığı’nın topraklarına dahil edilen Sivas, Roma İmparatoru Pompeus’un M.Ö. 66’da Suşehri yakınlarında Pontus Kralı VI. Mithridate’ı yenmesiyle Romalıların siyasi hakimiyetine girmiştir. Pompeus, Anadolu’da Roma hakimiyetini sağladıktan sonra, Sivas’ın o dönemdeki adını “*Diopolis*” (Tanrı şehri) olarak değiştirmiştir (Yurt Ansiklopedisi 1983).

4.1.3 Roma Dönemi

Roma İmparatorluğu’nun Anadolu’daki hakimiyeti kesinleşince, Kapadokya yöresi bu imparatorluğun koruması altında Ariobarzanes’a verilmiştir. Daha sonra yapılan yönetim değişikliğiyle Sivas, Arkheleos’un yönetiminde önemli yerleşim birimlerinden biri olmuştur. Kapadokya kralı Arkhelaos, Roma’nın nüfusu altında sahip olduğu toprakları genişletmek amacıyla vefat eden Pontus kralı Polemon’un eşi kraliçe Pythodoris ile evlenmiş; böylece Anadolu’nun kuzey bölgelerini de ele geçirmiştir. Kraliçe Pythodoris’ten sonra tahta geçen 2. Polemon, Part saldırısı karşısında krallığını M.S. 65’te Roma İmparatoru Neron’a bırakmak durumunda kalmıştır. Romalılar, Partlara karşı koymaya çalışmışsa da, yöre bir süre için Partların egemenliğine geçmiştir (Mahiroğulları 2003).

Sivas, Kapadokya yöresinin Roma’ya bağlı bir eyaleti olarak ilan edildiği M.S. 17’den sonra, imparatorluğun ikiye ayrıldığı 395’e kadar Roma hakimiyetinde kalmıştır. Sivas, 395’ten sonra Anadolu’nun Doğu Roma İmparatorluğu’nun payına düşmesiyle Bizans topraklarına katılmıştır (Hakkı 1992).

4.1.4 Bizans Dönemi

Bizanslıların ilk dönemlerinde yörede önemli siyasi olaylar cereyan etmemiş; nispeten sakin bir dönem yaşanmıştır. Sivas, Bizans İmparatoru Heraklius zamanında “*tema*”lar şeklindeki idari yapılanma çerçevesinde Sebasteia Teması’nın merkezi olmuştur. Sivas Teması, 10. yüzyılda yeni idari yapılanma sonucunda ikiye ayrılmış; tema topraklarının kuzeydoğu kısmında Koyulhisar, Suşehri ve Şebinkarahisar’ı da içine alan Koloneia Teması kurulmuştur. Sivas, yine Sebasteia Teması’nın merkezi olmuştur. Bizanslılar döneminde Sivas, zaman zaman doğudan gelen Sasanilerin, zaman zaman da güneyden gelen Emevilerin saldırılarına maruz kalmıştır. Emevi Halifesi Abdülmelik Bin Mervan zamanında Bizans topraklarına sefer düzenlenmiş; Emevi ordusu, Miladi 693’te Sivas önlerinde II. Justinyen komutasındaki Bizans ordusunu yenmiştir. Ancak, şehir müslümanların eline geçmemiştir (Mahiroğulları 2003).

Sivas, 11. yüzyılın ilk çeyreğine doğru dünyada nadir görülen “*şehir takası*” olayı yaşamış; gittikçe artan Türk akınlarına karşı koyamayan Ermeni kralı Senekerim, 1021 yılında, Bizans kralı II. Basil’e başvurarak Van Gölü yöresindeki krallığına ait Vaspuragan’ı (Van) Türk tehlikesi geçene kadar, coğrafi konumu bakımından güvenli bir yörede olan Sivas ile takas etmek istediğini bildirmiştir. Senekerim’in bu arzusu kabul edilmiş; Vaspuragan’a karşılık Sivas Ermenilere verilmiştir. Kral Senekerim, hanedanı ve 14.000 civarındaki vatandaşıyla birlikte Sivas’a gelip yerleşmiştir (Hakkı 1992).

Takas olayından kısa bir süre geçtikten sonra kral Senekerim, bağımsızlığını ilan ederek Sivas’ı küçük Ermenistan’ın başkenti yapmıştır. Gerek bağımsızlığın tek taraflı olarak ilan edilmesi, gerekse Ermenilerin Bizanslılara göre farklı mezhepten olmaları birlikte uyum içinde yaşayamamalarına, dolayısıyla aralarının açılarak bir savaş çıkmasına sebep olmuştur (Mahiroğulları 2003).

Romen Diyojen, Malazgirt Savaşı’na giderken Sivas’a saldırmış ve şehri yakıp yağmalamıştır. Daha sonra şehirde kral Senekerimin oğulları olan Ebusehl ve Adom önderliğinde kısa süreli bir Ermeni yerleşimi olduysa da bu durum 1080 yılında Bizans

imparatoru Nikfor tarafından sonlandırılmıştır. Ne var ki, Sivas bu defa Bizans hakimiyetinde kısa bir süre kalmış; beş yıl sonra 1085'te Türkler tarafından fethedilmiştir (Mahiroğulları 2003).

4.1.5 Danişmendliler Dönemi

Sultan Alparslan, Anadolu'nun iç kesimlerinin fethedilmesi için seçkin komutanlarından Danişmend Gazi ile Kutlamışoğlu Süleyman Şah'ı görevlendirmiştir. Sivas yöresinin kesin olarak Türklerin eline geçişi, Anadolu kapılarını Türklere açan 1071 Malazgirt Savaşı'ndan kısa süre sonra gerçekleşmiştir. 1080'lerde Sivas yöresine gelen Türkler, civardaki küçük yerleşim birimlerini almışlar; fakat Sivas'ı ele geçirememişlerdir. Danişmend Gazi, bu tarihten beş yıl sonra kuvvetleriyle Sivas'ı kuşatmış ve kısa sürede şehri ele geçirmiştir. Dolayısıyla, Sivas bugüne kadar bir daha el değiştirmeden Türkler'in eline 1085'te geçmiştir (Mahiroğulları 2003).

Danişmend Gazi, Sivas'ı aldıktan sonra Kapadokya Bölgesi'ne yönelmiş; Kayseri'yi ele geçirip Sivas'ı başkent yaparak Danişmend Beyliğini kurmuştur. Daha sonraki yıllarda Tokat, Amasya, Çorum, Çankırı, Malatya ve Kastamonu alınarak beyliğin sınırları genişletilmiştir (Mahiroğulları 2003).

Danişmend Gazi'nin ölümünden sonra tahta sırayla; 1105'te oğlu Melik Gazi, 1134'te torunu Muhammed Gazi ve 1142 yılında Muhammed Gazi'nin oğlu Zünnun ve kardeşi Yağıbasan geçmiştir. Bu dönemlerde, devlet sürekli Bizanslılar ve Anadolu Selçuklularıyla savaşlar yapmış, sonuçta Sivas kolu ve Malatya kolu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sivas kolu 1175'te dağılmıştır (Demirel 1998).

4.1.6 Selçuklular Dönemi

Sivas 1175 yılında II. Kılıçarslan zamanında Anadolu Selçuklu topraklarına dahil edilmiştir. Kılıçarslan, saltanatının son zamanları olan 1190 yılında Anadolu Selçuklu topraklarını 11 oğlu arasında paylaştırmıştır. Bu paylaşımda Sivas Kutbettin Melikşah'a düşmüştür. Ancak Kutbettin Melikşah, bütün Selçuklu topraklarına sahip olmak isteyince, kardeşler arasında uzun süren bir taht kavgası başlamıştır. Kardeşler arasındaki bu kavga 1194'te Kutbettin'in ölümünden sonra kısmen azalmış, Sivas kısa

bir süre Melikşah'ın kardeşi Tokat Meliki Rükneddin Süleyman'ın elinde kalmıştır (Mahiroğulları 2003).

1210 yılında Selçuklu saltanatının başına I. İzzeddin Keykavus geçmiştir. Keykavus hükümdarlığı boyunca genellikle, Konya yerine Sivas'ta ikamet etmiş ve il bu dönemde imar edilmiştir. Dönemin bütün Anadolu ve Avrupa'da önemli tıp merkezlerinden biri olarak kabul edilen Sivas "*Darü's Şifa*"sı da 1217 yılında I. İzzeddin Keykavus zamanında yaptırılmıştır (Hakkı 1992).

Sivas kenti, en görkemli, en parlak dönemini Anadolu Selçuklu birliğini sağlayan Alaaddin Keykubat'ın saltanatta kaldığı (1219-1236) yıllar arasında yaşamıştır. Bu dönemde Sivas Kalesi ve şehrin etrafındaki surlar yaklaşan Moğol tehlikesine karşı onarılmıştır (Mahiroğulları 2003).

Sivas tüm çabalara karşı Moğol saldırısından kurtarılamamış; "*Kösedağ Savaşı*" ve daha sonrasında gelen Pontus Rum saldırıları sonucunda çok yıpranmış, sonuçta Anadolu toprakları Moğol istilasına boyun eğmiştir.

Sivas, imar yönünden ikinci gelişme dönemini Anadolu Selçuklularının dağılma sürecinde yaşamış, 1271'de III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde yapılan Buruciye, Çifte Minare ve Gök Medrese gibi bu dönemin gözde sanat eserleri hala ayakta kalmayı başaramıştır.

Sivas kenti, Selçuklular dönemindeki görkemini, sadece sanat eserleriyle değil, Anadolu'da dönemin en önemli iç ve dış ticaret merkezi olma özelliğiyle de kazanmıştır.

Moğolların Anadolu'daki nüfusu giderek artınca, kardeşler arasındaki taht kavgası giderek artmış ve 1308'de siyasi hayatları sona ermiştir. Bu dönemden sonra Sivas kenti 1381 yılına kadar Eretna Devleti, 1398 yılında Osmanlı topraklarına katılana kadar da Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti yönetiminde kalmıştır.

4.1.7 Osmanlı Dönemi

Osmanlı sultanı Yıldırım Beyazıt, Sivas halkının Osmanlı egemenliğine girmek istemesi üzerine Veliaht-Şehzade Süleyman Çelebi'yi 24.000 kişilik bir kuvvetle 1398'in son aylarında Sivas'a göndermiştir. Yıldırım, 1399 baharında, Sivas halkının Osmanlı idaresine katılmak istemesi karşısında duyduğu memnuniyeti belirtmek üzere Sivas'a gelmiştir (Öztuna 1977).

Sivas Osmanlıların eline geçtikten bir yıl sonra 1400 yılında Timur'un istilasına uğramış, bu felaketin ardından Sivas'ın idaresi, 1408'e kadar kadı Burhaneddin'in damadı olan Mezid beyin elinde kalmıştır. Sultan Beyazıt'ın Amasya'daki oğlu Şehzade Çelebi Mehmet 1408'de Sivas'ı Mezid beyin elinden kurtararak şehri yeniden Osmanlı topraklarına katmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas kenti, 1472 yılında Yusuf Mirza komutasındaki Akkoyunlu ordusunun saldırısına uğramış ve yağmalanmıştır. Fatih Sultan Mehmet, Erzincan ve Erzurum yöresini ele geçiren Akkoyunluların saltanatına son vermek üzere 1473'te 190.000 kişilik çağın en iyi donanımlı ordusuyla Sivas'tan geçerek Otlukbeli'nde Akkoyunlu ordusunu yenmiştir. Otlukbeli Savaşı'ndan sonra Sivas uzun bir süre huzurlu bir dönem yaşamıştır (Öztuna 1977).

Sivas'ın, bu dönemlerde önemli yollar kavşağında bulunması nedeniyle bazı Osmanlı padişahları doğu seferlerine giderken şehirden geçmişlerdir. Sivas Osmanlı İmparatorluğunda eyalet merkezi haline getirilmiş; Amasya, Çorum, Tokat kısmi olarak, Malatya ve Kayseri illeri ise tamamıyla Sivas'a bağlı birer sancak olmuştur. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde belirtildiği gibi Sivas Osmanlılar için zamanının en önemli eyaletlerinden biri olmuştur. Bu dönemde ilin 40 ilkokul, 1000 dükkan, 18 han, 40 kadar çeşmesi olduğundan bahsedilmektedir.

Sivas, 19. yüzyılın başlarında yaklaşık 15.000 nüfusuyla küçük bir Anadolu şehri görünümündedir. Bu yüzyılın ilk çeyreğine doğru, ülkede sağlanan güven ortamı çerçevesinde nüfusu giderek artmaya başlamıştır. Yine bu dönemde Sivas'ta ticaret az da olsa canlanmaya başlamış; İran ve Suriye üzerinden gelen yabancı menşeli malların

diğer Anadolu sancaklarına dağıtımının bir kısmı Sivas'taki “*hanlar*” aracılığıyla yapılmıştır (Eken 1999).

Hicri 1280, Miladi 1863'te yapılan idari düzenlemeyle, Sivas, “*vilayet*” statüsüne geçirilmiştir. Bu dönemden sonra Sivas'a birçok vali atanmış, bunlar içinde belki de 1882-1885 yılları arasında görev yapan ve ismi hiç unutulmayacak olan Halil Rıfat Paşa'nın; yaptırdığı birçok yollar, köprüler, hanlar ve konaklar halen il halkının hizmetindedir (Mahiroğulları 2003).

Sivas şehir merkezinin nüfusu, 20. yüzyılın başlarında 49.000'e ulaşmış ve 19. yüzyılın son çeyreğinde, Amerika, Fransa ve İngiltere gibi üç yabancı ülke, Sivas'ta konsolosluk açmış; 1920'ye kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Aynı dönemde Sivas'ta Fransız misyonerleri “*Cizvit Lisesi*”, Amerikan misyonerleri “*Amerikan Koleji*” isimli orta öğretim kurumları ile “*Amerikan Hastanesi*” adlı bir sağlık kurumunu faaliyete geçirmişlerdir (Mahiroğulları 2003).

Tarihin kaydedildiği zamandan beri önemli bir yerleşim merkezi olan Sivas, asırlar boyunca önemini korumuş ve özellikle Milli Mücadele yıllarında milli mücadeleye başlangıç olması yerleşim tarihinde önemli bir dönem olmuştur.

4.1.8 Kurtuluş Savaşı Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü hazırlayan Mondros Mütarekesi sonrasında Sivas, İtilaf güçlerince işgal edilmeyen Anadolu kentlerinden biri olmuştur . 19 Mayıs 1919'da Atatürk'ün Samsun'a çıkmasıyla başlayan Kurtuluş Savaşı tarihinde Sivas'ın önemli biri yeri vardır. 22 Haziran 1919'da yayımlanan Amasya Genelgesi'ndeki bir madde, Sivas'ın Kurtuluş Savaşı'ndaki önemini vurgulamakta son derece anlamlıdır. Genelgede, “Anadolu'nun her yönden en güvenli yeri olan Sivas'ta milli bir kongrenin toplanması” öngörülmüştür.

Mustafa Kemal, Erzurum Kongresi'ni tamamladıktan sonra, bu kongrede oluşturulan “*Temsil Heyeti*” ile 2 Eylül 1919'da Sivas'a gelmiştir. Atatürk 2 Eylül günü halk tarafından coşku ile karşılanmıştır. 4 Eylül 1919 Perşembe günü saat 14.00'te Türk

tarihinin dönüm noktalarından biri olan ve 23 Nisan 1920'de kurulacak yeni Türk Devleti'nin temellerinin atıldığı, Atatürk'ün başkanlığını yaptığı 34 delegeden oluşan Sivas Kongresi; Sivas Sultanisini'de (Sivas Lisesi) toplanmıştır. Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye üyeleri yaklaşık üç ay Sivas'ta kalmıştır (Mahiroğulları 2003).

4.2 Sivas Kenti ve Yakın Çevresinin Doğal ve Kültürel Özellikleri

Bu bölümde Sivas kenti ve yakın çevresinin doğal ve kültürel özellikleri iki ana başlık altında incelenmiştir.

4.2.1 Doğal özellikler

Bu bölümde topografik ve jeolojik yapı, iklim, su varlığı, flora-fauna ve peyzaj özellikleri irdelenmiştir.

4.2.1.1 Topografik ve jeolojik yapı

Sivas İli, Anadolu yarımadasının ortasında, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak bölümünde yer almaktadır. İl topraklarının büyük bölümü yukarı Kızılırmak, bir bölümü de Yeşilırmak ve Fırat havzalarında yer almaktadır.

Sivas, coğrafi konum olarak 35°-50' ve 38°-14' doğu boylamları ile 38°-32' ve 40°-16' kuzey enlemleri arasındadır. 28.488 km²'lik yüzölçümüyle, Konya'dan sonra Türkiye'de toprak büyüklüğü bakımından ikinci sırada yer alan Sivas ili; merkez ilçeyle birlikte 17 ilçesi (Merkez ilçe, Akıncılar, Altınyayla, Divriği, Doğanşar, Gemerek, Gürün, Gölova, Hafik, İmranlı, Kangal, Koyulhisar, Suşehri, Şarkışla, Ulaş, Yıldızeli ve Zara), 38 belediyesi, 1246 köy ve 721 köy altı yerleşim birimi ile ülkemizin en çok yerleşim birimine sahip ilidir. İl topraklarının deniz seviyesinden yüksekliği genel olarak 1000 m. üzerindedir.

İl alanı kuzeyden Kelkit Vadisi, Doğudan Köse Dağları'nın uzantıları, Kuruçay Vadisi ile Yama Dağı, güneyden Kulmac Dağları, Tahtalı Dağları'nın uzantıları ve Hezanlı Dağı, batıdan Karababa, Akdağı ve İncebel Dağları gibi doğal sınırlarla çevrilidir (Sivas Valiliği 2002).

İdari açıdan ise, kuzeyden Giresun, Ordu ve Tokat, doğudan Erzincan, güneyden Malatya, Kahramanmaraş ve Kayseri, batıdan ise Yozgat ile komşudur. İç Anadolu'nun yüksek platoları üzerinde başlayan ve doğuya doğru yükselen il alanı, kuzeydoğu ve güneydoğuda dağlık ve sarp bir kesimle son bulmaktadır.

Genel olarak dağlık ve yüksek bir plato üzerinde kurulan Sivas İli'nin ortalama yüksekliği 1000 metrenin üzerindedir. Dağlar, bu dağlar arasında vadiler ile çukurlardan oluşan ovalar ve dağların aşınması ile oluşan yüksek platolar ilin başlıca yüzey şekillerini oluştururlar. Ülkenin doğal yapısı sonucu yerleşim doğuya doğru gidildikçe yükselir. İlin batısında yer alan Gemerek, Şarkışla ve Yıldızeli ile orta kesimlerindeki Merkez ve Kangal ilçeleri aşınma ile düşmüş dağlar ve geniş platolarla kaplıdır (Mahiroğulları 2003).

Sivas İli'nde ağırlıklı yeryüzü şeklini platolar oluşturmaktadır. İl alanının % 47.6'sı platolarla, % 46.2'si dağlarla, %6.2'si ise ovalarla kaplıdır (Sivas Valiliği 2002).

Orta Anadolu platolarının en önemlilerinden olan Uzunyayla Platosu ilde çok geniş alan kaplamaktadır. Uzunyayla-Gemerek-Şarkışla sınırından başlayan plato Kangal ilçesinin büyük bir bölümünü içine aldıktan sonra Gürün yöresinde Malatya sınırına kadar uzanmaktadır. Uzunyayla Platosu 1500-2100 m. yükseklik kuşağında yer almaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas İli'nin en önemli dağları kuzeyinde yer almakta olup ilin kuzey sınırı ile Kızılırmak arasında kalmaktadır. Başlıcaları: Yıldız Dağı (2537 m.), Köse Dağları (3050 m.), Kızıldağ (3015 m.), Tekeli Dağ (2621 m.), Asmalı Dağ (2406 m.), Tecer Dağları (2079 m.), Yama Çalgıl Dağları (2631 m.), Hezanlı Dağı (2283 m.), Gövdeli Dağı (2719 m.), Gürlevik Dağı (2688 m.), Bey Dağı (2802 m.), Dumanlı Dağı (2374 m.), Çengelli Dağ (2596 m.), Oyuklu Dağ (2139 m.), Karababa Dağı (2235 m.) ve Çamlıbel Dağlarıdır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas İli'nde ovalar oldukça azdır. Ovalar daha çok vâdilerin genişlemesinden meydana gelmiş olup, büyük kısmı Kızılırmak Vadisi'ndedir. Ova olarak ilde Gemerek-Şarkışla, Yıldızeli-Suşehri ovaları bulunmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas İli'nin en önemli akarsuyu Kızılırmak'tır. Sivas İli'nin doğusunda Kızıldağ'dan çıkmakta ve birçok kol almaktadır. Kızılırmak'a katılan başlıca akarsular; Tecer Irmağı, Tavra Suyu, Göksu, Kalın Deresi, Mısmıl Irmağı, Koçdere ve Haramidere'dir. Akarsu Deveboynu yöresinde il topraklarının dışına çıkmaktadır. Kızılırmak'ın 250 km.'lik bölümü Sivas toprakları içinde kalmaktadır (Mahiroğulları 2003).

Sivas il dahilinde büyük göller yoktur. Fakat çok sayıda küçük göl vardır. Bunlar; Hafik, Lota, Tödürge ve Gökınar gölleridir.

Sivas İli arazisi farklı jeolojik dönemlerde oluşmuştur. İl merkezinde Yıldızeli-Hafik arasında I. Jeolojik dönemden kalmış yaşlı kütleler yer alırken, Yıldızeli-Şarkışla arasında II. Jeolojik dönemde oluşmuş arazi ana çatıyı oluşturmaktadır. İldeki dağlar, III. Jeolojik devirde Alp orojenezi ile belirginleşmiştir. Gemerek-Şarkışla yöresindeki akarsu boylarında ise IV. Jeolojik dönemde oluşmuş birikintilere rastlanmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

İl topraklarının kuzeyinde yer alan Kelkit Vadisi birinci dereceden deprem kuşağında yer almaktadır. Zara-İmranlı çizgisinin kuzeyi ikinci ve üçüncü dereceden deprem kuşağında yer alırken ilin güneyi sarsıntılarının daha zararsız geçtiği tehlikesiz bölgeleri oluşturmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

4.2.1.2 İklim

Sivas çevre illere göre kendine has bir iklim karakterine sahiptir. Çevresine göre bir mikroklima iklim bölgesidir. (Sivas Valiliği 2002).

Bu özelliği sağlayan temel faktörler; çevre illere göre daha yüksek oluşu, kuzey rüzgarlarına açık oluşu, engebeli bir yapıya sahip oluşu, yıl içinde değişen basınç farkı ve il topraklarının farklı coğrafi bölgelerde yer almasıdır. Sivas'ta aralarında küçük

farklar olmakla birlikte ana hatlarıyla karasal iklim görülmektedir. Kışları soğuk ve sert geçmekte, genelde kış aylarında bol kar yağışı görülmekte ve ortalama 3-5 ay karla örtülü olmaktadır. Yazları sıcak ve kurak, ilkbahar ve sonbahar ayları yağmurlu geçmektedir (Sivas Valiliği 2002).

Sivas İli'nin büyük bir kesimi yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve karlı geçen karasal İç Anadolu ikliminin etkisinde kalmaktadır. Fakat ilin kuzey bölümünde, "Tozanlı Vadisi, Koyulhisar, Suşehri, Gölova ve Akıncılar ilçelerinde" karasal iklimden tipik Karadeniz iklimine geçiş görülmektedir. Bu bölgelerde, iç kesimlere göre havalar ılık geçmektedir. Doğu kesimlerde de doğu Anadolu yüksek bölge ikliminin etkileri bulunmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Bölgede yaz sıcakları ancak haziran ayı sonlarına doğru başlamakta; ağustos sonlarına kadar sürmektedir. İlde sıcaklık $-30,4^{\circ}\text{C}$ ile $+38^{\circ}\text{C}$ arasında seyretmektedir. Eylül başlarında genel olarak sabah ve akşamları hava serinlemektedir. Yörede yaz aylarında sıcaklık ortalaması 25°C civarında seyretmekte; bazı günler 35°C 'ye çıkmaktadır. Fakat 25°C 'nin üzerinde seyreden gün sayısı oldukça azdır. Kış aylarında sıcaklık geceleri -30°C 'ye kadar düşmektedir. Kış aylarının ortalama sıcaklığı 0°C ; yıllık ortalama sıcaklık ise 9°C civarındadır. $+30^{\circ}\text{C}$ 'nin üzerinde gün sayısı 30 günden az ve 0°C 'nin altında gün sayısı 120'dir. Yapılan gözlem ortalamalarına göre (son 50 yıl içinde gözlenen) en soğuk ay $-34,6^{\circ}\text{C}$ ile Ocak ayıdır. En sıcak ay $38,3^{\circ}\text{C}$ ile Temmuz ayıdır (Mahiroğulları 2003).

İl genelinde gece/gündüz sıcaklık farkı, karasal iklimin tipik özelliğini göstererek kışları 25°C , ilkbahar aylarında $10-15^{\circ}\text{C}$, yaz aylarında ise ortalama 10°C 'den aşağı değildir (Mahiroğulları 2003).

Sivas, yağış bakımından da tipik karasal iklim özelliği gösterir. Yöreye yağmur olarak en fazla yağış ilkbahar ve sonbaharda düşmektedir. Yazlar oldukça kurak geçmekte; yağışlar, kışın genel olarak kar şeklinde görülmekte; ortalama 30 gün kar yağmaktadır. Yıllık ortalama yağış miktarı 420 mm'dir ve yöreye düşen yağışların yıl içindeki dağılımı; ilkbaharda % 36, kışın % 32, sonbaharda % 22, yazın % 10 oranındadır. Yıl

içinde aylık yağış ortalaması en yüksek ay Mayıs, en düşük ay Ağustos'tur (Mahiroğulları 2003).

1992 yılında gözlenen en yüksek nem oranı %80.0 ile Aralık ayı; en düşük ay %55.2 ile Ağustos ayıdır. Aynı yılda en yüksek basınç 874.1 mb olarak Ocak ayı, en düşük ay ise 868 mb olarak Şubat ayıdır (Sivas Valiliği 2002).

Yörede esen hakim rüzgarlar; kuzeybatıdan esen karayel (gün doğuşu), kuzeydoğudan esen poyraz gibi soğuk menşeli; güney ve güneybatıdan esen kaba yel ve batı gibi sıcak menşeli rüzgarlardır (Mahiroğulları 2003).

4.2.1.3 Flora-Fauna

Karasal iklim kuşağında, ilkbaharda karların erimesiyle dağlar, tepeler ve platolar yeşil bir bitki örtüsü ile kaplanmakta, ancak uzun sürmemektedir. Sıcakların artmasıyla kuruyan bu bitkilerin yerlerini geven (*Astragalus* sp.), sıgırkuyruğu (*Verbascum* sp.) ve kekik (*Thymus* sp.) gibi bozkır bitkileri almaktadır. Yine ilin karasal iklim bölgelerinde kısa süreli bitkilere, ayrıca orman ağaçlarından oluşan küçük kümeler rastlanmaktadır. Genellikle karaçam (*Pinus nigra*), kızılçam (*Pinus brutia*) ve ardıç (*Juniperus* sp.) gibi iğne yapraklı ve meşe (*Quercus* sp.) gibi yapraklı ağaçlardan oluşan bu topluluklar, yüz yıl kadar önce tüm bölgeyi kaplayan zengin orman örtüsünün son kalıntıları durumundadır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas İli'nin Yeşilırmak Havzası'na giren ve Karadeniz ikliminden etkilenen Suşehri ve Koyulhisar yörelerinde bitki örtüsü açısından tümüyle değişik bir görünüm vardır. Bu yöreler iğne yapraklı ağaçlardan oluşan zengin ormanlarla kaplıdır. Bu orman örtüsünü sürekli yeşil kalan çok çeşitli ve zengin ağaççıklar ile otsu bitkiler tamamlamaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Çizelge 4.1'de verilmiş olduğu gibi, Sivas İl topraklarının % 11'i ormanlık ve fundalık, % 43'ü çayır ve mera, % 42'si ekili ve dikili alanlardır (Mahiroğulları 2003).

Çizelge 4.1 Sivas İli'nin topraklarının dağılımı (Mahiroğulları 2003)

Tarım Yapılan Alan	% 42
Çayır ve Mera	% 43
Ormanlık ve Fundalık	%11
Ürün Vermeyen	%4

Sivas İli endemik bitki açısından son derece zengindir. Sivas kenti ve yakın çevresinde hem Cumhuriyet Üniversitesi botanik bölümünün yaptığı araştırmalar hem de yörede yapılan çevreyi ve doğayı korumaya yönelik projeler sonucunda birçok endemik bitki tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları *Achillea sintenisii*, *Centaurea sivasica*, *Cousinia sivasica*, *Astragalus ulashensis*, *Salvia vermifolia*, *Helichrysum noeanum*'dur (Envy 2004).

Sivas İli genelinde yaban hayatı oldukça zengindir. Bu zenginlik, il topraklarının çok geniş ve farklı yeryüzü şekillerinden oluşması, göl, akarsu sayısı, yüksek dağlar ve ormanlık alanların mevcut oluşu gibi etkenlerden kaynaklanmaktadır (Mahiroğulları 2003).

Divriği'nin Danişmend ve Sincan yöresinde; Zara'nın Beypınar ve Bolucan yöresinde; Yıldızeli'nin Yıldız Dağı kesiminde, Suşehri'nin Gökçekent taraflarında keklik ve tavşan bulunmaktadır (Mahiroğulları 2003).

Merkez ilçe, Ulaş ve Hafik'in Çukurbelen köyü civarında kanatlı av hayvanlarından bıldırcın bulunmaktadır. Yine Hafik'in Çukurbelen köyü; Zara Tödürge Gölü ve Seyfebeli yöresindeki sazlıklarda yaban ördeği ve yaban kazı bulunmaktadır (Mahiroğulları 2003).

İldeki tüm akarsular ve göllerde bol miktarda sazan, gümüş ve yayın balığı yaşamakta; ayrıca Yarhisar'da Topçuyeniköy civarında Avrasya su samuru (*Lutra lutra*) bulunmaktadır (Şekil 4.2).

Koyulhisar, Suşehri ve Zara'nın Şerefiye ormanlarında yabandomuzu ve ayıya rastlanmaktadır. Kurt, tilki, çakal, kızıl şahin, şah kartalı ve doğan bütün il coğrafyasında sıkça rastlanan yaban hayvanlarıdır.

Şekil 4.2 Avrasya su samuru (*Lutra lutra*)

4.2.1.4 Doğal Peyzaj Özellikleri

Sivas kenti doğal değerler açısından çok zengin bir ildir. Çünkü il toprakları üç ayrı havza ve değişik iklim bölgelerine yayılmış ve toprakları yüksek sarp ve derin vadilerle parçalanmıştır. III. zamanda yoğun kırılma ve kıvrımların olması, çeşitli birleşimlerle temel kaynakların oluşmasını sağlamıştır. Diğer taraftan suda direnci az olan tuzlu ve kalkerli yüzlerin aşınması ile ilginç yeryüzü şekilleri ortaya çıkmıştır (Sivas Valiliği 2002). Bunlardan; İmranlı İlçesi'nden başlayıp Zara'ya kadar devam eden ve benzeri dünyada sadece Kanada'da olan “*Karstik Alan*” en önemli olanıdır.

- **Eğriçimen Yaylası:** Koyulhisar'a 20 km. uzaklıkta ve 1700 m. yükseklikte bir yayladır. Eğriçimen, çam ormanlarıyla kaplı nefis manzaralarıyla doğal değerlere sahip bir beldedir. Yöre yapısı itibarıyla dağ turizmi için her türlü doğa imkanlarına sahiptir. Yörede bulunan derelerde alabalık tutma imkanı olduğu gibi avcılık açısından da uygun bir alandır. İlkbaharda yoğun yeşil olan yöre sonbaharda ise farklı bitki türleri ile çeşitli renklerin zengin birlikteliğinin izlendiği bir alandır (Şekil 4.3.a,b).

Şekil 4.3 Eğriçimen Yaylası

- **Sızır Çağlayanı:** Gemerek'in Sızır Bucağı'na 1 km. mesafede ve Göksu Çayı üzerindedir. Zengin görsel imkanlar sunan dinlenme yerinde, gazino ve çay bahçesi vardır. Çağlayanın bulunduğu Göksu Çayı'nın kaynağı bünyesinde alabalık tesisleri vardır (Şekil 4.4.a,b). Göksu Çayı'nın bazı kısımlarında Sazan türü balıklar avlanabilmektedir (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.4 Sızır Çağlayanı

- **Paşa Fabrikası:** İl merkezine 7 km. uzaklıktadır. Suyu nitelikli, çok sayıda ağacın bulunduğu ve dinlenme amaçlı kullanılan bir alandır. Sıcak yaz günlerinde halkın

ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte düzenlenmiştir. Küçük bir şelale de mevcuttur (Sivas Valiliği 2002).

- **Karaçayır Ormanı:** İl merkezine 27 km. uzaklıkta ağaçlık ve halkın ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde düzenlenmiş, doğal değerlere sahip piknik ve dinlenme yeridir (Mahiroğulları 2003).

- **Seyfebeli Paşapınarı:** Sivas-Erzincan Karayolu üzerinde il merkezine 7 km. uzaklıkta Seyfebeli rampasının eteğindedir. 1980 sonrası, çeşmenin bulunduğu kesim sonradan am fidanlarıyla ağaçlandırılmıştır. Paşapınarı'nın suyu son derece yumuşak ve soğuktur. amların süreç içinde gelişmesiyle, alan günübirlik tatil günlerinin geçirilebileceği serin mesire yerlerinden biri olmuştur (Mahiroğulları 2003).

- **Kardeşler Tepesi amlığı:** Sivas'ın güneyinde, tarihi Sivas-Bağdat yolu zerindeki Kardeşler Tepesi 1980 sonrası am fidanları dikilerek daha gr ağaçlandırılmıştır. amlar arasında soğuk suyu olan bir eşme vardır. Belediye tarafından piknik alanları ve binalar yaptırılmıştır (Mahiroğulları 2003).

- **Ethem Bey Parkı :** İl merkezinde ağaçlık, çiçeklik ve her türlü imkanlarıyla kent halkının kullandığı bir dinlenme yeridir (şekil 4.5.a,b).

şekil 4.5 Ethem Bey Parkı (Orijinal 2005)

- **Kale Parkı** : Şehrin merkezinde kente egemen konumdadır. İyi düzenlenmiş ağaçlık ve çiçekliktir. Gazinosu, lokantası vardır. Panoramik görüntü izleme olanağı sağlayan noktalardan biridir (Şekil 4.6.a,b).

Şekil 4.6 Kale Parkı (Orijinal 2005)

- **Tödürge Gölü**: İl Merkezine 50 km. uzaklıktaki Tödürge Gölü Sivas-Erzurum Karayolu yakınında Cencin Ovası'nın doğusundadır (Şekil 4.7.a,b). Yüzölçümü 5 km² olan gölün ortalama derinliği 20, en fazla 45 m.'dir. Dipten ve çevreden kaynaklanan sularla beslenen gölde bol balık yaşamaktadır. 1980'lerin başında uygulanmaya başlayan projeyle gölün fazla suları Yarhisar Köyü yakınlarında Kızılırmak'a akıtılmaya başlanmıştır (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.7 Tödürge Gölü (Orijinal 2005)

- **Hafik Gölü:** Sivas'a 39 km. uzaklıktadır. Bu göle Hafik Büyük Gölü demek daha doğrudur. Çünkü birkaç göl, Hafik yöresine serpilmiştir. Büyük Göl Hafik ilçe merkezinin kuzeybatısında yer almaktadır. Hafik ilçesine iki kilometre uzaklıkta bulunan gölün yüzeyi bir 1 km²'yi geçmektedir. Göl dipten kaynaklanan sularla beslenmektedir. Ortalama derinliği 6 m.'ye yaklaşmaktadır. Gölün ortasında bulunan "Pılır Adası", göle farklı görsel özellikler kazandırmaktadır (Şekil 4.8.a,b). Gölün fazla suları Kızılırmak'a akmaktadır. Balığı bol ve çeşitlidir. Yörenin en güzel mesire yerlerinden olan Hafik Gölü'nde kayak gezintisi yapılabilmektedir (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.8 Hafik Gölü (Orijinal 2005)

- **Gürün Gökpınar Gölü:** Suyu çok temiz ve duru olan Gökpınar Gölü, Sivas'a 147 km. Gürün İlçesi'ne 10 km. mesafededir. Doğal güzellikleri ve alabalıklarıyla ünlü olan göl, dipten gelen kaynaklarla beslenmektedir. Derinliği 15 m.'yi bulan gölünün fazla suları Tohma Çayı'na dökülmektedir. Göl kıyısında motel ve gazino vardır. Gölde kayakla gezilebilmektedir (Şekil 4.9.a,b). Çoğunlukla gününbirlik ziyaretçilerin geldiği harika bir mesire yeridir (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.9 Gürün Gökpinar Gölü

- **Koyunkaya Mesiresi** : İmranlı'ya 12 km. uzaklıktadır. Çam ormanları ve temiz havasıyla, su kaynaklarıyla güzel bir dinlenme yeridir. Ancak gelenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak tesislerden yoksundur (Sivas Valiliği 2002).
- **Sıcak Çermik** : Sivas-Ankara asfaltı üzerinde, il merkezine 31 km. uzaklıktadır. Türkiye'de 30 adet birinci öncelikli kaplıca arasında 6. sırada yer almakta ve kaplıca şehri olarak geliştirme imkanına sahip yerleşmeler arasında bulunmaktadır. 46-50 °C arasında ısıya sahip kaplıca suyu sodyumlu, sülfatlı, hidrokarbonatlı, magnezyumlu ve karbonatlı bir bileşime sahiptir. Kaplıca suyu, romatizma, sinir sistemi, solunum yolu, sindirim sistemi, metabolizma bozuklukları, böbrek ve idrar yolları hastalıklarının tedavisinde yararlı olmaktadır. Oteli, lokantası, moteli, gazinosu ile her türlü ihtiyaca cevap verecek imkana sahip bir yerdir (Şekil 4.10.a,b), (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.10 Sıcak Çermik

- **Soğuk Çermik** : İl merkezine 19 km. uzaklıkta olup, suyunun sıcaklığı 28 °C ile sıcak çermiğe oranla daha düşüktür. Konaklama tesislerinin yanı sıra çoğunlukla çadır kurulmaktadır. Kaplıca çevresi ilginç bir topografya ve bitki örtüsüne sahiptir (Şekil 4.11.a,b). Kaplıca suyu içildiğinde mide, bağırsak ve safrakesesi hastalıklarına iyi gelmektedir (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.11 Soğuk Çermik

- **Orta Bucak Çermiği** : Şarkışla İlçesi'nin Orta Bucak Nahiyesi sınırları içindedir. Büyük bir havuz ile 14 odalı bir motel ve gazinosu bulunmaktadır (Sivas Valiliği 2002).
- **Alaman Çermiği** : Şarkışla İlçesi'nin Akçakışla Bucağı'na bağlı Alaman Köyü sınırları içindedir. İlçe merkezine 33 km. uzaklıktadır. Suyu oldukça kükürtlü olduğundan içilememektedir (Mahiroğulları 2003).
- **Akça Ağıl Çermiği** : Suşehri İlçesi'nin Akça Ağıl Köyü yakınlarında Erzincan-Tokat yolu üzerinde ve Kelkit Çayı'nın güney kenarında yer alan bu kaplıca suyunun sıcak olması nedeniyle birçok hastalıklara iyi gelmektedir. Kadın ve erkekler için ayrı banyolar vardır. Halk tarafından büyük ilgi görmektedir. 40 °C sıcaklıktaki suyu aşırı şişmanlara ve kadın hastalıklarına iyi gelmektedir (Mahiroğulları 2003).
- **Kangal Balıklı Çermik** : Ankara'ya 450 km. , Sivas'a 96 km. , Kangal ilçe merkezine 13 km. uzaklıkta yer almaktadır. Kaplıcanın 5 km. yakınında Sivas-Malatya

demiryolu geçmektedir. Karayolu ile Sivas'tan Kangal'a gündüzleri her saat otobüs bulunmaktadır.

Kangal Balıklı Kaplıcası'nın, Türkiye termal kaplıcaları içerisinde kendine özgü bir yeri vardır. Tedavi özelliği itibari ile dünyada bir benzerini bulmanın mümkün olmadığı kaplıca, bilimsel ve tıbbi bir mucizeyi "sedef hastalığını tedavi ederek" sergilemektedir. 36-37 °C sıcaklıktaki kaplıca suyunda bulunan balıkların mucizevi bir şekilde tedavi yöntemi uygulaması bu kaplıcanın ününü ve özelliğini daha da artırmaktadır (Şekil 4.12.a,b). Çünkü, modern tıp da şimdiye kadar fayda görmeyen dünyanın her yerindeki cilt hastalıkları için Kangal balıklı kaplıcası en son ümit kaynağı olmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.12 Kangal, Balıklı Çermik ve tedavi havuzu

4.2.2 Kültürel özellikler

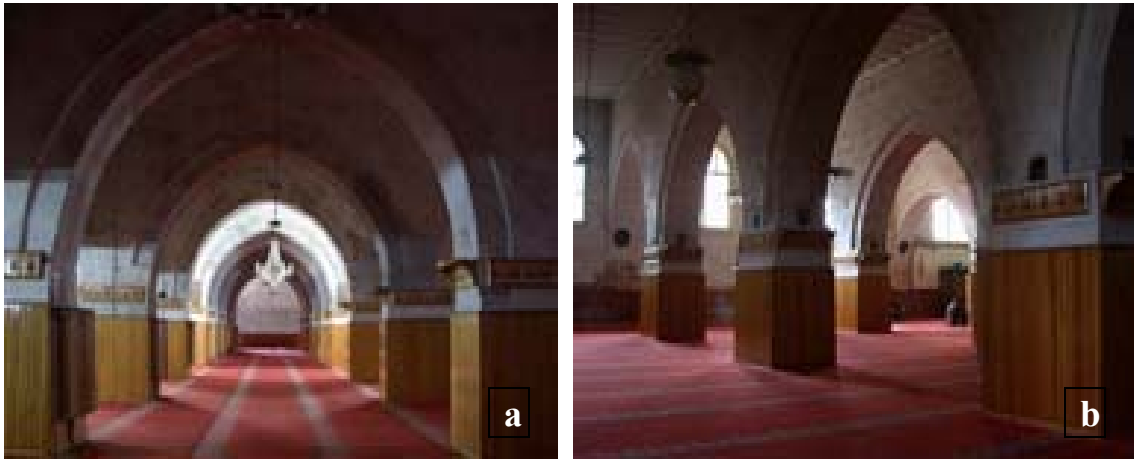
4.2.2.1 Camiler

- **Ulu Camii:** Kendi adı ile anılan mahallededir. Anadolu'nun en eski camilerinden olan Sivas Ulu Camii yapım kitabesinden de anlaşılacağı üzere 1196-1197 yıllarında II. Kılıçarslan'ın oğlu Kudbettin Melik Şah'ın saltanatları zamanında Kul-Ahi tarafından yaptırılmıştır (Şekil 4.13.a,b). Caminin I. İzzettin Keykavus Döneminde 1212 yılında onarıldığı anlaşılmaktadır. Camilerin mekan fikrinin gelişmesinde önemli bir basamağı teşkil etmektedir. Avlusuna üç yönden girişi ve düz damlı, dikdörtgen planlı, kufe tipli cami sınıfına giren ender örneklerdendir. Kubbe fikrinin henüz gelişmediği dönemde yapılmıştır (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.13 Sivas, Ulu Camii (Orijinal 2005)

31x54 m. iç ölçülerinde ve yaklaşık 1674 m²'lik bir alana oturan dikdörtgen planlı caminin, duvarları kesme taştan yapılmıştır. Oldukça sade bir taş işçiliği gösteren camide süsleme elemanına rastlanmamaktadır. Kuzey yönündeki üç kapı ile içerisine girilen camide beş sıra halinde enine dizilmiş, on sıra halinde elli adet yontma taş ayaklar üst örtüyü desteklemektedir (Şekil 4.14.a,b). Bunlardan orta sahanın güney duvarı önüne bir niş halinde silindirik mihrap yerleştirilmiştir. İbadet mekânı kuzey ve güney doğrultusundaki yüksek duvarların üzerinde bulunan kemerli pencerelerle aydınlatılmıştır. Üst örtü 1.20x0.90 m. ölçüsünde birbirlerine sivri kemerlerle bağlanmış ayakların taşıdığı kirişler üzerine düz damlıdır. Son onarım sırasında üzerine kurşun kaplı bir çatı eklenmiştir.

Şekil 4.14 Sivas, Ulu Camii içindeki yontma taş ayaklar

Caminin güneydoğu köşesine yaklaşık 3 metre uzaklıkta olan minare, 13. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiştir. 10 m²'lik bir alanı kaplayan minare, 35 m. yüksekliğindedir ve minareye 116 basamakla çıkılmaktadır. Son derece güzel bir taş işçiliği olan minarenin kaidesi sekizgen planlıdır. Gövdeyi oluşturan geometrik desenler tuğlalarla meydana getirilmiştir. Bunun üzerine birkaç sıra halinde firuze çiniler yerleştirilmiştir. Minare gövdesi tamamen tuğladan olup, üzerindeki çiniler yer yer dökülmüştür (Şekil 4.15.a,b). Gövde üzerinde, şerefenin alt kısmına rastlayan kufi bir yazı frizi ile mukarnas dolgular yerleştirilmiştir.

Şekil 4.15 Sivas, Ulu Camii minaresi (Orijinal 2005)

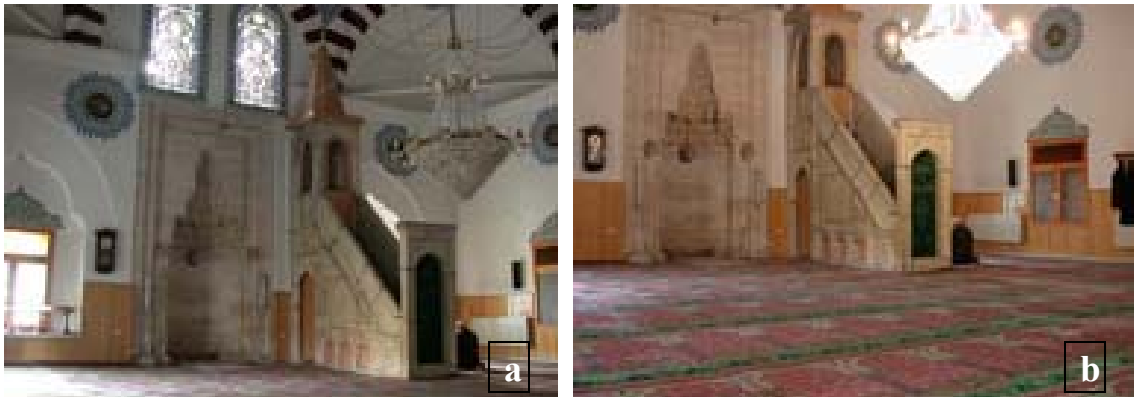
- **Kale Camii:** İl merkezinde, Selçuk Parkı içerisinde. Giriş kapısı üzerinde yer alan kitabesine göre, III. Sultan Murad'ın vezirlerinden Sivas Valisi Mahmud Paşa tarafından 1580 yılında yaptırılmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas'ta Osmanlı dönemi camilerinin ve eserlerinin en özgün örneklerinden biridir. Asıl ibadet alanı kare planlı ve üzeri kurşunla kaplı tek kubbe ile örtülüdür (Şekil 4.16.a,b), (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.16 Sivas, Kale Camii (Orijinal 2005)

Kubbeye geçişler dıştan onikigen tambur ve üzerinde onaltıgen kasnak ile sağlanmıştır. Caminin beden duvarları, kasnak ve tamburu kesme taştan inşa edilmiştir. Ayrıca mihrap ve minberi mermerden olup, stalaktitlerle süslenmiştir (Şekil 4.17.a,b). Kuzeybatı köşesinde camiye bitişik ve dışa taşmış olarak inşa edilen minare kaidesi ve pabuç kısmı taştandır. Pabuç üzerinde yükselen tuğla örgülü minare gövdesi onaltıgendir. 6 sıra kirpi dizeli şerefe altına sahip minarenin korkuluğu taşlarla çevrelenmiş, tuğla örgülü petek kısmının üzeri dıştan kurşunla kaplı sivri bir külahlâ sonuçlandırılmıştır (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.17 Sivas, Kale Camii mihrap ve minberi

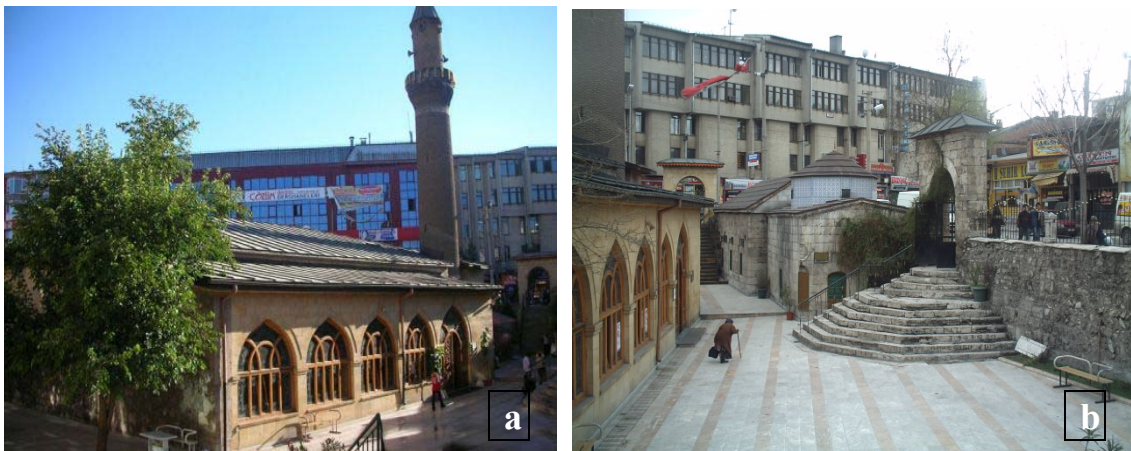
Caminin avlusunda Osmanlı yardımlaşma kültürünün bir örneği olan iki adet sadaka taşı bulunmaktadır. Taşlardan birinin içerisi oyuk şeklindedir. Yapıldığı dönemlerde

yardımlaşmanın önemini gösteren bu taşlara sadaka ve yitik taşı adı verilmektedir. Sadaka taşı Cami minaresinin altında oyuk şeklinde olup, o dönemde sadaka vermek isteyenler, sadakalarını bu taşın içerisine yerleştirirdi. Sadakaların yerleştirilmesinde özellikle gece yarısı vakitleri seçilirdi. İhtiyaç sahipleri ise bu taşın içerisinden sadece ihtiyacı olduğu kadarını alırdı. Yitik taşı ise cami avlusunun doğusunda bulunmaktadır. Kaybolan eşyalar, bu taşın üzerinde teşhir edilip kaybedenlerin kayıp eşyasını bulması sağlanırdı.

Plan özellikleri; mimarı üslubu, süsleme elemanları ve ince uzun zarif minaresi ile Osmanlı dönemi camilerinin tüm niteliklerini taşıyan bir eserdir (Mahiroğulları 2003).

- **Meydan Camisi:** 1564'te Kanuni Sultan Süleyman dönemi vezirlerinden Sivaslı Koca Hasan Paşa tarafından yaptırılan cami; kesme taştan, 19.00x27.50 m. ölçüsünde dikdörtgen planlı ve enine iki sahanlıdır. Üst örtü dört köşeli kalın sütun ile desteklenmiştir. Cami ahşap, eğimli çatı ile örtülüdür. Minber ve mihrabı özellik göstermemektedir. Kare kaide üzerinde tuğladan yuvarlak gövdeli ve tek şerefeli minaresi bulunmaktadır.

Önündeki son cemaat yeri 19. yüzyılda buraya eklenmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1968 yılında onarılmıştır. Halk arasında Çukur Cami ismi ile de tanınmaktadır. Caminin avlusunda Zileli Şeyh Şemseddin Sivasi'nin türbesi bulunmaktadır (Şekil 4.18.a,b), (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.18 Sivas, Meydan Camisi (Orijinal 2005)

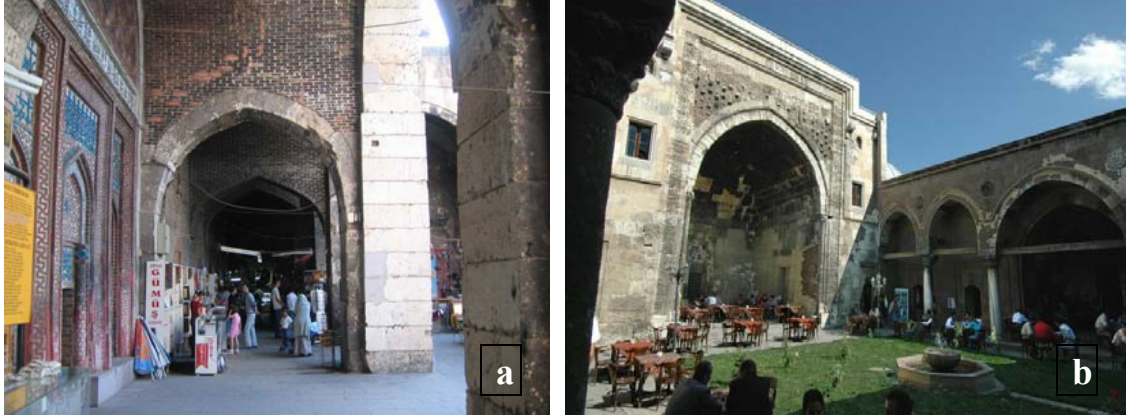
- **Aliğa Camisi:** Sivas merkez postanesinin arkasında yer alan cami 1589'da Behram Paşa'nın oğlu Mustafa Bey tarafından yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılmış olan cami kubbeli ve yalın bir yapıdır. 12.50x16.00 m. ölçüsünde dikdörtgen planlı, çokgen mihraplı bir camidir. Üçlü yonca biçiminde kemerle çevrili mihrap nişi, mukarnas bezemelidir. Kare kaideli, yuvarlak gövdeli tek şerefeli minaresi bulunmaktadır. Caminin avlusunda Şair İsmail Sefa'nın (1866-1901) mezarı ile yakınında da 1581 tarihli bir çeşme bulunmaktadır.

- **Alibaba Camisi:** Aynı isimli mahallede bulunan cami, güney-kuzey ekseninde dikdörtgen planlı ve üzeri kırma çatıyla örtülüdür. 1792'de yapılan cami; dıştan ahşap çatı, içten kubbe ile örtülüdür. Cami kesme taştan, dikdörtgen planlıdır. İbadet mekânı oldukça geniş pencereler ile aydınlatılmıştır. Caminin kadınlar bölümünün sağında camekânla bölünmüş olan bölümde Ali Baba'nın türbesi bulunmaktadır. Bu türbede Ali Baba, oğlu ve iki torununun sandukaları bulunmaktadır. Minaresi kesme taş kaideli, yuvarlak gövdeli ve tek şerefelidir.

Sivas'ta bulunan diğer önemli camiler ise; Osman Paşa Camisi, Paşa Camisi, Sait Paşa Camisi, Vişneli Camii ve Büyük Kazancılar Cami'leridir.

4.2.2.2 Medreseler

- **Şifaiye Medresesi:** İl merkezinde, Selçuk Parkı içerisinde, Çifte Minareli Medrese'nin tam karşısındadır. Taç kapısı üzerinde yer alan kitabesinde Selçuklu Sultanı I. İzzettin Keykavus tarafından 1217 yılında inşa ettirildiği yazmaktadır. Anadolu'daki Selçuklu tıp sitelerinin ve hastanelerin en büyük boyutlusudur. Hastane 48x68 m. ölçülerinde olup üzeri açık, iç avlusu 22x32 m. ölçülerindedir (Şekil 4.19.a,b), (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.19 Sivas, Şifaiye Medresesi iç avlu (Orijinal 2005)

1768 yılında çıkarılan bir fermanla medreseye çevrilmiş, I. Dünya Savaşı esnasında levazım ambarı olarak kullanılmıştır. Genç yaşta hastalanan İzzettin Keykavus vasiyeti üzerine çok sevdiği Sivas'a yaptırdığı Şifaiye'deki türbeye getirilerek 1220 yılında defnedilmiştir. Binada taş ve tuğla malzeme karışık olarak kullanılmıştır. Selçuklu yapılarında olduğu gibi taç kapısı süslemelerine önem verilmiştir. Dışarı doğru taşma yapan taç kapı alınlığının sağında ve solunda aslan ve boğa kabartmaları yapılmıştır. Taç kapıda, pencere bordürlerinde, ana eyvan cephesinde Rumi tezyinata önem verilmiştir (Şekil 4.20.a,b), (Sivas Valiliği 2002).

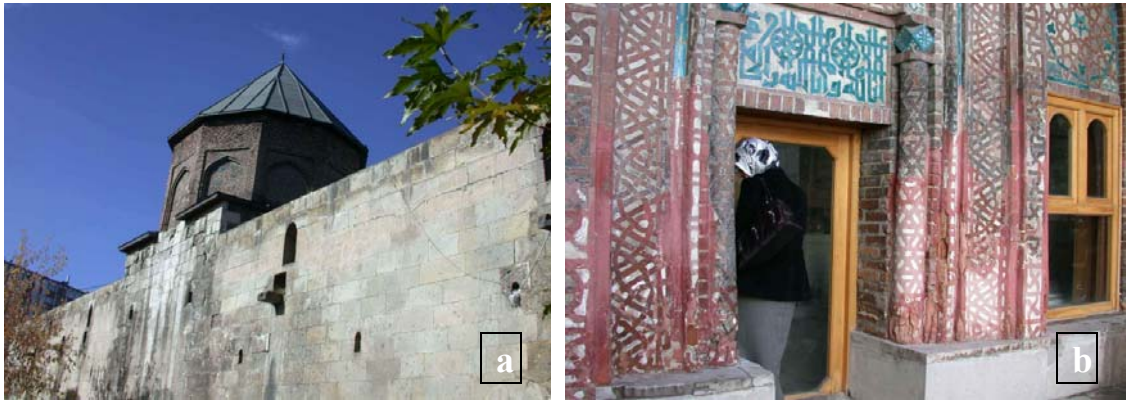

Şekil 4.20 Sivas, Şifaiye Medresesi motif ve süslemeleri

Yapı incelendiğinde Selçuklu dönemi karakteristiği olan stilize çift başlı kartal ve kuş motifleri görülmektedir. Ana eyvanın sağında ay sembolünün içinde örgülü saçları olan

bir hanım başı ve çevresinde kelime-i şahadet yazılıdır. Ana eyvanın solunda ise; bir güneş sembolü ve ortada bir erkek başı figürü yer almaktadır. Bugün bu figürler tanınmayacak haldedir. Gerek taç kapı cephesi, gerek pencereler, gerekse ana eyvan cephesi iç içe geçmiş yıldız biçiminde zarif motiflerle kaplıdır (Sivas Valiliği 2002).

Darüşşifa'nın güney eyvanı I. İzzettin Keykavus'a türbe olarak ayrılmış ve inşa edilmiştir. Türbe kare bir plana sahip olup ongen tuğla örgülü bir kasnağa sahip kubbe ile örtülü ve sivri külahlıdır (Şekil 4.21.a,b), (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.21 Sivas, I. İzzettin Keykavus'a ait türbe

1220 yılında vefat eden I. İzzettin Keykavus'un sandukasından başka, hanedanına mensup on iki mezar sandukası daha yer almaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Türbe cephesi, Selçuklu sanatının zengin çini süslemelerine sahiptir. Süslemede geometrik motifler, yıldızlar, kufi yazılar, mavi, lacivert, firuze ve beyaz renkleri ile şifahanenin en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Bu çini süslemeyi yapanın Ahmed Bekirül Marendi olduğu sağ pencere üzerindeki alınlıkta yazılıdır. Üstteki büyük çini kabartma kitabe; “Biz geniş saraylardan dar kabirlere çıkarıldık. Malın mülkün bana fayda vermedi, saltanatım mahvoldu. Fani dünyadan ahrete yolculuk günü 617 Şevvalin dördü” anlamına gelen bir yazı kuşağı yer almaktadır. 1220 tarihli en eski vakfiyeye de sahip olan ve dönemin tıp öğrenimi yapılması yanında hastane olarak hizmet veren Şifaiye Medresesi Selçuklu döneminin en özgün sağlık yapılarından biridir (Sivas Valiliği 2002).

- **Gök Medrese:** Batı yönünde giriş kapısının yer aldığı ana portal üzerindeki kitabesinden anlaşıldığına göre 1271 yılında Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır. Taç kapısının yan sütun başlıkları üzerinde karşılıklı olarak yazılı imzaya göre Gök Medrese'nin mimarı Konyalı Kaluyan'dır (Şekil 4.22.a,b), (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.22 Sivas, Gök Medrese

Gök Medrese açık avlulu, dört eyvan plan şemasının uygulandığı iki katlı olduğu iddia edilen bir medresedir. Selçuklu mimarisinin özgün örneklerinden olan taç kapıda mermer malzeme nedeniyle ışık gölge etkileri genel görünümünü etkilemektedir. Ayrıca sırlı tuğla ve mavi çini işçiliğe sahip tuğla örgülü minarelerde taç kapıya daha da önem kazandırmaktadır. Cephenin solunda üç dilimli kemeri, iki satırlık kitabesi ve üç yönü dolaşan geometrik bordürüyle çeşmesi cepheyi daha hareketlendirmiştir. Bu hareketliliği sağ ve sol tarafta bezemeli pencereler ve pekitme kuleler tamamlamaktadır. Medrese taç kapının üst iki köşesinde iç içe girmiş hayvan başları doldurmaktadır (Şekil 4.23). Koç, domuz, aslan, yılan, ejder başlarının tanındığı bu kompozisyonda burç işaretlerinin kast edildiği düşünülmektedir. Türklerin on iki hayvanlı takvimlerinde de bu hayvanların bir kısmı mevcuttur (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.23 Sivas, Gök Medrese iç içe girmiş hayvan başları (On iki hayvan)

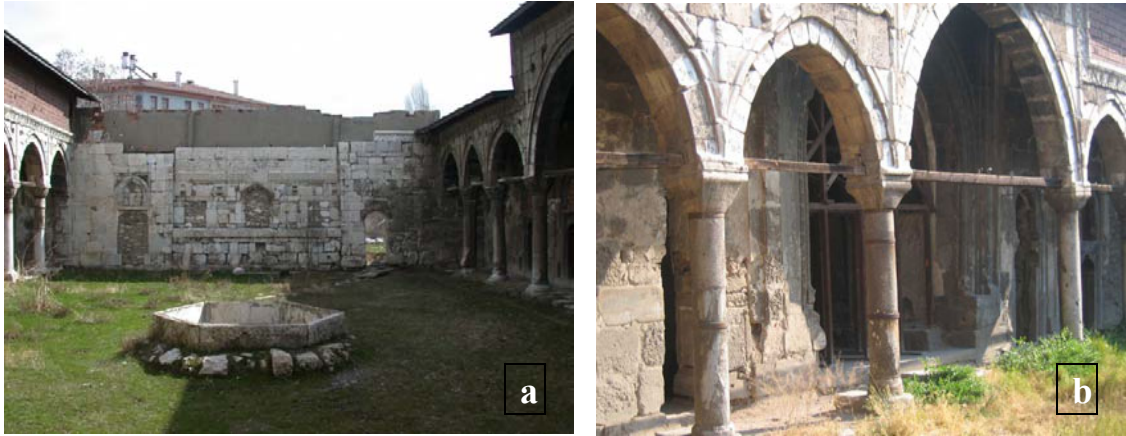
Minare kaidelerinden aşağı doğru inen mermer yüzeyde büyük boyutlarda geometrik, yazı ve bitkisel motifler simetrik durumda ve plastik görünümünde yapılmıştır (Şekil 4.24.a,b), (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.24 Sivas, Gök Medrese mermer yüzeylerdeki motifler

Medreseye girişte sağda mescidi bulunmaktadır. Ahşap minberi sonradan yapılmıştır. Mihrabın büyük bir kısmı bugüne kadar gelebilmiştir. Çini ile kaplı olup üzerinde Ayet-el Kürsi yazılıdır. Üçgenler ile kubbeğe geçişin sağlandığı mescidin kubbesi ve etekleri de çini süslemelidir (Sivas Valiliği 2002).

Girişin solundaki kare planlı kubbeli oda ise Dar-ül Hadis bölümüdür. İç duvarları sıvanmıştır. Üzeri açık dikdörtgen planlı iç avlunun ortasında bir havuzu olması gerekmektedir. Bugün yapının içinde bu havuzun mermer taşları hala durmaktadır (Şekil 4.25.a,b). Anadolu'da bilinen en büyük Selçuklu havuzudur. 22 köşeli poligonal bir plana sahiptir (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.25 Sivas, Gök Medrese iç avlu ve havuz taşları

Avlunun kuzey ve güneyinde altı sütun üzerine inşa edilmiş bir revak kısmı bulunmaktadır. Bu revakların gerisinde küçük kapılardan hücrelere girilmektedir. Doğu yönündeki ana eyvanı yıkılmış yerine mevcut taş ve kitabelerle bir duvar örülmüştür. Kuzey ve güneydeki yan eyvanların içi çini bezemelere sahiptir (Sivas Valiliği 2002).

- **Çifte Minareli Medrese:** Taç kapı üzerinde yer alan kitabesine göre 1271 yılında Vezir Sahip Şemsettin Mehmed Cüveyni tarafından yaptırılmıştır. Hadis ilmi okutulan medrese günümüzde doğu yönünde yer alan girişinin taş süslemeli cephesinin büyük boyutları ve tuğla-çini örgülü iki minaresi ile dikkat çekmektedir (Şekil 4.26.a,b). Sivas

Gök Medrese ve Erzurum Çifte Minareli Medrese ile benzerlik gösteren yapının iki katlı olduğu bilinmektedir (Sivas Valiliği 2002).

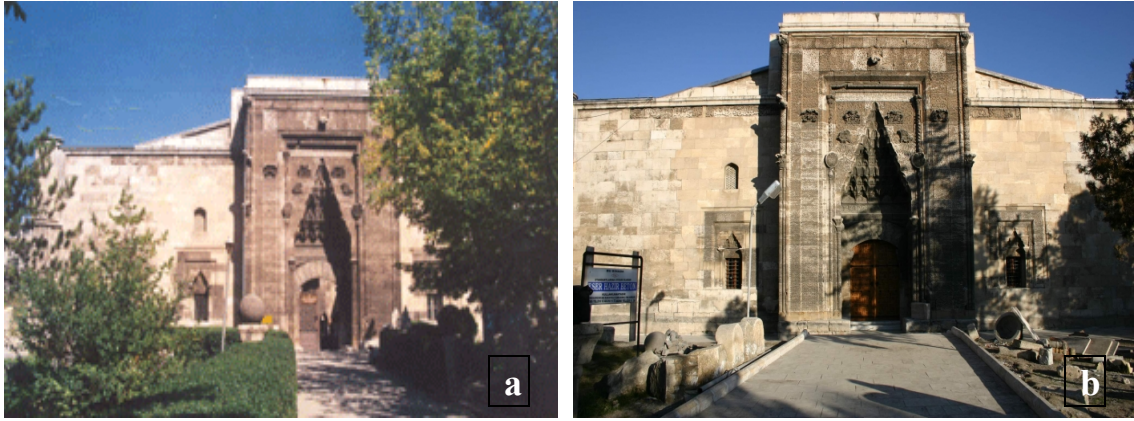
Şekil 4.26 Sivas, Çifte Minareli Medrese minareleri ve taş süslemeleri

Ön yüz, ortada iki minareli taç kapı, iki yanındaki pencere ve köşe kuleleri ile kompozite edilmiştir. Ön yüzündeki süslemeli pencereler yerleştirilirken bir simetri aranmamıştır (Sivas Valiliği 2002).

Cephedeki taş süsleme ve oran itibariyle mimari bir olgunluğun yanı sıra aynı süslemeyi tekrardan kaçınan bir anlayışın hakim olduğu göze çarpmaktadır. Böyle bir uygulama ile daha canlı, hareketli, ışık-gölge oyunlarını kuvvetlice hissettiren bir cephe elde edilmiştir. Taşın yanı sıra sırlı tuğla ve çinilerle bezeli iki minaresi bu olgun ve doyurucu kompozisyonu renklendirmiştir. Taç kapının solunda, üç dilimli küçük bir niş içinde bugün okunmayacak kadar tahrip olmuş bir yazı görülmektedir. Bu yazıda amel-i üstat zorlukla okunabilmektedir. Bu yazıdan mimarının adının yazılı olduğu

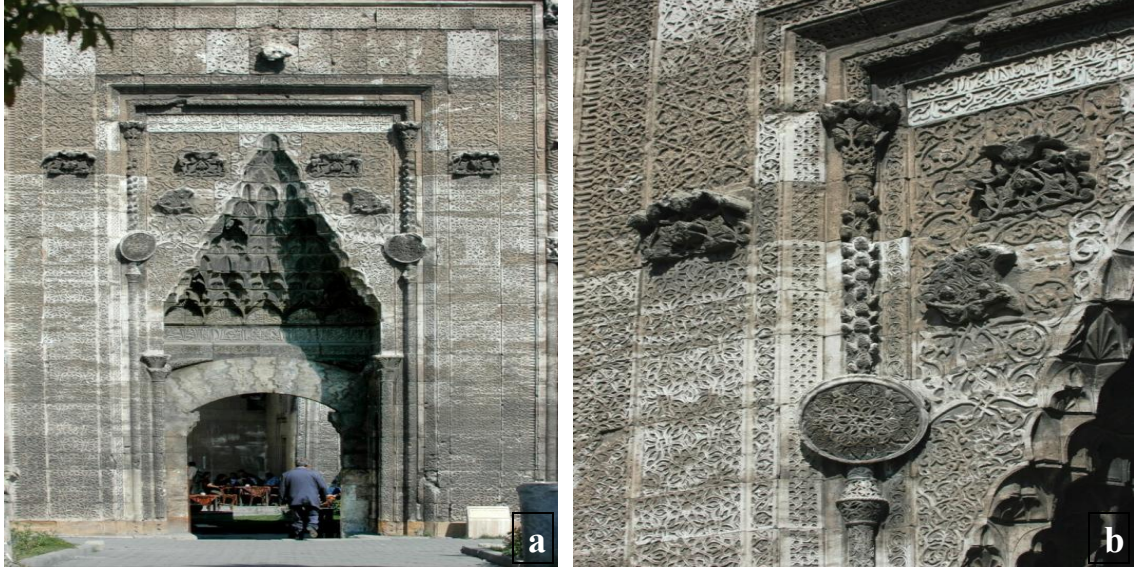
anlaşılmaktadır. Kesin olmamakla birlikte Konyalı Kaluyan veya Kelük Bin Abdullah olduğu sanılmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

- **Buruciye Medresesi** : Sivas Kale Mahallesi'nde bulunan, Şifaiye Medresesi'nin de 40 m. kuzeyindeki bu medreseyi Selçuklu veziri Hibetullah Burucerci oğlu Muzaffer 1271 yılında yaptırmıştır. Çeşitli ilimlerin okutulması amacıyla yapılan bu medresede müzik ile akıl hastaları tedavi edilmiştir. Uzun süre harap durumda olan bu yapı, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1966 yılında onarılmıştır. Ardından Gök Medrese'de bulunan arkeoloji müzesi 1968 yılında buraya taşınmıştır (Şekil 4.27.a,b), (Sivas Valiliği 2002).

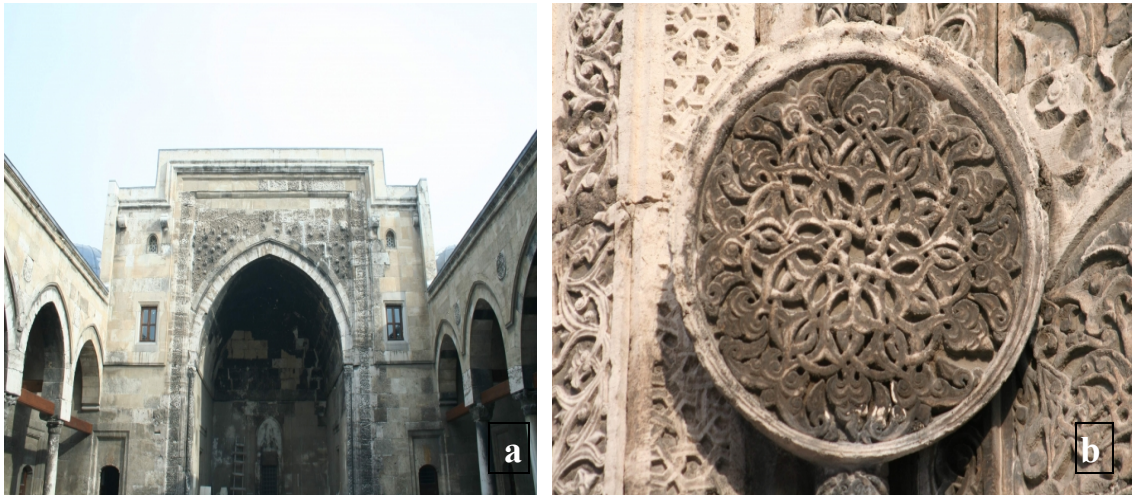
Şekil 4.27 Sivas, Buruciye Medresesi

Kesme taştan, dikdörtgen planlı ve dört eyvanlı, iki katlı, açık avlulu medrese plan tipinin bir örneği olan bu medrese Selçuklu döneminde yapılan en güzel eserler arasındadır. Cephesi sarımtırak renkte kumlu taştan yapılmış ve burası madalyon, rozet, kıvrık dallar, palmetler ve bitkisel motiflerden oluşan bezemelerle kaplanmıştır (Şekil 4.28.a,b). Giriş kapısının iki yanında kubbe ile örtülü bir mescit ve bir de türbe vardır. Türbede medreseyi yaptıran Muzaffer Burucerci gömülüdür. Ayrıca türbe ve mescidin yanında da iki beşik tonozlu küçük oda bulunmaktadır. Revaklı avlunun arkasına medrese odaları sıralanmıştır. Avlunun iki kenarında birer eyvan, bunların iki yanında da ikişer oda bulunmaktadır. Bu bölümlerin üzeri de tonozlarla örtülüdür. Revaklardaki sütun başlıkları ve sütunlar devşirme olarak toplanmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.28 Sivas, Buruciye Medresesi giriş kapısındaki motifler

Giriş kapısının karşısında sivri kemerli, basık tonozlu büyük bir eyvan bulunmaktadır. Eyvanın iki yanına büyük iki oda yerleştirilmiştir. Bu odaların iç kısımlarındaki merdivenlerden ikinci kata çıkılmaktadır. Avludaki kemerler arasında da yuvarlak sekiz madalyon yerleştirilmiştir (Şekil 4.29.a,b). Bu madalyonların içerisinde çeşitli yazılar bulunmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.29 Sivas, Buruciye Medresesi avludaki kemerler ve yuvarlak madalyon

4.2.2.3 Hanlar

- **Behram Paşa Hanı:** 1576 Yılında Sağır Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kesme taştan iki katlı ve ortası açık avlulu, etrafında odalar yerleştirilerek inşa edilen hanın bir de ahır kısmı mevcuttur. Güney yönünde dışa taşma yapan, sivri kemerli bir giriş cephesi, girişin üzerinde üç dilimli kemere sahip iki penceresi yer almaktadır. Pencereilerin sağ ve solunda aslan motifi işlenmiştir (Şekil 4.30.a,b). Bugün özel bir taş firması tarafından depo olarak kullanılmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.30 Sivas, Behram Paşa Hanı güney yönü giriş cephesi ve süslemeleri (Orijinal 2005)

- **Taşhan:** İki katlı, ortası açık avlulu kesme taştan inşa edilmiştir. Kitabesi bulunmayan Taşhan'ın mimari üslubu bakımından 19. yy. yapıldığı sanılmaktadır. Üzeri açık olan iç avlu ortasında, çift başlı aslanların ağzından su akan bir taş havuzu bulunmaktadır. İç avluya doğu, kuzey ve güney yönlerinde bulunan kapılardan girilmektedir. İç avlunun kuzey ve güney yönleri revaklı olup, revak gerilerinde dükkanlar sıralanmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Hanın köşe başında olmasından ötürü odalardan bazıları iki cepheye, bazıları da iç avluya bakmaktadır. Pencereiler dikdörtgen sövelidir. Hanın üst örtüsü çatı olup, ortada

üçgen şeklinde yedi adet küçük çatı halindedir. Üst örtünün kenarlarında da iki geniş kırma çatı bulunmaktadır (Şekil 4.31.a,b), (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.31 Sivas, Taşhan ve çatı özellikleri (Orijinal 2005)

- **Subaşı Hanı:** Çarşıda, Dört Yol mevkiinde bulunan han, Sivas Valisi Lala Sinan Paşa tarafından 16. yüzyılın başlarında yaptırılmıştır. Hanın güney tarafında dükkanlar, doğusunda bedesten vardır. Subaşı Hanı, 1986 yılında aslına uygun olarak yeniden yaptırılmıştır (Şekil 4.32.a,b), (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.32 Sivas, Subaşı Hanı (Orijinal 2005)

- **Alacahan:** 17. yüzyıl Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu sanılmaktadır. İpek Yolu (Sivas-Malatya) üzerindedir. Siyah-beyaz kesme taşlarla almasıık sistemde inşa edilmiştir. Camii, han ve sur duvarlarından oluşmaktadır (Şekil 4.33.a,b).

Şekil 4.33 Sivas, Alacahan

Malatya-Sivas eski yolu üzerinde bulunan Selçuk Hanı ve Sivas-Kayseri eski yolu üzerinde Tatlıcak Köyü girişinde Latif Han bulunmakta ve bu iki hanın sadece temel kalıntıları bulunmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

4.2.2.4 Hamamlar

- **Kurşunlu Hamamı:** Sivas'ın en büyük hamamıdır. 1576 yılında Sağır Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Beden duvarlarında bulunan demir bağlantılara kurşun dökülerek yapıldığı için Kurşunlu hamamı adını alan yapı, kadın ve erkek bölümleri olmak üzere bitişik olarak inşa edilmiş bir çifte hamamdır. Klasik Osmanlı hamamlarının tüm belirgin özellikleri bu hamamda görülür. Kesme taşlarla inşa edilen hamam bir zamanlar tuz deposu ve bir ara erkek kısmının soyunmalık kısmı cami olarak kullanılmıştır. 1950 yılında esaslı bir şekilde onarılarak kullanılır hale getirilmiştir (Şekil 4.34.a,b), (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.34 Sivas, Kurşunlu Hamamı (Orijinal 2005)

- **Meydan Hamamı:** 1564 yılından hemen önce Meydan Camii ile paralel olarak inşa edilen hamam, dört eyvanlı ve kubbe örtülüdür (Şekil 4.35.a,b), (Mahiroğulları 2003). Klasik Osmanlı hamamlarında bulunan soğukluk ve sıcaklık bölümlerinin yanı sıra dinlenme ve okuma salonları bulunmaktadır.

Şekil 4.35 Sivas, Meydan Hamamı

- **Eski Paşa Hamamı:** Sivas Kalesi'nin kuzeyine yaklaşık 100 m. uzaklıkta, Uluanak Mahallesi'nde yer almaktadır. Klasik Osmanlı hamam mimarisinin özelliklerini taşıyan Eski Paşa Hamamı; mimari üslubu, malzeme ve plan şeması bakımından 17. yy başlarında yapıldığı izlenimini vermektedir.

Sivas'ta bulunan diğer önemli hamam yapıları ise; Kale Hamamı kalıntısı, Mehmet Ali Hamamı, Çay Hamamı (Sütlü Hanım) ve Şirinoğlu Hamamlarıdır.

4.2.2.5 Türbeler

- **Ahi Emir Ahmed Türbesi:** Tokmakkapı Mahallesi'nde, Kurşunlu Hamamı karşısındadır. 14. yüzyılın ilk yarısında Ahi Emir Ahmed için yaptırılmıştır. Kare kaide üzerinde yükselen sekizgen gövdesi ve piramidal külahı ile tamamı kesme taştan inşa edilmiştir (Şekil 4.36.a,b). 14. yüzyılın ilk yarısında Sivas'ta esnaf teşkilatı olan ahiliğin önemli bir yeri olduğunu ispatlamaktadır (Mahiroğulları 2003).

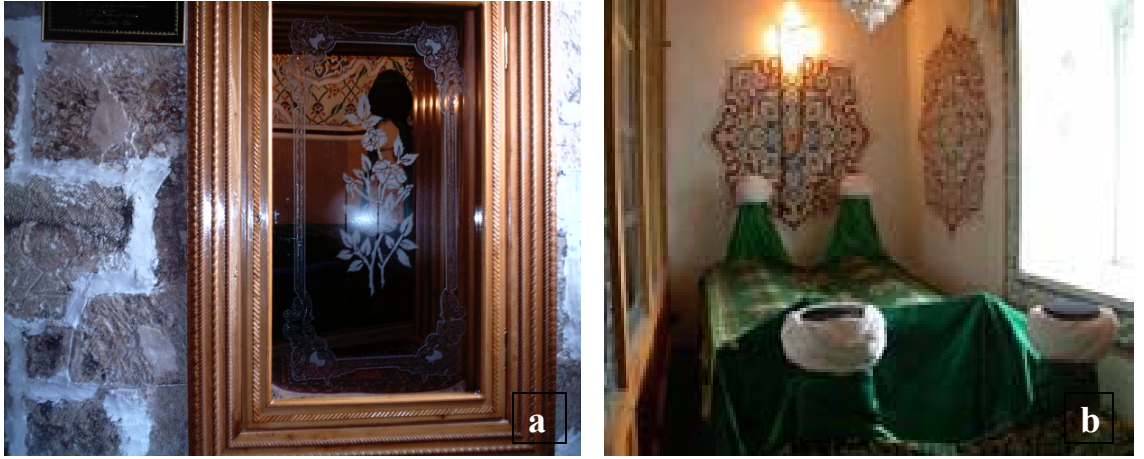

Şekil 4.36 Sivas, Ahi Emir Ahmed Türbesi (Orijinal 2005)

- **Abdülvahabi Gazi Türbesi:** Türbe ve tekkeler içinde özel bir yeri ve önemi bulunan Abdülvahabi Gazi Türbesi Sivas'ta halkın çok önem verdiği ve ziyaret ettiği türbedir. Türbenin ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Bilinen bugün Abdülvahap Camii'nin bulunduğu yerde 14. yüzyılın başlarında bir mescit ve içinde türbe yaptırıldığıdır. Türbeye ilk vakıf hicri 726'da (1325) Çakırhan Oğlu Şerifüddin Ahmet Bey tarafından yaptırılmıştır. Ayrıca, türbedeki Lahid taşında da hicri 732 (1331) yazılıdır. Bu ilk mescidin yerine, II Bayezit zamanında Hersek Ahmet Paşa tarafından 1495-1496 tarihinde yeni bir cami yaptırılmış ve türbe onarılmıştır. Abdülvahabi Camii,

Sivas Valisi Zaralızade Mehmet Paşa tarafından 1747’de minare ilave edilerek tamir ettirilmiştir. Bugünkü cami ise, 1974 yılında yaptırılmıştır (Mahiroğulları 2003).

Türbe, sekizgen planlı olup, üzeri kubbeyle örtülüdür. Türbenin içi orijinal kalem işleriyle süslüdür. Türbedeki çini süslemeleri Selçuklu dönemi çini süslemelerine çok benzemektedir (Şekil 4.37.a,b), (Bilget 1993).

Şekil 4.37 Sivas, Abdülvahabi Gazi Türbesi (Orijinal 2005)

- **Şemseddin Sivasi Türbesi:** Atatürk Caddesi üzerindedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Koca Hasan Paşa tarafından 1564 yılında yaptırılan Meydan Camii'nin kuzeybatı yönünde camii avlusu içerisinde yer almaktadır.

Türbenin duvarları kesme taştan olup, iki bölüm halinde 1600 yılında inşa edilmiştir (Şekil 4.38.a,b). Dıştan sekizgen bir kasnağa sahip tek kubbeli birinci kısmında Şemseddin Sivasi'nin, ikinci kısımda ise 20 adet sanduka bulunmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.38 Sivas, Şemseddin Sivasi Türbesi (Orijinal 2005)

- **Güdük Minare:** Kare kaide üzerine, silindirik tuğla örgülü bir gövdeye sahip oluşu ve kısa bir minareye benzemesinden dolayı halk dilinde "Güdük Minare" olarak bilinmektedir (Şekil 4.39.a,b). 1347 yılında vefat eden Ertanoğulları'ndan Şeyh Hasan Bey'e aittir (Sivas Valiliği 2002). Türbenin içerisinde siyah mermerden bir sanduka vardır. Anadolu Selçuklu dönemi kümbetlerinin dış yüzünde yer alan motiflerin dışında farklı olarak rozetlere de rastlanmaktadır. Diğer kümbetlerde gözükmeyen en önemli özelliği ise Güdük Minarede cenazelik bölümünün de yer almasıdır.

Şekil 4.39 Sivas, Güdük Minare

- **İncili Hanım:** Baldaken tarzında inşa edilen türbe mimari üslubu ve malzemesi ile 18. yüzyılda yapıldığı izlenimini vermektedir (Şekil 4.40.a,b).

Halk arasındaki bir rivayete göre Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa'nın kızı Sivas eşrafından Sarıhatiplere (Sarısözen) gelin gelmiş ve çeyizinde inci ile işlenmiş bir yorgan getirdiği için Sokullu'nun kızı Sivas'ta İncili Hanım olarak şöhret bulmuştur. Vefatında bu türbeye defnedilmiştir.

Şekil 4.40 Sivas, İncili Hanım Türbesi

Sivas il merkezinde ki diğer türbeler ise; Şeyh Çoban Türbesi (14. yüzyıl ortaları), Şeyh Erzurumi Türbesi, Kadı Burhanettin Türbesi, Mum Baba, Süt Evliyası ve Akbaş Baba türbeleridir.

4.2.2.6 Köprüler

- **Eğri Köprü:** Sivas'ın 3 km. güneydoğusunda, Sivas-Malatya eski karayolu ve Kızılırmak'ın üzerinde 18 yuvarlak kemerli bir köprüdür. Uzunluğu 179.60 m., eni; 4.55 m.'dir. En büyük kemer açıklığı 7.70 m.'dir. Aynı doğrultuda olmadığı için eğri köprü denilmiştir (Şekil 4.41.a,b). Memba tarafından köprü'nün altı kemeri aynı doğrultuda, 63.56 m. uzunluğundadır. Bundan sonra köprü eğrilerek on iki kemeri bu eksenin dışında devam etmektedir. Bu bölümün uzunluğu da 116.04 m.'dir. Köprü'nün kitabesi olmadığı için hangi tarihte ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.41 Sivas, Eğri Köprü (Orijinal 2005)

- **Kesik Köprü:** Sivas'ın 10 km. güneybatısında, Sivas-Şarkışla yolunda, Kızılırmak üzerinde bulunan bu köprünün kitabesinden öğrenildiğine göre; 1292 yılında yaptırılmıştır. Mimarının ve banisinin kim olduğu kitabe de belirtilmemiştir (<http://www.kenthaber.com>, 2006).

13. yüzyıl Selçuklu döneminden bugüne gelen ender örneklerden biri olan köprü, iki bölüm halindedir. Sivas tarafında on yedi gözlü olan birinci kısım ile Kayseri yönünde iki gözlü olan ikinci bir kısım bulunmaktadır. Bununla beraber bu bölümdeki bazı gözlerin toprak altında kaldığı da düşünülmektedir. Bu yapı şekli ile inişli çıkışlı olan köprünün ortasındaki gözler yüksektir ve yanlara doğru da alçalarak devam eder (Şekil 4.42.a,b). Sonra da yol seviyesi ile birleşir. Köprünün toplam uzunluğu 326.35 m., eni 4.95 m.'dir. Bugünkü durumu ile on yedi gözden meydana gelmiş en büyük kemer açıklığı da 7.90 m.'dir (<http://www.kenthaber.com>, 2006).

Oldukça muntazam, iri kesme taştan yapılan köprünün basık sivri kemerleri, tempan duvarlarına göre daha içeridedir. Memba yönünde üçgen selyaranları olmasına karşılık, mansap tarafında selyaranlar bulunmamaktadır. Köprünün korniş taşı dışarıya doğru hafif çıkıntılı olup, kemerlerin hemen üzerinde devam etmektedir. Bunun da üzerinde iri blok taşlardan yapılmış korkuluklara yer verilmiştir (<http://www.kenthaber.com>, 2006).

Şekil 4.42 Sivas, Kesik köprü

- **Boğaz Köprüsü:** Sivas iline 10 km. uzaklıkta, Sivas-Karayün yolu üzerinde bulunan bu köprü Kızılırmak'ın üzerindedir. Köprünün tempan duvarı içerisine yerleştirilmiş kitabesinden 1526 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak mimarı bilinmemektedir. Tempan duvarı üzerindeki Rumca yazılı bir kitabe de “Estesefos” ismi yazılıdır. Bu kitabe yakındaki bir kiliseden getirilerek buraya konulmuştur. Köprü 1910 yılında onarılmıştır (<http://www.kenthaber.com>, 2006).

Köprü 101.96 m. uzunluğunda, 4.45 m. genişliğinde altı gözden yapılmıştır. Yuvarlak kemerli bu gözlerin en büyük kemer açıklığı 8.95 m.'dir. Kesme taştan yapılmış olan köprünün kemerleri tempan duvarlarına göre daha içeri çekilmiştir. Bunların üzerine ikinci bir kemer yerleştirilerek tempan duvarları ile aynı düzeye getirilmiştir. Köprünün memba tarafında üçgen şekilde kesme taştan selyaranlar bulunmaktadır. Mansap yönündekiler yuvarlak olup, üzerlerine sivri külahlar yerleştirilmiştir. Kemerler üzerinde korniş taşları çıkıntılı bir şekildedir. Ayrıca üzerlerine iri taş bloklardan bir de korkuluk oturtulmuştur. Yakın tarihlerde tabliyeler üzerine beton dökülmüştür (<http://www.kenthaber.com>, 2006).

Sivas'a Karayün tarafından geliştaki memba yönüne küçük bir odacık yerleştirilmiş olup, bu odacık oldukça iri kesme taştan yapılmıştır. Dikdörtgen şeklindeki bu odacığın basık kemerli bir kapısı vardır. Bunun bekçi veya bir nevi dinlenme odası olduğu

sanılmaktadır. Bu odacığın üzerine de yukarıda sözünü ettiğimiz kitabe yerleştirilmiştir. Günümüzde köprü halen kullanılmaktadır (<http://www.kenthaber.com>, 2006).

- **Yıldız Köprüsü:** Sivas-Ankara Karayolu'nun 30. km.'sinde Yıldız Irmağı üzerindedir. Selçuklu dönemine ait bir köprü olup, döşeme uzunluğu 70 m.'dir (Şekil 4.43.a,b). Kesme taştan yapılmış olan köprü sivri kemerli on üç gözden meydana gelmiştir. Kemerler tempan duvarı ile aynı düzlem üzerindedir. Köprünün gözleri yanlara doğru küçülerek devam etmektedir. Ortadaki büyük gözün üzerine korniş taşı yerleştirilmiş, onun da üzerine iri blok taşlardan yapılmış bir korkuluk oturtulmuştur. Köprünün memba tarafına üçgen selyaranlar yerleştirilmiştir.

Şekil 4.43 Sivas, Yıldız köprüsü

4.2.2.7 Çeşmeler

Sivas İli'nde tarihi çeşme yapısı hayli azalmıştır. Bunlardan mevcut ve önemli olanları; Şeyh Çoban ve Şehit Orhan Tunçgöz Çeşmeleridir (Sivas Valiliği 2002).

- **Şeyh Çoban Çeşmesi:** Çeşme kesme taştan yapılmış dikdörtgen bir alan üzerine oturtulmuş, daire kesitli bir kemer içerisinde ayna taşı bulunan bir yapıdır. Ayna taşının üç bölümünü çeviren yazı kuşağı iki satırlıdır. 0.42x0.80 cm. boyutlarındadır. Dikdörtgen prizma şeklindeki yalak taşı sonradan toprakla dolmuş ve çukurda kalmıştır. Çeşmenin yapılış tarihinin üzerindeki kitabeden 1323 (H. 723) tarihi olduğu anlaşılmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

4.2.2.8 Geleneksel Konutlar

Selçuklu ve Osmanlı dönemi taş-tuğla anıtları ve yapıları yanında Sivas kentsel dokusunda yer alan sivil mimari örneklerinin yapısal anlamda pek iyi durumda olmadıkları görülmektedir. Sivas'ta, çoğu harap durumda yaklaşık 30 adet ahşap-yarı kargir ev ve konak bulunmakta olup sahip oldukları tarihi dokuyu büyük bir oranda kaybetmişlerdir.

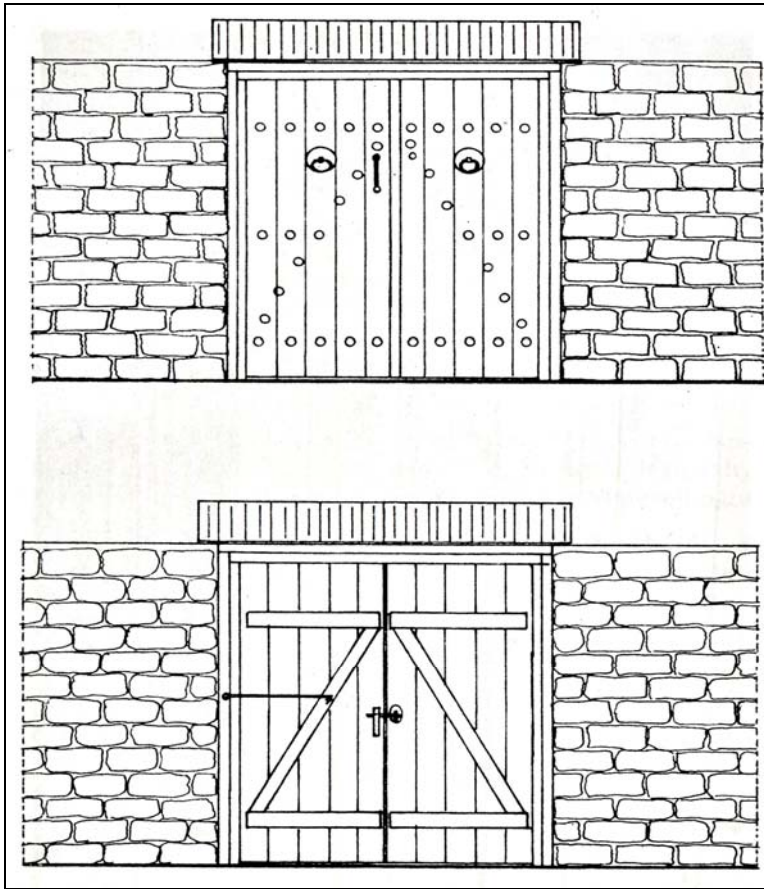
Sivas İli'nde Selçuklu döneminde başlayan yerleşim, yeni bir mimariyi de oluşturmuştur. O dönemde daha çok taş işçiliğinin ön plana çıktığı özgün yapılar meydana getirilmiştir. Ancak eski kaynaklardan öğrenilen Sivas sivil mimari örneklerinden bugüne önemli bir kalıntı gelememiştir. 14. yüzyılın ilk yarısında yöreyi gezen İbni Batuta kentin caddelerinin geniş, yapılarının güzel ve çarşılarının da kalabalığından söz etmiştir. Timur dönemi tarihçilerinden Şerafeddin Yezdi şehirdeki evlerin daha çok güneye yönelik olduğunu belirtmiştir (Bilget 1993).

Ortaçağ'da Sivas daha çok surlarla çevrili ve içerisinde anıtsal yapıların olduğu bir kent görünümündedir. O dönemdeki evler kerpiçten bir veya iki katlı olup, üzerleri toprak dam örtülüdür. 17. yüzyılda Sivas'ı gezen Evliya Çelebi de kentin kale içinde ve dışındaki evlerinin toprak damlı olduğunu belirtmiştir. Sivas evleri ilk yapılışından 19. yüzyıla kadar hemen hemen hiç değişmemiştir. 19. ve 20. yüzyılda toprak damlı kerpiç evler yerlerini kiremit çatılı bir veya iki katlı taş evlere bırakmıştır (Bilget 1993).

Sivil mimarinin gelişiminde yörenin sert iklim koşullarının büyük payı olmuştur. İklim nedeniyle evler şehrin güney yönünde birbirlerine bitişik düzende yapılmışlardır. Sivas'ta ilk yerleşim Kale ve Feth-i bab mahallelerinde görülmektedir. Daha sonra yerleşim kale eteklerine kadar uzanmıştır. Ayrıca dağınık düzende bağlar denilen bağ evleri de yapılmıştır. Arhusu, Diblihan, Kurdeşen, Alaybeyi gibi kesimlerde köy yaşantısını yansıtan tek katlı bir ve iki odalı evler de bulunmaktadır. Düzensiz ve dar sokaklar boyunca sıralı olan evler daha çok baskınlardan korunmak amacıyla yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Komşuluk ilişkilerinin sürdürülebilmesi için de bahçe duvarlarına komşu kapısı denilen küçük kapılar açılmıştır. Atların veya atlı arabaların geçebileceği büyüklükteki "kanatlı" denilen ana kapı, taş döşeli büyük avluya

açılmaktadır. Şehirdeki yapılanmada yapı malzemesi olarak taşın yanı sıra kerpiç de kullanılmıştır (Bilget 1993).

19. yüzyıldan sonra Sivas evlerinde harem ve selamlık tipi evlerin yapıldığı görülmektedir. Bu tür evler bazen aynı yapı içerisinde, bazen de aynı avluda birbirleri ile bağlantılı olarak yapılmışlardır. Çoğunlukla çeşme ve helâlârla avluda yer verilmiştir. Aynı zamanda bu avlularda kış erzakının yapılabilmesi için büyük bir ocak bulunmaktadır. Haremlık ve selamlığın aynı ev içerisinde bulunduğu örneklerde, selamlığın kapısı ana caddeye, haremın kapısı da ara sokağa açılmaktadır. Bunların kapılarında tok bir ses çıkaran tokmak ile ikinci bir ses çıkaran zelve (halka) denilen alete yer verilmiştir (Şekil 4.44). Kapının tokmağı çalındığında eve mutlaka yabancı birisi geldiği, zelve (halka) çalındığında ev halkına yakın kişilerin geldiği anlaşılmakta ve avluda bulunanlar da ona göre kendilerine çekı düzen vermektedirler (Bilget 1993).

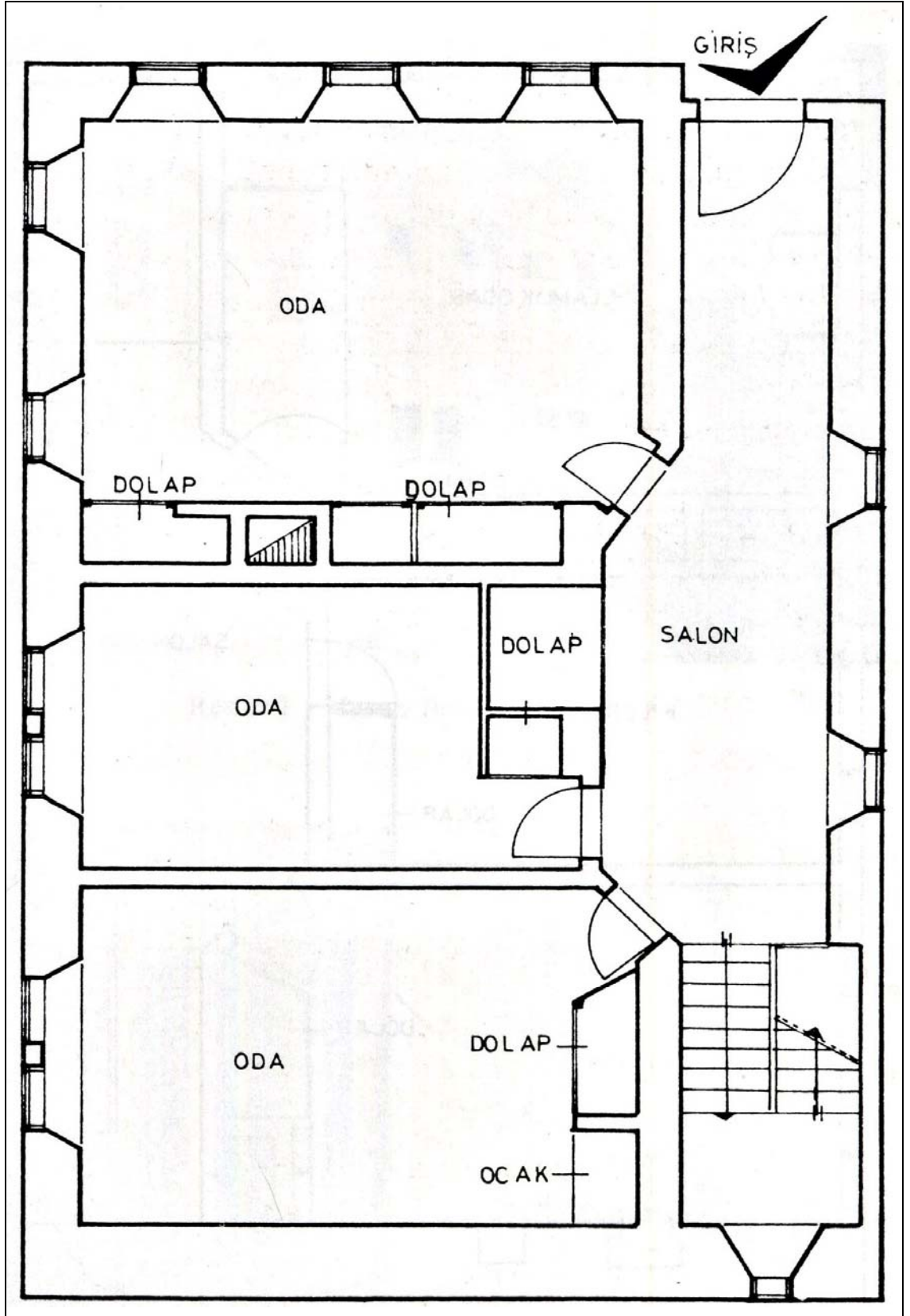
Şekil 4.44 Sivas evleri avlu giriş kapısı (Bilget 1993)

Sivas evleri çoğunlukla bodrum, zemin katı ve birinci kat olarak planlanmıştır. Bununla beraber Akaylar Konağı'nda olduğu gibi zemin katı üzerinde iki katın daha olduğu da görülmüştür. Zemin katlar daha çok taş döşemeli olup, kiler ve ocaklar bu katta bulunmaktadır. Kış aylarında kullanılan bu katın basık ve az pencereli oluşu iklimden kaynaklanmaktadır. Buradaki mekânlara yüklük ve dolaplar da yerleştirilmiştir (Bilget 1993).

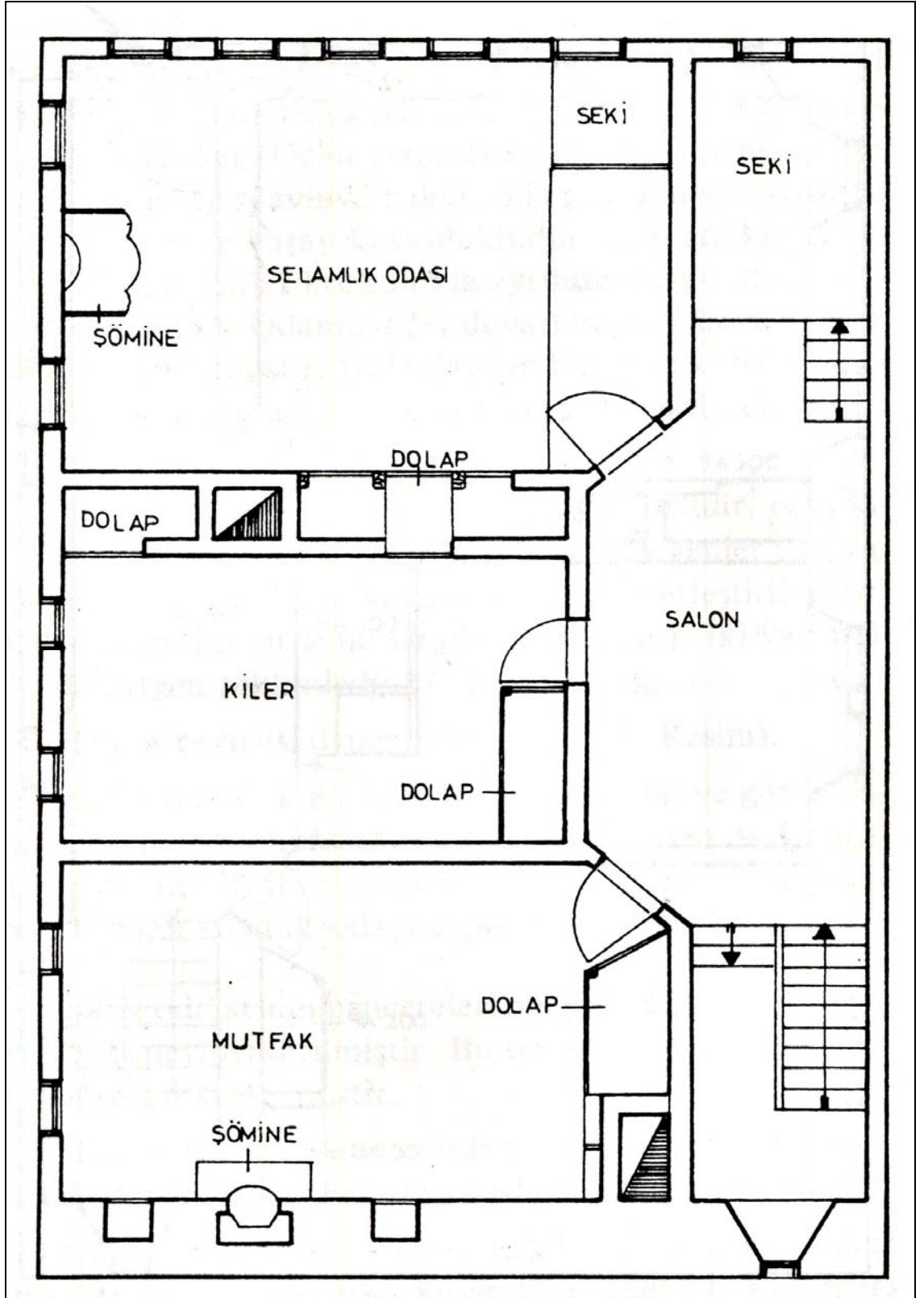
Sivas evlerinin birinci katı daha çok oturma mekânlarıdır. Bu katlar caddeye ve sokağa bakmaktadır. Çıkmaolarla odalar genişletilmiş, bol pencerelerle de içerisi aydınlatılmıştır. Başoda da bu katta bulunmaktadır. Sedir kilim ve halılarla çevrili olan odalara “Ağa Gözü”, “Hatun Gözü”, “Dana Gözü”, “Gelin Gözü” gibi isimler de verilmiştir. Sivas'ın bazı büyük evlerinde dışarıya yuvarlak, beşgen, altıgen planlı “Yıldız Köşkü” denilen bir de asma kat eklenmiştir (Bilget 1993).

Sivas evlerinde çoğunlukla üç ayrı plan şemasının kullanıldığı görülmektedir.

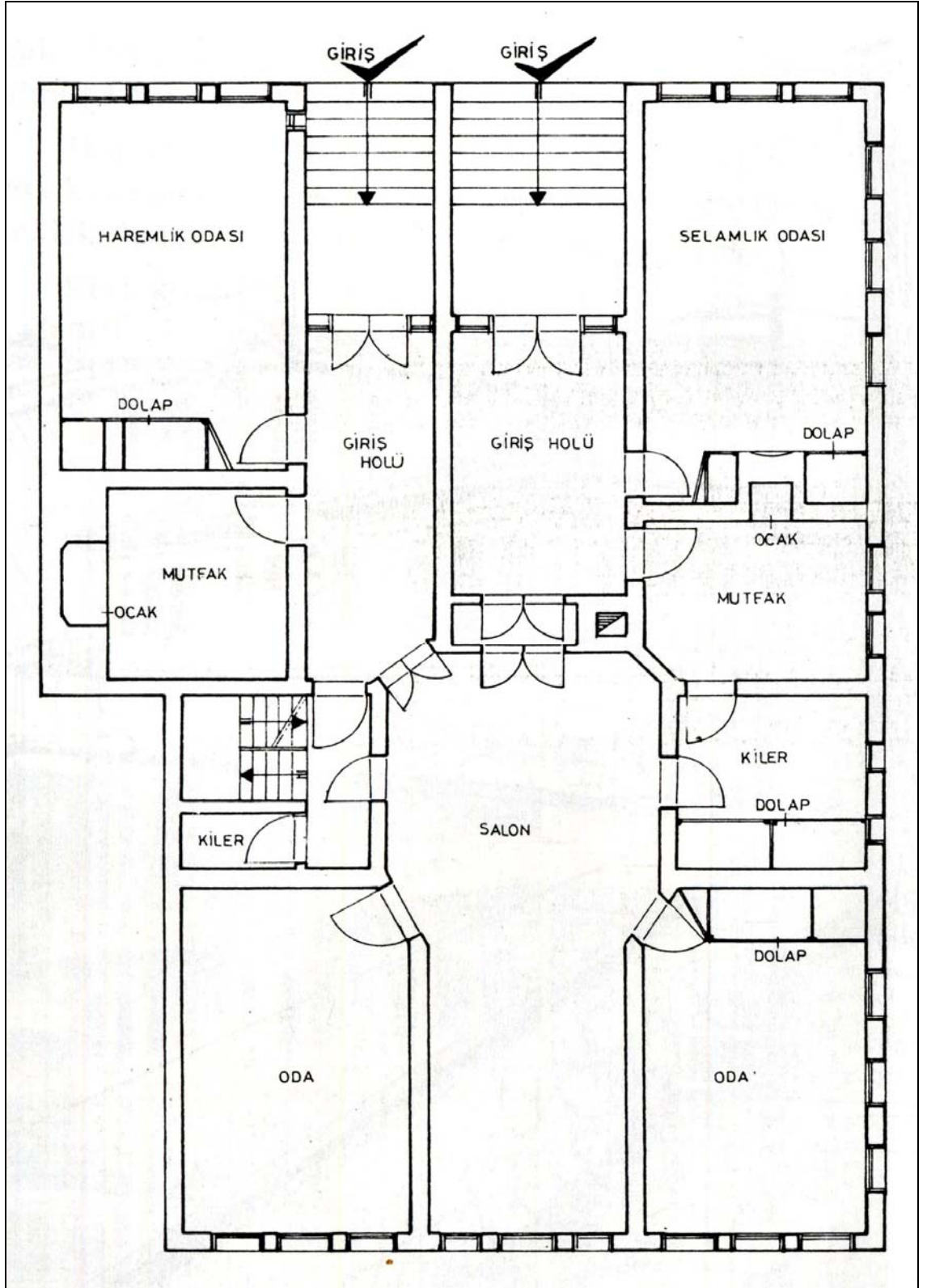
- Bunlardan birincisi iki yüzlü, iç sofalı plan tipidir. Burada ortadaki sofaya iki yandan odaların açılması esas alınmıştır. Ancak bu plan tipinde oda sayısının değişik olduğu da görülmektedir. Sivas'ta Hasan Başegmez evi ile Mütevellioğlu Mesrur Bey'in evi bu tipe verilecek en güzel örneklerdir (Şekil 4.45, Şekil 4.46), (Şekil 4.47, Şekil 4.48), (Bilget 1993).

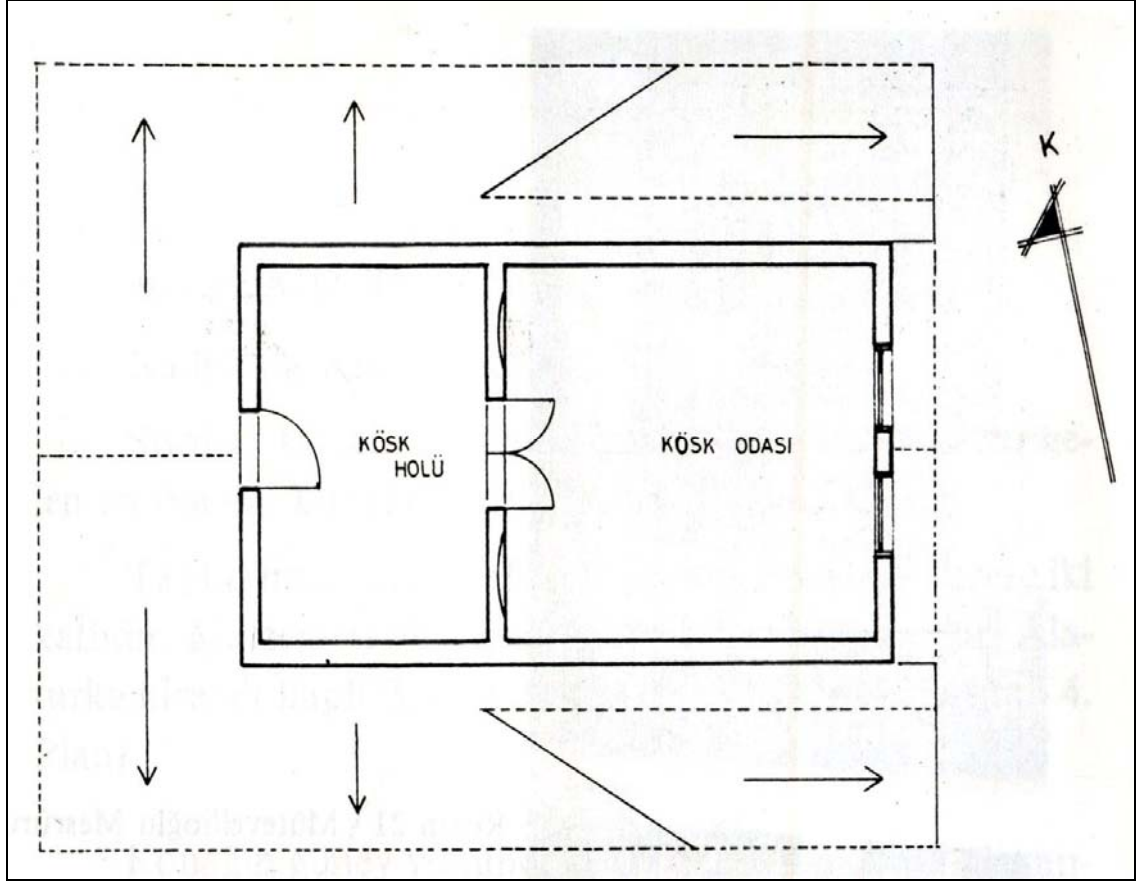
Şekil 4.45 Sivas, Hasan Başeğmez evi zemin kat planı (Bilget 1993)

Şekil 4.46 Sivas, Hasan Başeğmez evi birinci kat planı (Bilget 1993)

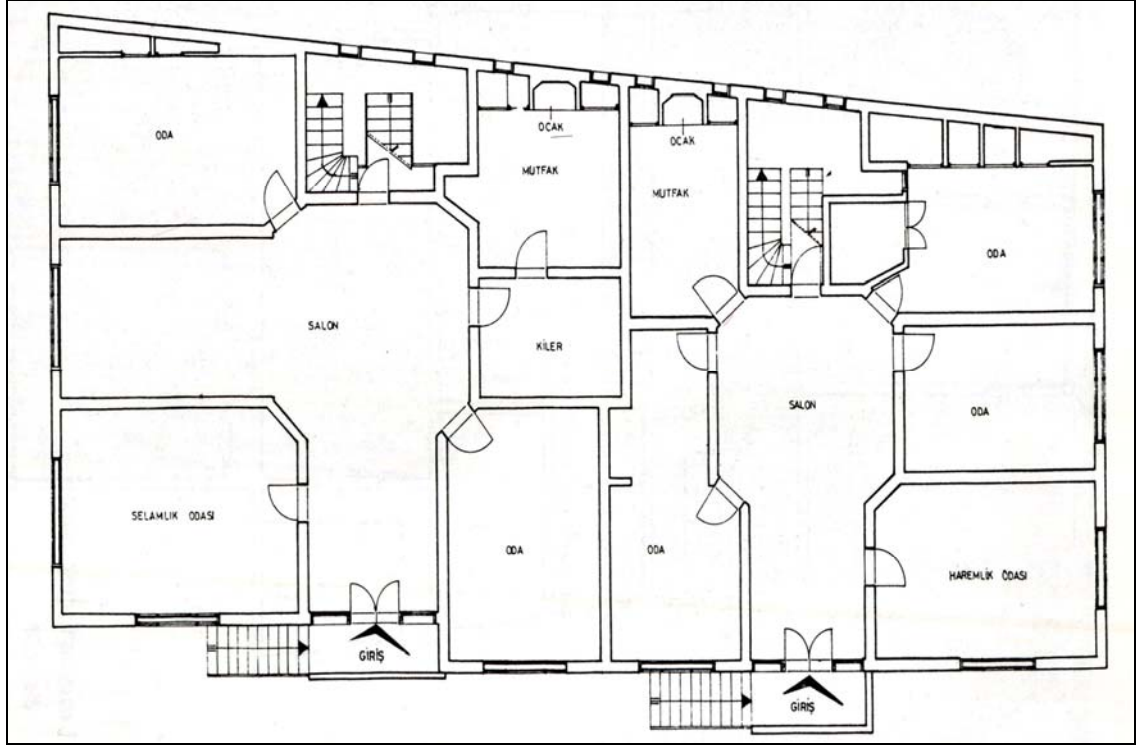

Şekil 4.47 Sivas, Mütevellioğlu Mesrur Bey evi zemin kat planı (Bilget 1993)

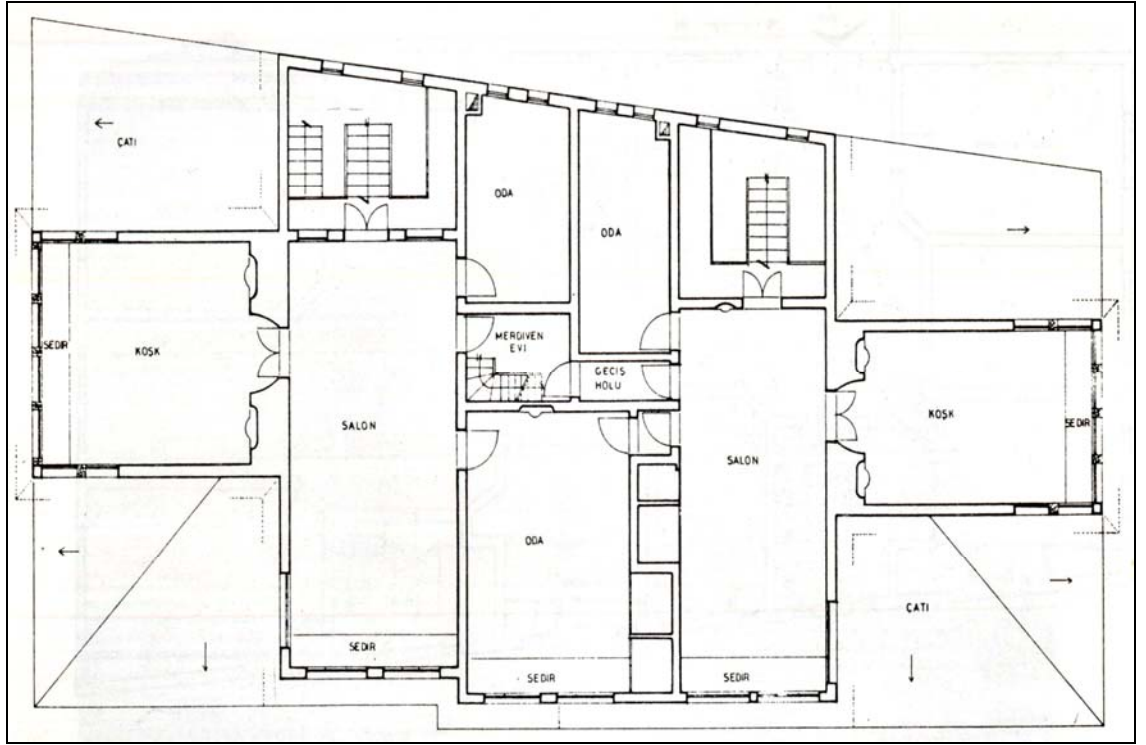

Şekil 4.48 Sivas, Mütevellioğlu Mesrur Bey evi köşk planı (Bilget 1993)

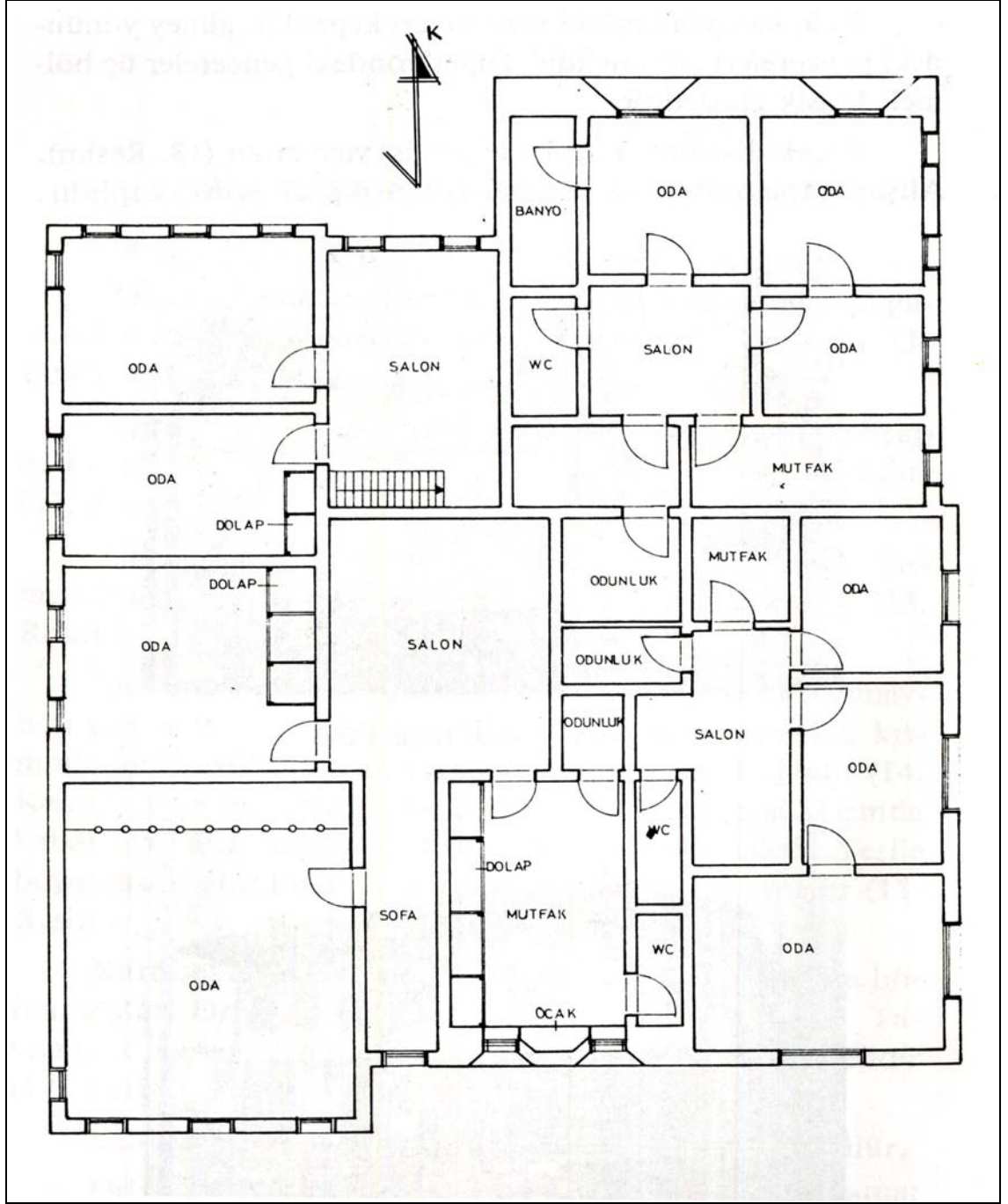
- Sivas'ta bir de dış sofalı, üç tarafı odalı plan tipi uygulanmıştır. Bu plan tipinde bir kenarı avluya bakan sofanın diğer tarafı odalarla çevrilmiştir. Bu plan tipine örnek olarak da Feridun Kangal Konağı ile Abdi Başara evi gösterilebilir (Şekil 4.49, Şekil 4.50), (Şekil 4.51), (Bilget 1993).

Şekil 4.49 Sivas, Feridun Kangal Konağı zemin kat planı (Bilget 1993)

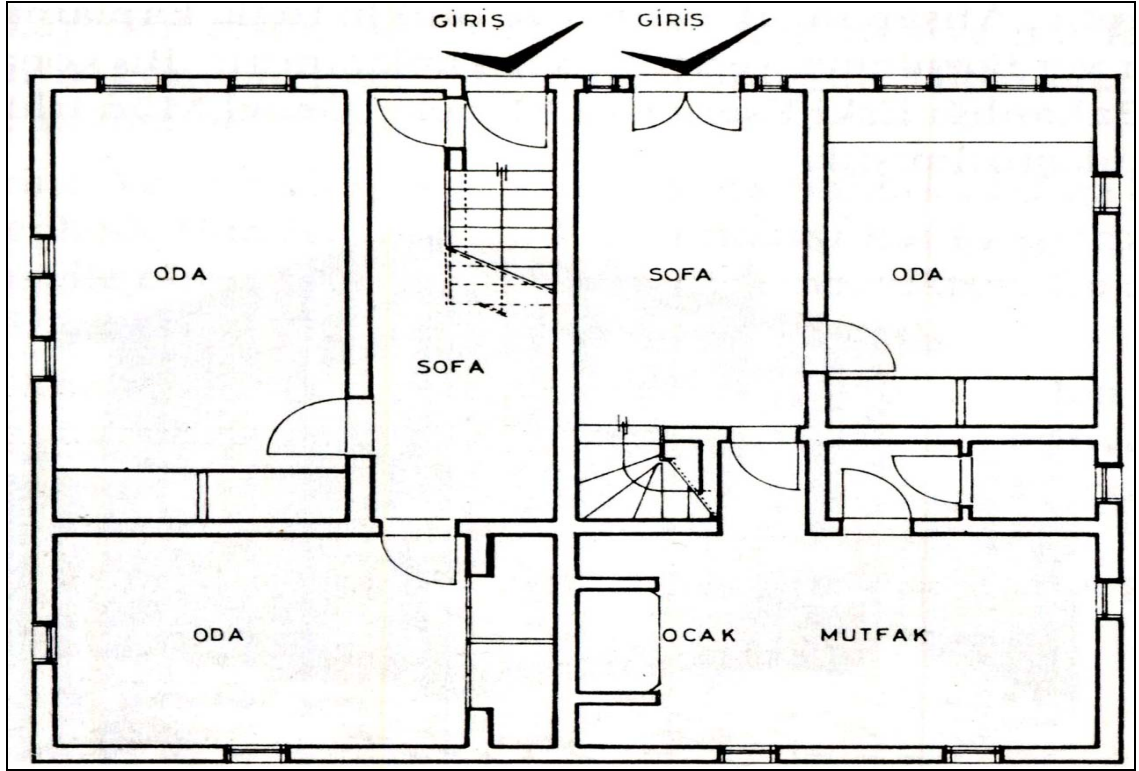

Şekil 4.50 Sivas, Feridun Kangal Konağı birinci kat planı (Bilget 1993)

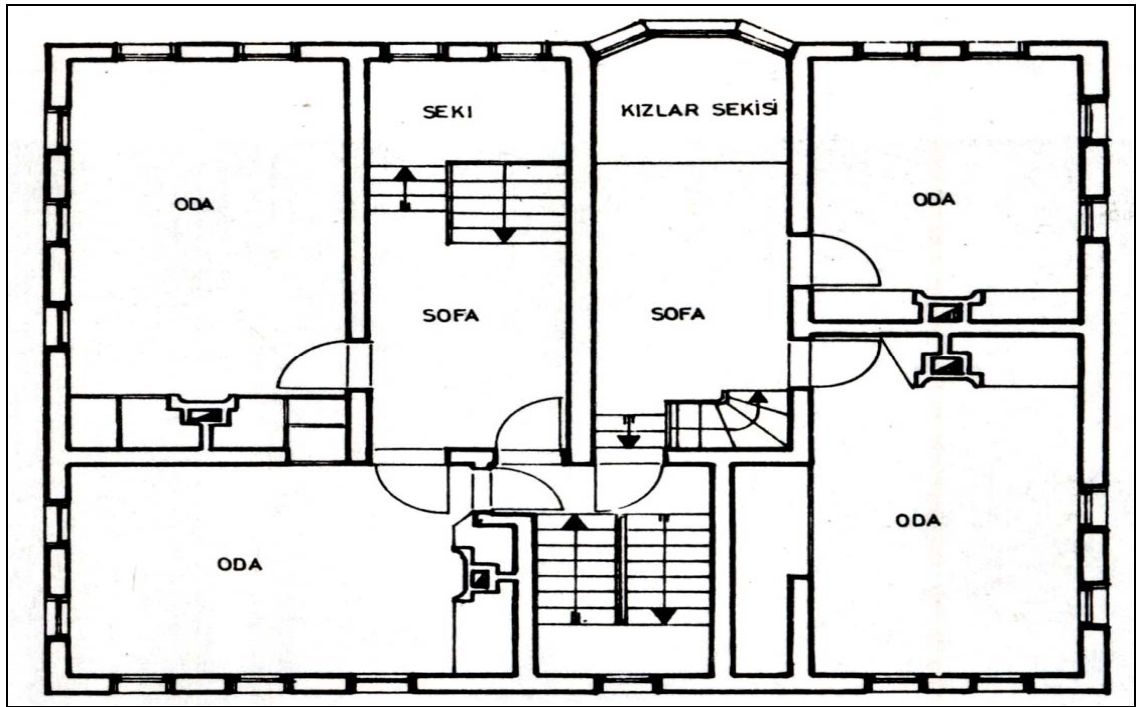

Şekil 4.51 Sivas, Abdi Başara evi birinci kat (Bilget 1993)

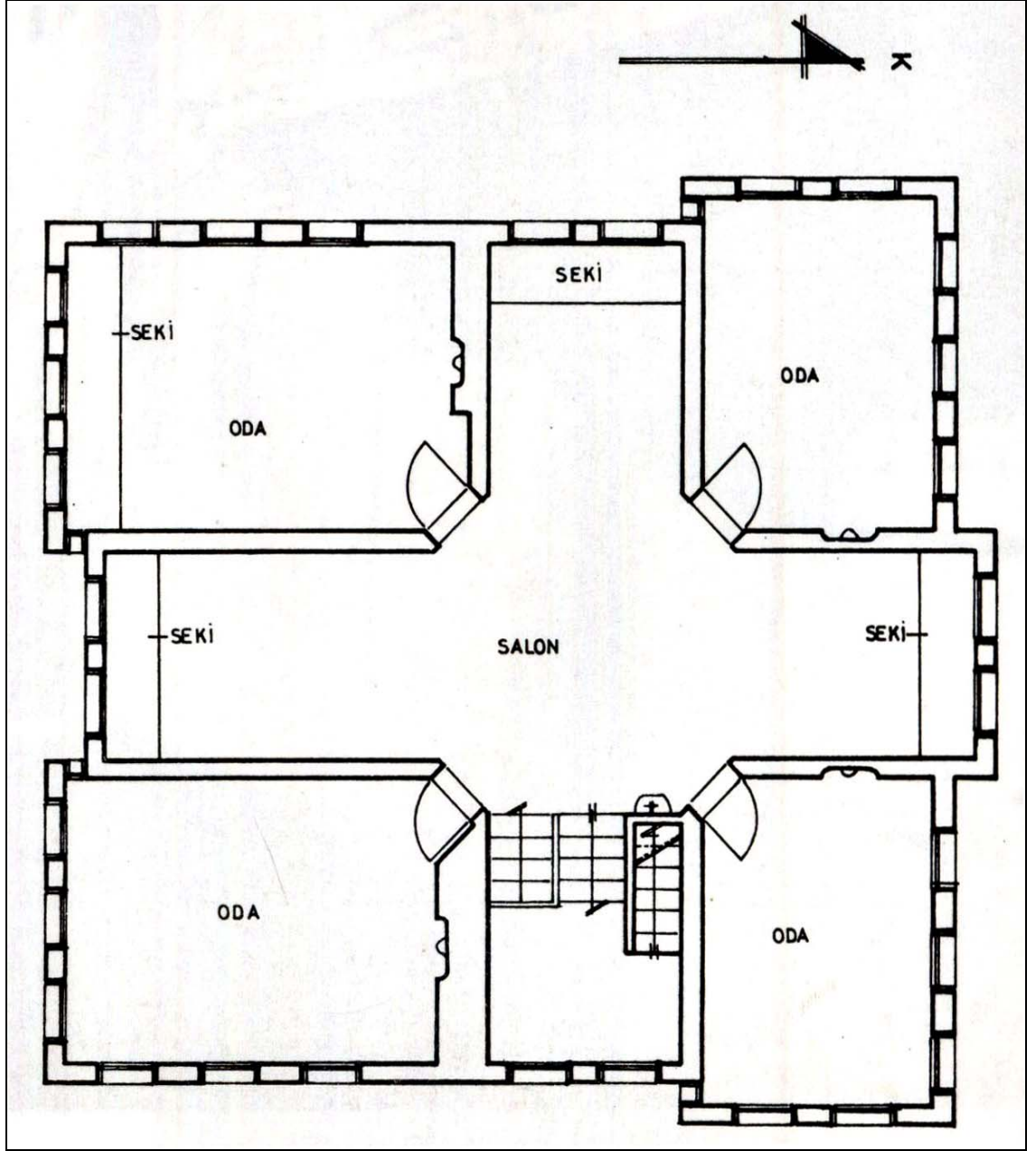
- Sivas'ta uygulanan üçüncü plan tipi dört eyvanlı olarak nitelenmektedir. Bu plan tipinde ortada bir sofa, etrafında dört eyvan, köşelerinde de geniş odalara yer verilmiştir. Bu plan tipine örnek olarak Akaylar Konağı gösterilebilir (Şekil 4.52, Şekil 4.53, Şekil 4.54), (Bilget 1993).

Şekil 4.52 Sivas, Akaylar Konağı zemin kat planı (Bilget 1993)

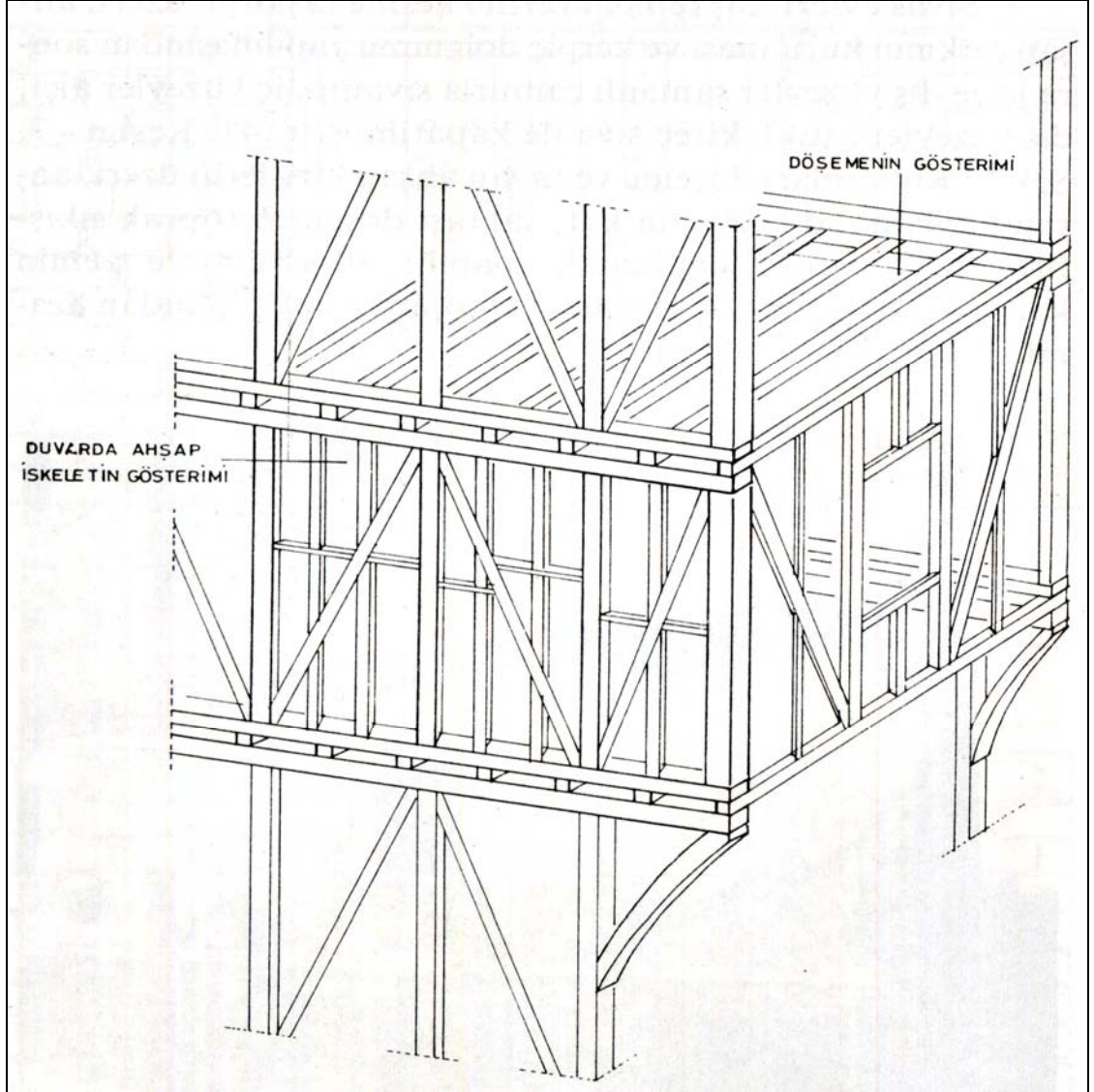

Şekil 4.53 Sivas, Akaylar Konağı birinci kat planı (Bilget 1993)

Şekil 4.54 Sivas, Akaylar konağı ikinci kat planı (Bilget 1993)

Sivas evlerinde daha çok taş temeller üzerine kesme taş örgü ve ahşap çatki kuruluş ve aralarının kerpiçle doldurulmasından sonra iç ve dış yüzeyler samanlı çamurla sıvanıp; iç yüzeyler alçı, dış yüzeyler kıtıklı kireç sıva ile kapatılmıştır (Şekil 4.55). Zemin katı sal taşı döşemeli ve sıkışmış topraktandır. Bazen ahşap kaplama yapıldığı da görülmektedir. Bunların yanı sıra bodrum ve zemin katlarında yöresel taştan da yararlanılmıştır (Bilget 1993).

Şekil 4.55 Sivas evlerinin ahşap iskelet sistemi (Bilget 1993)

Sivas evleri geniş avlular ve bahçeler içerisinde kurulduklarından, evlerin cephe görünümlerinin gösterişli olmasına dikkat edilmiştir. Birçok evde avlu ve sokaklara çıkmlar yapılmıştır. Bunlar cumba veya köşk şeklindedir. Çıkmlar daha çok cephe görünümlerini belirleyici mimari elemanlar olarak görülmektedir. Sivas'ta iki köşeli çıkmalı tip, tek ve köşe çıkmalı tip, düz kat çıkmalı tip ve gönyeli çıkmalı tip gibi örnekler de bulunmaktadır. Evlerin saçaklarında ön cephe esas alınmıştır. Çoğunlukla evlerde saçak altı düz ahşap kaplamalı saçaklara yer verilmiştir. Bazı örneklerde ise saçak dar tutulmuş ve saçak altı eğimli olarak yapılmıştır. Bazı örneklerde ise saçak

altları herhangi bir mimari elemanla kapatılmadan düz bırakılmıştır. Bununla beraber cephelere değişik bir görünüm kazandıran enli saçaklara da rastlanmaktadır. Çatılar ise beşik çatı, kırma çatı olarak iki ayrı tipte uygulanmıştır. Bunların üzeri de oluklu alaturka kiremitle kaplanmıştır (Bilget 1993).

Sivas evlerinin içerisinde ahşap ve sıva üzerine kalem işi yapılmasına özen gösterilmiştir. Bunun en güzel örneği Kangal Konağında karşımıza çıkmaktadır. Altın yaldızlı tavan süslemesinin duvarla tavan arasında kalan içbükey kısmında meyve ve bitkisel kompozisyonlara yer verilmiştir. Bu arada deniz veya şehirle ilgili manzara resimleri de çoğunluktadır. Bu tür uygulamalar tavanlarda, oda kapılarında, yüklük ve dolap kapaklarında, merdiven korkuluklarında, ocak davlumbazlarında görülmektedir. Yaygın olarak kullanılan diğer bir süslemede ahşap tavanlarda çıta kullanılarak yapılandır. Çıtakâri denilen bu süsleme tavanlarda S şeklinde birleşerek bütün alanı kaplamıştır. Bu tür süsleme Sivas evlerinde çok yaygın olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, çıtaların tavan göbeklerinin kenarlarına doğru daralarak üçgenler meydana getirmesi ve içlerine baklava dilimlerinin serpiştirildiği de görülmüştür. Tavanların ortalarına birer yuvarlak göbek yerleştirilmiştir. Bu tavan göbeği bir bütün halinde olup, bazen de ayrı ayrı hazırlanarak buraya monte edilmiştir. Oda kapıları ile dolap kapakları da süslemelidir (Bilget 1993).

Sivas evlerinin 1980 yılı öncesinde tespit ve tescili yapılmadığından çoğu yıkılmış ve yerlerini beton yapılara bırakmıştır. Bundan sonra Kültür Bakanlığı tarafından sit alanı ilan edilen mahallelerdeki evler koruma altına alınmıştır. Bu evlerin başında; Ali Baba Mahallesi'ndeki Hasan Başeğmez Evi, Selçuk Mahallesi'nde Abdi Başara Evi, Mütevellioğlu Mesrur Başara Evi, Nalbantlarbaşı Mahallesi'nde Feridun Kangal Konağı; Seyfullah Paşa Konağı, Mehmet Şenol Konağı, Kaleardı Mahallesi'nde Akaylar Konağı, Benderli Ali Ağa'nın 1815 yılında yaptırdığı Susamışlar Konağı, Ali Ağa'nın 1827 yılında yaptırdığı, Sivas Belediyesi'nce Kültür Evi olarak kullanılan Abdi Ağa Konağı, Sivas Hizmet Vakfı Genel Merkezi olarak kullanılan Osman Ağa Konağı ve Mihrali Bey Konağı gelmektedir.

Cumhuriyet döneminde de Sivas'ta yapılan vilayet, gar binası ve lise binası da sivil mimari örneği olup, ayrı bir ekolü oluşturmaktadır. Bu yapılardan Hükümet Konağı Sivas Valisi Halil Rifat Paşa tarafından 1883 yılında iki katlı olarak yaptırılmıştır. Bu yapı 20.00x50.00 m. ölçüsünde ve 42 odalı iken 1913-1917'de Sivas Valisi olan Muammer Bey zamanında üzerine 22 odalı üçüncü bir kat eklenmiştir. Hükümet Konağı 1978 yılında yanmış, 1982'de onarılmıştır. Neo-klasik ve ampir mimari üslubu gösteren bu yapının önüne 1984 yılında Halil Rifat Paşa'nın büstü yerleştirilmiştir. Ayrıca 19. yüzyılın sonunda Neo-klasik ve ampir üslubunda Jandarma Alay Komutanlığı binası yapılmıştır. Bu yapı da tek katlı olup L planlıdır. Köşeleri kule şeklinde üç katlıdır.

Sivas geleneksel yapı kültürünün bazı özgün örnekleri şöyledir;

- **Kol Ağası Konağı** : Sivas merkezde Uluanak Mahallesi, 4. Sokaktaki, 4 nolu yapıdır (Şekil 4.56). Zemin + 1 katlı olan yapının, subasman seviyesi taş, diğer katları ahşap karkas arası kireç dolgudur. Güneydoğu ve kuzeydoğusu bahçe içinde, güneybatı ve kuzeybatısı sokak üzerindedir. Kıрма çatılı alaturka kiremitli geniş saçaklı, saçak altı bağdadi ahşap kaplamalıdır (Bilget 1993).

Şekil 4.56 Sivas, Kol Ağası Konağı

- **Ahmet Yuvacı Evi**: Sivas merkezde Sularbaşı Mahallesinde bulunan yapı bodrum + 2 katlı olup, bodrum kısmı taş diğer katlar ahşap karkas kerpiç dolgudur. Beşik çatılı, alaturka kiremitlidir. Güney ve doğu yönleri sokaklara cepheli olup girişi güneydedir. Batı ve kuzey cepheleri kapalıdır (Şekil 4.57), (Bilget 1993).

Şekil 4.57 Sivas, Ahmet Yuvacı Evi

- **Döndü Demir Evi:** Sivas merkezde Yiğitler Mahallesi, Sünnetçi Sokak, 33 numarada yer alan yapı; bodrum + 2 katlı olup, bodrumu taş diğer katları ahşap karkas arası kireç dolgudur. Güneydoğu ve kuzeydoğusu sokağa cepheli güneybatı ve kuzeybatısı sokak üzerindedir (Şekil 4.58). Kıрма çatılı alaturka kiremitli geniş saçaklıdır (Bilget 1993).

Şekil 4.58 Sivas, Döndü Demir Evi

- **Nejat Yasak Evi:** Sivas merkezde Bahtiyarbostan Mahallesi, Müze Sokaktaki, 8 nolu yapıdır (Şekil 4.59). Bodrum + 2 katlı olan yapının, bodrumu taş diğer katları ise ahşap karkas arası kerpiç dolgudur. Kuzeydoğusu sokağa cepheli olup giriş bu yöndedir (Bilget 1993).

Şekil 4.59 Sivas, Nejat Yasak Evi

- **Abdullah Hüdayi Evi:** Sivas merkezde, Bahtiyarbostan Mahallesi, Müze Sokak 1 numarada yer alan zemin + 1 katlı olan yapı; cihannümalı olup, subasman seviyesi taş, diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur (Şekil 4.60). Güneydoğu cephesi hariç bütün cepheler bahçe içindedir. Güneybatısı sokağa cepheli beşik çatılı ve oluklu sac ile kaplıdır (Bilget 1993).

Şekil 4.60 Sivas, Abdullah Hüdayi Evi

- **Muharrem Söylemez Evi:** Sivas merkezde, Bahtiyarbostan Mahallesi, Müze Sokak'ta yer alan yapı; zemin + 1 katlıdır. Subasman seviyesi taş diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolgudur. Güneydoğu cephesi hariç bütün cepheler bahçe içindedir. Kuzeydoğusu sokağa cepheli olup girişi bu yöndedir (Şekil 4.61), (Bilget 1993).

Şekil 4.61 Sivas, Muharrem Söylemez Evi

- **Turan Günay Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Dispanser Sokak 16 numarada yer alan yapı zemin + 1 katlı olup, subasman seviyesi taş diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolgudur. Sahibi tarafından onarılmış durumdadır (Şekil 4.62), (Bilget 1993).

Şekil 4.62 Sivas, Turan Günay Evi

- **Şükriye Özçalı Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Ülkü İlkokulu karşısında yer alan yapı bodrum + 2 katlı ve köşklüdür (Şekil 4.63). Bodrum taş, diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Güneybatı cephesi bahçe içerisindedir. Doğu yönde caddeye cephelidir. Giriş caddeden yapılmaktadır. Kıрма çatılı alaturka kiremitlidir (Bilget 1993).

Şekil 4.63 Sivas, Şükriye Özçalı Evi

- **Gani Özdoğan Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Dispanser Sokak 18 numarada bulunan yapı; zemin + 1 kat olup, subasman seviyesindedir (Şekil 4.64). Zemin taş, diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur (Bilget 1993).

Şekil 4.64 Sivas, Gani Özdoğan Evi

- **Mustafa Gülhan Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Muhtalip Efendi Sokak'ta, 41 numarada yer alan yapı zemin + 1 katlıdır. Subasman seviyesindeki olan yapının zemini taş, diğer katları ahşap karkas arası kerpiç dolguludur (Şekil 4.65). Doğusu sokağa cepheli olup, girişi bu yöndedir. Kıрма çatılı alaturka kiremitlidir (Bilget 1993).

Şekil 4.65 Sivas, Mustafa Gülhan Evi

- **Muammer Kangal Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Muhtalip Efendi Sokak'ta, 35 numarada yer alan yapı bodrum + 2 katlıdır. Subasman seviyeli. Bodrum taş, diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Doğusu sokağa cepheli olup, giriş bu yöndedir (Şekil 4.66). Kıрма çatılı alaturka kiremitlidir. Kapı ve cephelerin birleşim noktaları ahşaptır (Bilget 1993).

Şekil 4.66 Sivas, Muammer Kangal Evi

- **Abdullah Ateş-Perihan Karakaya Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Muhtalip Efendi Sokak'ta, 39 numarada yer alan yapı, bodrum + 2 katlıdır. Bodrum taş diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Doğusu ve güneydoğusu sokağa cepheli olan yapının, güneyi sokak üzerinde, kuzeyi ise kapalıdır. Batı cephesi bahçede yer almaktadır (Şekil 4.67), (Bilget 1993).

Şekil 4.67 Sivas, Abdullah Ateş-Perihan Karakaya Evi

- **Mehmet Rüstem Gezici Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Dispanser Sokak, 20 numarada yer alan yapı; bodrum + 2 katlıdır. Bodrum taş, diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Doğusu ve güneydoğusu sokağa cepheli, güneyi sokak üzerinde kuzeyi kapalı ve batısı bahçededir (Şekil 4.68), (Bilget 1993).

Şekil 4.68 Sivas, Mehmet Rüstem Gezici Evi

- **Karabey Kara Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Dispanser Sokak, 20 numarada yer alan konut; zemin + 1 katlı olup subasman seviyesi taş, diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Bahçe içindeki giriş kapısı kuzey yöndeki sokağa açılmaktadır. Asıl giriş doğu yöndeki sokaktadır. Beşik çatısı oluk çinko kaplıdır (Şekil 4.69), (Bilget 1993).

Şekil 4.69 Sivas, Karabey Kara Evi

- **Hubiyar Korucu Evi:** Sivas merkezde, Akdeğirmen Mahallesi, Muhtalip Efendi Sokak'ta, 39 numarada yer alan yapı bodrum + 2 katlı olup, bodrum taş, diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Bahçeli olan yapının doğusu ve kuzeyi sokak üzerinde olup güney ve batısı kerpiç duvarlıdır (Şekil 4.70), (Bilget 1993).

Şekil 4.70 Sivas, Hubiyar Korucu Evi

- **Osman Ağa Konağı:** Sivas merkezde, Kaleardı Mahallesi, Uzunyol Sokak, 1 numarada yer alan yapının; subasmanı yığma taş, diğer katları ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Köşklü olup kırma çatılı, alaturka kiremitli, geniş saçaklı, saçak altı ahşap kaplamalı, kapı pencere kenarları ahşap, pencereler kanatlı ve cephe birleşim noktaları ahşaptır (Şekil 4.71.a,b), (Bilget 1993).

Şekil 4.71 Sivas, Osman Ağa Konağı (Orijinal 2005)

- **Yusuf Kuruçay Evi:** Sivas merkezde, Gökçebostan Mahallesi, Gönül Sokak, 2 numarada yer alan yapı zemin + 1 katlıdır. Yapının ahşap karkas arası taş dolgulu, kırma çatılı, giriş saçak altı profili ahşap kaplı ve kat araları ahşap silmelidir (Şekil 4.72), (Bilget 1993).

Şekil 4.72 Sivas, Yusuf Kuruçay Evi

- **Metin Sarı Önder Evi:** Sivas merkezde, Gökçebostan Mahallesi, Gönül Sokak, 2 numarada yer alan yapı bodrum + 2 katlıdır. Bodrum taş, diğer katlar ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Kuzeyi sokağa cepheli olan yapıda güneyden ve kuzeyden giriş sağlanmıştır. Kırma çatılı alaturka kiremitlidir. Sonradan yapılan ek, görüntüsünü bozmaktadır (Şekil 4.73), (Bilget 1993).

Şekil 4.73 Sivas, Metin Sarı Önder Evi

- **Abdi Ağa Konağı:** Sivas merkezde, Atatürk Kültür Merkezi arkasında yer alan yapı haremlik ve selamlık bölümlerine sahip bir yapıdır. Restorasyonu Sivas Belediye Başkanlığı tarafından yapılmıştır (Şekil 4.74.a,b), (Bilget 1993).

Şekil 4.74 Sivas, Abdi Ağa Konağı ön ve yan cephe (Orijinal 2005)

- **Akaylar Konağı:** Gökmedrese arkasında yer alan yapının temeli düzgün kesme taşlarla örülü olup yerden yaklaşık 1 m yüksekliğe kadar devam etmektedir. Bodrum kat üzerinde iki katlı olarak inşa edilmiştir. Ahşap dikme araları kerpiç dolguludur (Bilget 1993). Restorasyonu tamamlanan ve Cumhuriyet Üniversitesi'nce 10 yılığına Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan devralınan konak, sanat evi olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.75.a,b).

Şekil 4.75 Sivas, Akaylar Konağı restorasyon öncesi ve sonrası

- **Kangal Ağası Konağı:** Sivas merkezde, Çarşıbaşı Mahallesi, 34 numarada yer alan yapı bodrum + zemin + bir katlıdır. Subasman seviyesi taş ve ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Kuzeyi ve batısı cadde üzerinde yer alan yapının, girişi bahçe kapısı ile caddedendir. Kıрма çatılı alaturka kiremitle kaplıdır (Şekil 4.76), (Bilget 1993).

Şekil 4.76 Sivas, Kangal Ağası Konağı

- **Susamışlar Konağı:** Sivas merkezde, İnönü Mahallesi'nde yer almaktadır. 19 yüzyılda inşa edildiği izlenimini veren konut tek katlı ahşap bir yapıdır. Üstte tek hacimli bir köşk odası mevcuttur. Binaya kuzeybatı yönünden bir kapı ile girilmektedir. Mülkiyet sahibi olan Sivas Belediyesi yapıyı 1996/1997 yıllarında yaklaşık iki yıl süren bir çalışmayla restore etmiştir. Farklı mimari tarzıyla yerli ve yabancı turistlerin ilgi gösterdiği konak haftanın 7 günü ziyarete açıktır (Şekil 4.77.a,b), (Bilget 1993).

Şekil 4.77 Sivas, Susamışlar Konağı

4.3 Sosyo-ekonomik Yapı

İl nüfusunun yaklaşık %60 'ı köyde yaşamakta ve geçimini de tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Bunun dışında en büyük geçim kaynağı işçilik ve tüccarlıktır.

Tarım ve hayvancılıktan istenilen gelirin elde edilmemesi nedeniyle halkın büyük bir bölümü geçimini il dışında aramakta, bu nedenle yurt içine ve dışına büyük göç olmaktadır. Kesin olmamakla birlikte; İstanbul'da 850.000 ila 900.000; Ankara, Bursa, Mersin, Antalya ve İzmir'de 450.000 ila 500.000'e yakın yurt dışında da 150.000 ila 200.000 Sivaslının yaşadığı tahmin edilmektedir. Kırsal kesimdeki aile hayatı geleneksel Anadolu çiftçisinin yaşam tarzındadır (Sivas Valiliği 2002).

4.3.1 Nüfus

Sivas kent merkezinin nüfusu, özellikle ilde devlet yatırımlarının başlatıldığı, dolayısıyla istihdam hacminin arttığı 1930'lu yılların sonuna doğru önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Bu artış, 1970'e kadar ortalama % 50'ler, 1990'lı yılların başlarına kadar % 30'larla sürmüştür; fakat 2000 yılındaki nüfus sayımında kent merkezinin nüfusunun, 1990 nüfusuna oranla % 10 oranında artış kaydettiği saptanmıştır (Mahiroğulları 2003).

Kırsal kesimin nüfusu ise, 1960'lı yıllara kadar göreceli olarak artışlar kaydetmişse de, köyden kente göçün hızlandığı 1960'lı yılların ortalarından itibaren ise azalmaya başladığı görülmektedir. Sivas, 1980'li yılların ortalarına doğru köyden kente göçü en yoğun yaşayan illerden biri olmuş; 1990 Genel Nüfus Sayımında kırsal kesimin nüfusu 1980 nüfusuna göre % 20 oranında, 2000 yılı sayımında 1990'a göre % 13 oranında azalmıştır (Mahiroğulları 2003).

Kırsal kesim nüfusunda görülen önemli miktarda ki düşüş nedeniyle, toplam il nüfusu, 2000 sayımında 1990 nüfusuna göre % 1.82 oranında gerileme göstermiştir. Cumhuriyet tarihinde ilk defa toplam il nüfusu artışı 2000 sayımında "eksi" değere düşmüştür (Mahiroğulları 2003).

Çizelge 4.2.'de verilen tabloda Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927'den bugüne kadar geçen süreçte Sivas kent merkezi nüfusu "*Sivas merkez*"; ildeki bütün ilçe, belde gibi kent merkezlerinin nüfusu "*kent merkezleri*"; kırsal kesim nüfusu "*köy nüfusu*" sütununda verilmektedir (Mahiroğulları 2003).

Çizelge 4.2 DİE, Nüfus sayımı sonuçları; 2000 Nüfus sayımı Sivas ili geçici sonuçları, s.22

Sayım Yılı	Sivas Merkez	Kent Merkezleri	Köy Nüfusu	Toplam
1927	29.706	57.053	272.688	329.741
1950	52.234	92.352	449.652	542.004
1960	93.368	149.491	520.431	669.922
1970	133.979	211.374	520.547	731.921
1980	172.864	273.215	476.929	750.144
1990	223.115	384.832	381.989	766.821
2000	250.307	419.897	332.931	752.828

4.3.2 Eğitim

Sivas İli'nde ayakta kalan en eski eğitim kurumları, Selçukluların eserleridir. Selçuklular döneminde Anadolu'nun ilk üniversitesi (1217) Sivas'ta kurulmuştur. Bu üniversitenin Şifahîye Medresesi bölümünde (tıp, göz, ruh, cilt hastalıkları bölümleri); Buruciye Medresesinde ilmiye (diğer fen ilimleri) Gök medresede ise fıkıh ve din ilimleri öğrenimi yapılmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas İli Osmanlı devrinde de önemini korumuş, belli eğitim kurumları açılmıştır. Bölgenin ilk Rüştîye, idadi ve sultanîleri burada açılmıştır. 1881 yılında Erkek İlk Öğretmen Okulu, 1887 yılında Sivas Lisesi, 1902 yılında Sanat Enstitüsü kurulmuştur.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte çok önemli gelişmeler olmuş; çağdaş eğitimin yakalanması için hızlı bir çalışma başlatılmış; il merkezinde ve köylerinde yeni okullar açılmış ve öğretmen yetiştirilmesine hız verilmiştir. 1974 yılında açılan Cumhuriyet Üniversitesi'nin Sivas'ın eğitimine ve kültürüne önemli katkıları olmuştur (Sivas Valiliği 2002).

1980 yılından itibaren ilde eğitim alanında büyük hamleler yapılmış, yatırımlarda eğitim son 5 yılda doruğa ulaşılmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas'ta toplam 797 okul, bu okullarda 3.861 derslik 125.603 öğrenci ile 5.443 öğretmen bulunmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet Üniversitesi'nde 7 Fakülte ve 16 Merkez ve ilçe Meslek Yüksek Okulları ile 12.255 adet öğrenci yüksek öğrenim görmektedir (Sivas Valiliği 2002).

4.3.3 Sağlık hizmetleri

Merkezde Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi Hastanesi, Sultan 1. İzzettin Keykavus Devlet Hastanesi, S.S.K. Hastanesi, Göğüs Hastalıkları Hastanesi, Askeri Hastane ve ayrıca 11 İlçe merkezinde de hastane mevcuttur (Çizelge 4.3), (Sivas Valiliği 2002).

İl merkezinde 11, ilçe ve köylerde 73, toplam 84 sağlık ocağı, il genelinde toplam 307 köy sağlık evi mevcut olup, temel sağlık hizmeti vermektedir. Sivas merkez, Şarkışla merkez ve Suşehri merkezde birer tane olmak üzere toplam 3 Verem Savaş Dispanseri mevcut olup, tüberküloz hastalığına karşı mücadele vermektedir. Ayrıca Sivas merkezde 1 adet ana çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi mevcuttur. İstenmeyen gebeliklerin önlenmesi ve sağlıklı çocukların Dünya'ya gelmesi maksadıyla annelere ve bebeklere sağlık hizmetleri sunmaktadır. 112 Acil Yardım ve Kurtarma Şube Müdürlüğü ise il merkezinde 6 ambulans, Zara, Şarkışla, Hafık ve Yıldızeli ilçelerindeki 2 'şer ambulans, Kangal Gemerek ilçelerinde ise 3' er ve Yıldızeli, Yavru Beldesi'nde 1 ambulans ile acil hastalıklar, kazalar ve yaralanmalarda acil müdahale ve transport hizmetleri vermektedir. Sağlık Bakanlığı, Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü ile Japon Uluslararası İşbirliği Kuruluşu JICA arasında yapılan anlaşma ile başlatılmış olan "Halk Eğitimini Geliştirme Projesi" kapsamında Ankara ve Bursa'dan sonra üçüncü iletişim merkezi ilde faaliyete geçmiş olup, görsel ve işitsel eğitim materyali üretmektedir (Sivas Valiliği 2002).

Çizelge 4.3 Sivas ili Kamu, Özel ve SSK'ya bağlı hastane ve yatak sayısı ile sağlık merkezleri, 1998

Sağlık	TÜRKİYE	İÇ ANADOLU	SİVAS
Hastane sayısı	1.253	203	18
Kamu	901	162	17
Özel	237	22	-
SSK	115	19	1
Yatak sayısı	175.266	33.390	2.624
Kamu	136.309	27.669	2.248
Özel	12.678	1.136	-
SSK	26.279	4.585	376
Sağlık merkezi	151	18	1
Tedavi edilen	1.271.005	158.026	25.261

4.3.4 Kültür Kurumları

- **Kültür Merkezleri**

Atatürk Kültür Merkezi: Sivas Kültür Merkezi 6.500 m² kapalı alan üzerinde kurulmuş olarak 1987 yılında hizmete açılmıştır. Değişik amaçlı kullanım alanları bulunmaktadır. Bina içerisinde bale salonu, resim ve fotoğraf atölyesi, ses kayıt odaları, yemekhane ve misafirhane, bodrum katta ileriye dönük olarak çok amaçlı atölye olarak hazırlanmış mekanlar vardır (Sivas Valiliği 2002).

Çok amaçlı salonu 620 kişilik olup, sahne genişliği her türlü tiyatro, opera, bale gösterilerinin yapılabileceği mekan ve teknik donanıma sahiptir. 1992 yılında salona sinema perdesi ve film makinesi konularak periyodik sinema günleri başlatılmıştır. Atatürk Kültür Merkezi Müdürlüğü'nce, her yıl değişik sanat dallarında halka açık ücretsiz kurslar düzenlenmektedir. Bunlar Türk Sanat Müziği, halk oyunları, Türk Halk Müziği, tiyatro, Sivas El Sanatları, kanun ve ud yapımı, İngilizce dil kursu gibi örneklerdir (Sivas Valiliği 2002).

Faaliyete başladığından itibaren Sivas kültürüne önemli katkılarda bulunan Atatürk Kültür Merkezi, seyirci potansiyeli ve amatör çalışmalarıyla, Kültür Bakanlığı, Kültür Merkezleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Sivas'ta yapılan kültürel faaliyetlerin de ana kaynağını oluşturmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Kültür Merkezi'nin ismi 1993 yılında Atatürk Kültür Merkezi Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Atatürk Kültür Merkezi'nde halen Kültür Merkezi Müdürlüğü, Devlet Güzel Sanatlar Galerisi Müdürlüğü, Devlet Türk Halk Müziği Korosu Müdürlüğü ve Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü birlikte hizmet vermektedir (Sivas Valiliği 2002).

Devlet Güzel Sanatlar Galerisi: 1980 yılında kurulmuştur. 1988 yılına kadar Ziyabey Kütüphanesi'nin ilk katında etkinliklerini srdrmştir. Bu tarihten itibaren de Atatürk Kültür Merkezi'ne taşınmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Plastik sanatlar alanında öncelikle sergi, yan faaliyet alanı olarak konferans, açık oturum, film, dia gösterisi, atölye, kurs çalışmaları düzenleme yolu ile yaygın bir eğitim hizmeti vermek; halkın sanat, zevk ve kültürünü geliştirmek, bu alanda çalışanlarla amatör sanatçıları teşvik etmek ve desteklemek amaçlanmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Ayrıca bünyesinde mevcut sanat kütüphanesi, güzel sanatlarla ilgili geniş bilgiler içeren kitaplarla, ünlü sanatçıların tanıtıldığı sergi katalogları, dergiler, fotoğrafçılık, vitray, seramik, serigrafi, resim sanatı ve ansiklopediklerle mesai saatleri içerisinde halka hizmet vermektedir (Sivas Valiliği 2002).

- **Kütüphaneler**

Cumhuriyet döneminde açılan ilk kütüphane Divriği’de 1926 tarihinde Halkevi Kitaplığı olarak kurulmuştur. Daha sonra 1927’de kişisel gayretlerle Zara ve Gürün’de kitaplıklar açılmıştır (Sivas Valiliği 2002).

1929 yılında Kongre Lisesi’nde kurulan kitaplık 1967’de Atatürk Kitaplığı adını almıştır. 1934’de İlköğretmen Okulu Kitaplığı, 1938’de Kız Sanat Enstitüsü Kitaplığı, 1939’da Erkek Sanat Enstitüsü Kitaplığı gibi okul kitaplıklarının açıldığı görülmektedir. 1948’de Hafik, 1949’da Kangal Kütüphaneleri açılmış diğer ilçe kütüphanelerinin çoğu ise il ve ilçe çocuk kütüphaneleri olarak kurulmuştur (Sivas Valiliği 2002).

1967 yılında Sivas İl Halk Kütüphanesi hizmet vermeye başlamış, 1969 yılında bünyesinde çocuk bölümü oluşturulmuştur. Sivas merkezde; Numan Efendi Kütüphanesi, İl Halk Kütüphanesi, Ziyabey Kütüphanesi, Fevzipaşa Çocuk Kütüphanesi, Atatürk Çocuk Kütüphanesi ve Dumlupınar Çocuk Kütüphanesi olmak üzere 3’ü çocuk toplam 6 adet kütüphane bulunmaktadır (Sivas Valiliği 2002). 1908 yılında Yusuf Ziya Bey’in şahsi gayretleri sonucunda kurulan ve 13.3.1978 tarihinde Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nca eski eser olarak tescil edilen Ziyabey kütüphanesi, 7.4.1980 tarihinde Kültür Bakanlığı’na devredilmiştir. 704 adet değerli el yazması kitabın da yer aldığı kütüphane binası 1981-1984 yılları arasında restore edilerek 16.4.1985 tarihinde hizmete açılmıştır (Şekil 4.78.a,b).

Şekil 4.78 Sivas, Ziyabey Kütüphanesi (Orijinal 2005)

- **Müzeler**

Sivas'ta ilk müze 1923 yılında Mülki İdadi'de (Kongre binası) açılmıştır. Kongre binasında Müze'nin gelişmesine imkan olmadığı anlaşıncı ildeki tarihi eserlerin değerlendirilmesi amacıyla müze 1927 yılında Gök Medrese'ye nakledilmiştir. Bu tarihten sonra müze sistemli bir şekilde ele alınmış ve eserlerden bir kısmı Ankara'ya nakledilmiş, bir kısmı da İnönü Müzesi'ne devredilmiştir. 1968 yılına kadar Gök Medrese'de görevini yürüten müze aynı yıl Buruciye Medresesi'ne taşınmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Daha sonra Kültür Bakanlığı'na tahsis edilen ve “*Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi*” olarak müzeye dönüştürülen Kongre binası, 1984 yılında onarıma alınmış, teşhir ve düzenlemesi yapılarak 19 Aralık 1990 tarihinde ziyarete açılmıştır.

Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi : Sivas Kongresi'nin toplandığı bina, Sivas Valisi Memduh Paşa tarafından 1892 yılında o zamanki adıyla “*Mülki İdadi*” daha sonra “*Sultani*” olarak hizmete açılmıştır. Binanın cephesi önceden orduevi istikametinde iken 1930 yılında yapılan büyük onarımla yeni açılan İstasyon Caddesi istikametine çevrilmiş, bir de giriş kapısı yapılmıştır (Şekil 4.79). 4 Eylül 1919'da Sivas Kongresi'nin toplandığı sırada “*Sultani*” olan mektep binası 1924 yılında “*Sivas Lisesi*” adını almış, 1981 yılına kadar okul olarak kullanılmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Mustafa Kemal Atatürk ve Heyet-i Temsiliye'nin üç buçuk ay süre ile karargah olarak kullandıkları ve o tarihlerde Sultani olan binanın müsamere salonunda 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında Sivas Kongresi'nin oturumları yapılmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Tarihi kongre salonu ve Atatürk'e ait çalışma ve yatak odası, Sivas Kongresi'nin yapıldığı günlerdeki hali ile muhafaza edilmektedir. Üst katta Sivas Kongresi öncesindeki olayların, Mustafa Kemal Atatürk'ün kongre hazırlığı ile ilgili tamimlerinin ve bildirilerinin sergilendiği salon, o zamanki muhaberenin temelini oluşturan telgraf odası, Sivas Kongresi ile ilgili oluşturan telgraf odası, Sivas Kongresi ile ilgili tutanakların yer aldığı salon, merkezi Sivas'ta kurulmuş olan Anadolu Kadınları Müdafa-i Vatan Cemiyeti'ne ait bildirileri ve haberleri içeren belgeler ile İrade-i Milliye Gazetesi'nin basıldığı matbaa ve gazeteye ait nüshaların sergilendiği salonlar mevcuttur (Sivas Valiliği 2002).

Sivas Kongresi sırasında ve sonrasında Sivas'ta alınan tüm kararlara ait belgelerin; Cumhurbaşkanlığı Köşkü-Atatürk Özel Arşivi, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih Komisyonu ve Ateşe Özel Arşivi, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı arşivlerindeki asıllarından alınan örnekleri müzede sergilenmektedir (Sivas Valiliği 2002). Binanın zemin katının tamamı Etnografya Bölümü olarak düzenlenmiştir. Bu kısımda bulunan odalar ve koleksiyonlar; Osmanlı dönemine ait barutlu tüfek, tabanca, kılıç, kama, zırh, miğfer, kalkan, ok, yay ve diğer savaş aletleri çeşitlerinin sergilendiği “*silahlar seksiyonu*”, Hacı Beslen tarafından müzeye bağışlanan; etnografik, sikke, hat sanatı levha ve yağlı boya eserlerin sergilenmekte olduğu “*A. Turan Türkmenoğlu Odası*”, içlerinde 1180 tarihli Divriği Kale Camii'ye ait ahşap minberin de bulunduğu Sivas İl sınırları içerisindeki camilerden toplanan kilim, seccade, zili örneklerinin yer aldığı “*kilim koleksiyonu*”, Osmanlı dönemi Sivas konaklarına ait baş odasının, o günlerdeki sedir, sofra, tavan, şerbetlik, pencere örtüleri, minder, kırlent, ocak, duvar saati, ayna gibi eşyalar ile birlikte mankenlerle desteklenerek canlı ve açık teşhir edildiği “*Sivas baş odası*”, Osmanlı dönemine ait sini, ibrik, kazan, matara, lenger, sahan, kevgir gibi bakır eşyaların yanında çeşme lüleleri, kantar, ağırlık ölçüleri, kapı tokmakları, şamdan, kilit gibi madeni eserlerin teşhir edildiği “*bakır eserler koleksiyonu*”, Sivas'ta kapatılan tekkelerden toplanan sancak, şiş, teper, tespih, muin, zikir tespihleri, tef, zil gibi

eserlerin sergilendiği “*tekke eşyaları*” kısmı, Sivas y6resine ait elbise, yağlık, cepken, seccade, havlu ve bohaların sergilendiği “*giysi-el işlemeleri*” kısmı, kahve takımları, g6m6ř takılar, yazma ve hat sanatı eserleri, g6m6ř eserler, cam ve porselenler ile gaz lambalarının on iki adet vitrin içinde sergilendiği “*g6mme vitrinler*” kısmı ve Sivas İl sınırları içerisindeki camiler ile resmi kurum ve kuruluşlardan toplanan Sivas halılarının tarihi kronoloji içerisinde sergilendiği “*halı seksiyonu*” ‘dur. Diğer vitrinlerde G6r6n şalları ve madeni eserler yer almaktadır.

şekil 4.79 Sivas, Atat6rk Kongre ve Etnografya M6zesi

Aşık Veysel M6zesi: Ozan Aşık Veysel’in evi 1979 yılında kamulaştırılmıştır. Onarımı yapılarak 1982 yılında m6ze olarak hizmete sunulmuştur. M6zede Aşık Veysel’in kişisel eşyaları, fotoğrafları ve şiirleri sergilenmektedir (Mahiroğulları 2003).

Akayların Konağı (M6ze Ev): G6k Medrese’nin g6neydoğu y6n6nde yer alan konak kamulaştırılmıştır ve 1992 yılında onarılarak “Yaşayan Sivas Konağı” biçiminde teşhir ve tanzimi yapılmıştır (Mahiroğulları 2003).

İnönü Konağı (Müze): Şehir merkezinde, İnönü Mahallesinde'dir. Türkiye'nin 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 1891-1897 yılları arasında orta öğrenimini Sivas'ta yaptığı sıralarda oturmuş olduğu tipik bir Sivas evidir. İki katlı ahşap yapının bir de bodrumu bulunmaktadır. Yapı kırma çatılı, oluklu, kiremit kaplıdır. 1945 yılında Sivas Belediyesi'nce satın alınarak İnönü Müzesi adı altında ziyarete açılan müzenin çocuk bahçesi olarak kullanılan büyük bir bahçesi vardır. Müzede; bölgenin tarihi değer taşıyan silah, bakır, küçük el sanatları, sikkeler ve İnönü'nün fotoğrafları ile evde kaldığı zaman kullandığı eşyalar, ayrıca Gürün şalları, üç etek elbiseler ve el işlemeli etnografik eserler sergilenmektedir. Konak (Müze) Sivas Valiliği, İl Özel İdaresince Sivas Belediyesi'nden 2000 yılı içerisinde satın ve devir alınarak restore edilmiştir (Sivas Valiliği 2002).

4.3.5 Tarım

Sivas, sanayileşmesini henüz tamamlayamadığı için bugün de ekonomisinin temeli tarıma dayalıdır. Sivas'ta iktisaden faal nüfusun % 66,5'ini oluşturan tarım sektöründe çalışanların % 54,7'sini kadınlar, % 45,3'ünü erkekler oluşturmaktadır. Tarım sektöründe yer alan faal nüfusun % 91,6'sının kırsal kesimde yaşadığı dikkati çekmektedir.

Ne var ki, Sivas arazisinin engebeli ve yüksek platolardan oluşması nedeniyle topraklarının ancak % 42.7'si tarıma elverişlidir (Şekil 4.80.a,b). Sivas'tan İstanbul, Bursa, Antalya gibi büyük şehirlere göçün yoğunluk kazandığı 1980 sonrası dönemde, özellikle köylerde tarım topraklarının önemli bir kısmının terk edilmesiyle % 42.7'lik tarıma elverişli arazinin de, ancak % 68'inde ziraat yapılmaktadır. Diğer taraftan, yöre topraklarının verimli kısmının rüzgar ve sel erozyonuyla sürekli aşınması, iklimin sertliği, gece-gündüz sıcaklık farkının fazlalığı, tarımsal mekanizasyonda bilinçsizlik gibi nedenlerle tarım sektöründe pek çok temel ürünlerdeki verimlilik, Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Sivas'ın 1995 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) rakamları içinde tarım sektörünün payı, toplam istihdamın % 65'inin bu sektörde faaliyet göstermesine rağmen % 20.9'dur. 2000 yılı itibarıyla ise, tarım sektörünün payı % 18.6'ya gerilemiştir (Mahiroğulları 2003).

Tarım ürünlerinde tahıl, baklagiller ve sanayi ürünleri başta yer almaktadır. Tahıl en önde gelen tarımsal üründür. Tarım ürün miktarı mevsim şartlarına göre her sene değişmektedir. Başlıca tarım ürünleri buğday, çavdar, fasulye, mercimek, fiğ, şeker pancarı ve patatestir. Sebzeçilik ve meyvecilik pek gelişmemiştir. Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü ve Devlet Su İşleri Müdürlüğü'nce yaptırılan baraj ve göletler sayesinde sulu tarımın yaygınlaşmasıyla tarımda verimliliğin artacağı umulmaktadır.

Şekil 4.80 Sivas'ta tarım (Orişinal 2005)

4.3.6 Hayvancılık

Sivas'ın, tarım ile birlikte önemli geçim kaynaklarından biri de hayvancılıktır. Sivas, Türkiye genelinde yüksek hayvancılık potansiyeline sahip iller arasındadır. 2000 yılı itibarı ile il genelinde 360.934 büyük baş, 957.700 küçükbaş olmak üzere toplam hayvan sayısı 1.318.634'tür. Hayvancılığın gelişmesinde, il arazisinin önemli bir kısmının meralardan oluşmasının büyük payı vardır. Yörede son yıllardaki kültür ırkı hayvancılığı dışında, geleneksel nitelikli, yerli ırklara dayalı hayvancılık da yapılmaktadır. Dolayısıyla niceliksel büyüklüğe rağmen Sivas'ta hayvansal ürünlerde istenilen verimliliğe henüz ulaşamamıştır (Mahiroğulları 2003).

İlde en çok koyun, sığır, kılkeçisi ve kümes hayvanları beslenmektedir. Ayrıca belirli günlerde ilçe merkezlerinde kurulan hayvan pazarlarında takas ve satış yoluyla hayvan ticareti de yapılmaktadır.

1970'li yıllardan itibaren bazı ilçelerdeki çiftçilerin ek gelir kaynağı olarak arıcılığa yöneldiği gözlemlenmektedir. Özellikle Zara, İmranlı, merkez ilçe köyleri ve Koyulhisar'da arıcılık giderek yaygınlaşmaktadır. Yöre arazisinde bol bulunan kekik ve diğer çiçekler, Sivas balının kalitesini, dolayısıyla tedavi edici özelliğini artıran önemli etkenlerden biridir. 1996 yılı itibariyle toplam 134.716 adet fenni kovanla yapılan arıcılıktan yılda 3.000 ton bal elde edilmiştir. Sivas, yıllık bal üretiminde Ordu ve Muğla'dan sonra Türkiye genelinde 3. sırada yer almaktadır (Mahiroğulları 2003).

Kültür balıkçılığı da 1990'lı yılların başlarında Gürün'de başlatılan, Gemerek, Doğanşar, Ulaş, Divriği, Gölova ve Zara gibi ilçelerde hızla yayılan diğer bir hayvancılıktır. 2000 yılı rakamlarına göre, söz konusu ilçelerdeki 45 gölette 650 ton alabalık üretilmiştir (Sivas Valiliği 2002).

4.3.7 Ticaret

Ticaret, Sivas ekonomisinde tarım ve hayvancılıktan sonra en büyük sektördür. İldeki ticari faaliyet, daha ziyade iç tüketime yönelik gıda ve diğer ihtiyaç maddeleri ticaretine dayanmaktadır. İç ticarete konu olan malların bir kısmını, il içinde üretilen bitkisel ve hayvansal ürünler ile, il dışından gelen sebze, meyve ve diğer tüketim malları oluşturmaktadır. İlde üretilen tarımsal ürünler içinde; un, bulgur, yeşil mercimek, süt, yoğurt, peynir, tereyağ, bal ve peskütan yer almaktadır. İl merkezinde tugay düzeyinde askeri bir birliğin bulunması, yine 15.000'i geçen öğrenci sayısı ile Cumhuriyet üniversitesinin varlığı şehirde tüketime dayalı bir ticarete canlılık sağlamaktadır. En fazla ticari ilişkinin kurulduğu iller, özellikle sebze-meyve alımının yapıldığı Adana, Mersin, Amasya, Tokat, Samsun; sanayi ağırlıklı ürünlerin alındığı Kayseri, Ankara ve İstanbul'dur (Mahiroğulları 2003).

Sivas dışından satın alınan mallar; yaş meyve ve sebze, akaryakıt, makine ve oto yedek parçaları, tekstil ürünleri, inşaat malzemeleri ve plastik gibi ürünlerdir. Sivas'ın ihraç ettiği mallar arasında hububat, canlı hayvan, deri, yün ve sakatat gibi tarımsal ürünler; el sanatlarına dayalı hediyelik eşyalar, bazı madenler, metal ve plastik ürünleridir.

Son yıllarda ticari hayatta şirketleşmeye giderek rağbet edildiği görülmektedir. 1998 yılı itibariyle Sivas'ta 41 kollektif şirket, 4 komandit şirket, 715 limited şirketi, 178 anonim şirket faaliyet göstermektedir. Şirketleşme ile ilgili bu rakamlar, Sivas'ın mevcut ticaret potansiyeli göz önüne alındığında yetersiz kalmaktadır (Mahiroğulları 2003). İlde faaliyet gösteren ticaret erbabının yaklaşık %57'si satışlarının tamamını il içine, %50'si il dışına yapmaktadır (Esen 1999).

4.3.8 Ormancılık

Sivas İli'nin orman varlığı yüzölçümüne göre oldukça azdır. İl topraklarının % 11'i ormanlarla kaplı olup, 200 bin hektarı orman ve 100 bin hektarı fundalıktır. Orman içinde 220, orman kenarında 147 köy vardır. Senede 50 bin m³ sanâyi odunu ve 30 bin ster yakacak odunu elde edilmektedir. Ormanlarda daha çok karaçam (Pinus nigra), kızılçam (Pinus brutia), ardıç (Juniperus sp.) gibi iğne yapraklı ağaçlara ve daha aşağılarda meşe (Quercus sp.) ormanlarına rastlanmaktadır. Suşehri ve Koyulhisar ilçelerindeki ormanlar ise tamâmen yaprak dökmeyen ağaçlardan oluşmaktadır. Sivas'ta ağaçlandırma hızla yapılmasına rağmen hem yetersiz hem de bakımsızdır (Sivas Valiliği 2002).

Ancak 23 Mayıs 2004 tarihinde Sivas Valiliğince, il tarihindeki ve Türkiye genelindeki en kapsamlı ağaçlandırma çalışmaları başlatılmış olup, 150 bin hektar araziye ağaçlandırmak için 10 yılda 100 Milyon fidan dikimi ve ekimi planlanmıştır. “Yeşil Sivas” sloganıyla yola çıkarak başlatılan kampanyaya destek vermek amacıyla 1 fidanın sembolik bedeli 1 YTL olarak belirlenmiş ve halkın desteğini sağlamak için bağış yapan kişilerin isimlerinin ağaçlandırma alanlarında tabelalarda liste olarak gösterilmesine karar verilmiştir (Sivas Valiliği 2002). Ayrıca “AGM” tarafından başlatılan; sorunlu bölgelerde erozyonu önlemek ve bu alanları ağaçlandırmaya yönelik eğim kırıcı (Slope Breaker) çalışmaları il ve yakın çevresinde hızla devam etmektedir (Şekil 4.81.a,b).

Şekil 4.81 Sivas, AGM Ağaçlandırma ve eğim kırıcı çalışmaları (Orijinal 2005)

4.3.9 Madencilik

Sivas maden bakımından zengin bir yöredir. MTA tarafından yapılan tespitlere göre, Sivas'ta demir, krom, bakır, kurşun, mermer, tuz, asbest, kaolin, jips, barit, talk madenleri bulunmaktadır. Bu madenlerden bir kısmı işletilmektedir. İlin gayri safi milli hasılası içinde madencilik sektörünün payı giderek artmakta; 1978 de %2,1 iken 1996 da %5,5'e yükselmiştir (Mahiroğulları 2003).

Demir: Türkiye'nin en büyük demir yatakları Divriği'de bulunmakta ve potansiyel rezervin 60 milyon tonun üzerinde olduğu sanılmaktadır. Ayrıca Kangal-Çetinkaya, Kangal-Yellice ve Gürün-Otlukilise'de zengin demir yatakları mevcut olup bu yataklar işletilmektedir (Mahiroğulları 2003).

Linyit: Linyit Sivas'ta oldukça bol bulunmaktadır; fakat kalorisi pek yüksek değildir. Kangal'ın Kalburçayırı, Etyemez ve Hamal yörelerindeki zengin linyit yatakları nedeniyle Kangal Hamalköy yakınına "termik santral" kurulmuştur. Ayrıca, Hafik-Düzyayla, Gemerek-Yeniçubuk, Divriği-Uluçayır, Yıldızeli-Çırçır'da linyit yatakları tesbit edilmiştir. Kangal-Kalburçayırı, Divriği-Uluçayır ve Yeniçubuk'taki linyit ocakları özel sektörcü işletilmektedir (Mahiroğulları 2003).

Krom: İlin krom yatakları, Kangal'ın Eskiköy; Zara'nın Beypınar; Divriği'nin Galin; Gürün Merkez, Doğanşar ve Kızıldağ yöresinde bulunmaktadır. En fazla krom rezervi

Eskiköy’de olup, bu yataklardaki krom özel sektör tarafından işletilmektedir (Mahiroğulları 2003).

Tuz ve Tuzlalar: Sivas’ta asırlardan beri işletilen tuz yatakları bulunmaktadır. Tuzlaların bir kısmı 1994; bir kısmı 2000 yılında özel sektöre devredilmiştir. Çizelge 4.4’te Sivas İli, özel tuzlalarda üretilen tuz miktarı verilmiştir.

Çizelge 4.4 Sivas İli özel tuzlalarda üretilen tuz miktarı, 2001 (Mahiroğulları 2003)

<i>Divriği Hamo Tuzlası</i>	400 Ton	<i>Zara Çakrı Tuzlası</i>	1.800 Ton
<i>Hafik Tuzhisar Tuzlası</i>	600 Ton	<i>Zara Cedit Tuzlası</i>	1.200 Ton
<i>İmranlı Göleris Tuzlası</i>	250 Ton	<i>Zara Hargün Tuzlası</i>	1.200 Ton
<i>Şarkışla Piliç Tuzlası</i>	300 Ton	<i>Merkez Fadlum Tuzlası</i>	1.400 Ton

Mermer: Mermer, çermiklerin bulunduğu yörelerdeki traverten yataklarından elde edilmektedir. Gürün ve Yıldızeli’nde mermer yatakları vardır (Mahiroğulları 2003).

Kurşun: Koyulhisar’ın Muradin ve Aksu köyü civarında, İmranlı-Aktepe ve Yıldızeli-İğnebey köyünde kurşun yatakları bulunmaktadır (Mahiroğulları 2003).

Asbest: Asbest yatakları, Divriği-Karşıcık, Hafik-Celalli/Aktaş, Kangal-Kurtağıl ve Zara-Beypinar yöresindedir (Mahiroğulları 2003).

Kaolin: Zara’nın Köseadağ civarındaki Kumoğlu Köyü yakınlarında zengin kaolin yatakları bulunmaktadır (Mahiroğulları 2003).

Selestit: Ulaş civarında Akkaya, Budaklı ve Bostankaya; Hafik Pirhüseyin, Zara’da Tuzlagözü, Alişanağılı ve Nasır Köyü’nde bulunmaktadır.

Talk: Alçı yapımında kullanılan talk, Hafik’in Örencik ve Zara’nın Tuzlagözü Köyü yakınlarında bulunur. Hafik’te ki ocak işletilmektedir (Mahiroğulları 2003).

4.3.10 Sanayi

Kara ve demiryollarının kavşak noktası olan ve mâden bakımından zengin olan Sivas, sanayi bakımından gelişmemiştir. 1980'li yılların başına kadar Sivas'ın sanayileşmesi ihmal edilmiş, 1939'da kurulan Cer Atölyesi, 1943'te Çimento Fabrikası dışında hem istihdam hacmi, hem de üretim bakımından kayda değer tesisler kurulamamıştır. 1980'li yılların sonlarına doğru il merkezinde ve ilçelerde çok sayıda işyerinden oluşan sanayi siteleri, yine özel sektöre ait önemli sayıda küçük/orta ölçekli işletmeler açılmış; kamuya ait Et Balık Kurumu, Demir Çelik İşletmesi gibi tesisler faaliyete geçirilmiştir. Sanayi sektörünün Sivas'ın 1978 yılı gayri safi hasılasındaki payı % 11.6 iken, 1988'de % 14.1'e, 1993'te % 19.3'e ve 2000'de % 22'ye yükselmiştir (Sivas Valiliği 2002).

Bugün il genelinde küçük sanâyi yaygın olup, metal eşyâ ve makine imali, dokuma ve gıda kolları gelişmiştir. Ne var ki mevcut sanayileşme düzeyi henüz yeterli seviyeye ulaşamamıştır.

Başlıca büyük sanayi kuruluşları: TÜDEMSAŞ (Türkiye Demiryolu Makinaları Sanâyii A.Ş.), Sivas Çimento Sanayii A.Ş., Beton Travers Fabrikası, Sivas Demir Çelik Fabrikası, Et ve Balık Kombinası Müdürlüğü, Süt Endüstrisi Kurumu, Askerî Dikimevi, SİDAŞ (Sivas Dokuma Sanâyi A.Ş.), kiremit ve tuğla fabrikaları, yem ve un fabrikaları, amyant üreten Asbest Fabrikası, Ceylân Çivi Fabrikası, Döksat Döküm Fabrikası (Su borusu ve yapı malzemesi), Eksantrik Sanâyi ve Ticâret A.Ş. (Otomativ yedek parçaları), Mobilya Fabrikası, Pamuk İpliği Fabrikası ve halı dokuma atölyeleridir.

4.3.11 Turizm ve Yöresel el sanatları

Sivas, Anadolu'nun en eski tarih ve kültür merkezlerinden biridir. MÖ. 2000 yıllarında Hititler'le başlayan yazılı tarihine Frigyalılar, Lidyalılar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar etkili olmuş 4 Eylül 1919'da Büyük Atatürk'ün başkanlığında toplanan Sivas Kongresi ile yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli de Sivas'ta atılmıştır (Sivas Valiliği 2002).

Sivas kenti 4000 yıllık tarihi ile bir açık hava müzesi gibi kültürel zenginlikleriyle kültür turizmi, şifalı suları (kaplıcalarıyla) özellikle Kangal Balıklı Kaplıcasıyla sağlık turizmi, doğal güzelliklerinden Eğriçimen Yaylası, Sızır Şelalesi, Gürün Gökpinar Gölü, Hafik Gölü, Lota, Tödürge gölleri, Paşabahçe'si vb. günübirlik olanaklarıyla doğa turizmi, türbeleriyle inanç turizmi, kış şartlarının elverişli oluşuyla da kış turizmi açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Son yıllarda Türkiye’de hareketlenen turizm potansiyelinden Sivas ili yeterli olmasa da payını almaktadır. Büro ve konaklama istatistiklerine bakıldığında, ili ziyaret eden turistlerin %95'nin yerli, %5'nin yabancı olduğu görülmektedir. Ortalama kalış süreleri yerli 1.36 ve yabancı 1.20 gündür. Ülke toplamıyla karşılaştırıldığında payı % 0.36 olduğu ve ilin yabancı turist pazarından aldığı payın ise % 0.58 olduğu görülmektedir. Bu rakamların Türkiye değerlerinin altında olduğu bir gerçektir (Sivas Valiliği 2002).

Söz konusu turizm aktivitelerinin, ilin ekonomik kalkınmasıyla paralel olarak geliştirilmesi, turizm yatırımlarının da bu doğrultuda yaygınlaştırılması, ilin turizm hareketliliğini daha da artıracaktır. Genellikle günübirlik bir özellik taşıyan Sivas turizmi, mevsim olarak Haziran-Temmuz ve Ağustos aylarında yoğunlaşmaktadır. İlin özelliğine uygun olan termal, kongre, inanç ve kış turizmi yılın on iki ayına yayılırsa turizm potansiyelinin harekete geçmesi sağlanabilecektir. İlde turizm potansiyelini artırmak için Sivas valiliği ve diğer resmi kurumlar tarafından birçok proje üretilmiş ve hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

Sivas'ta geleneksel el sanatları oldukça gelişmiştir. Halıcılık, dokumacılık, bakırcılık, çarıkçılık, gümüş işçiliği, çubukçuluk, çorap örücülüğü, ve çakı-bıçak yapımcılığı en köklü el sanatlarıdır. Bunlardan çorap örücülüğü giderek önemini yitirirken, diğerleri bugün de sürdürülmektedir. Sivas'ın çok zengin kompozisyonlu ve renkli dokumaları ile kara kemik saplı bıçakları ünlüdür.

- **Halıcılık:** Ülkemiz halıcılığında olduğu kadar dünya halı sanayinde de seçkin bir yeri bulunan Sivas halıları Selçuklu devrinden (13. yy) beri süregelen bir geleneğin ve özgün bir çalışmanın ürünüdür. Sivas halılarının en belirgin özellikleri kullanılan ipliğin

inceliği, iç boyamalarının orijinalliği, dokumadaki ustalık, ilmek sayısının fazlalığı ve üzerindeki motif, desen ve renk uyumunun ahengidir. Halılarda en az 12 çeşit olmak üzere 20-25'e varan renk çeşidi kullanılmaktadır (Şekil 4.82.a,b), (Özen 1986).

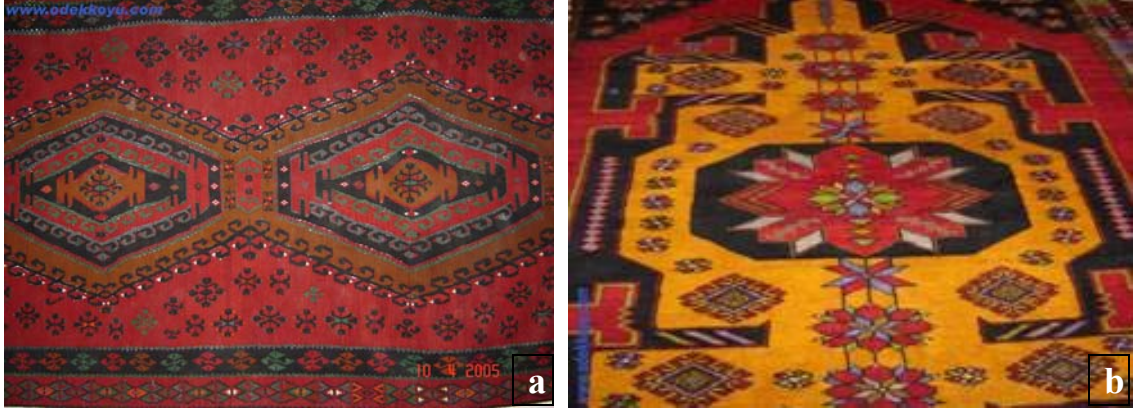

Şekil 4.82 Sivas'ta halıcılık

Sivas çevresinde Divriği, Gürün, Kangal, Şarkışla ve Zara'da dokunan halılar Türk (Gördes) düğümü sistemiyledir. Günümüzde Sivas halıları denildiğinde tek düğüm sistemiyle yapılan, yuvarlak hatlı, madalyonlu ve küçük çiçek desenli halılar akla gelmektedir. Hereke kalitesinde ve Hereke desenli halılar da dokunmaktadır (Mahiroğulları 2003).

- **Kilim Dokumacılığı:** Kilim dokumacılığı daha çok köylerde gelişmiştir. Yaygın olarak kullanılan kilimler; yan kilim, kebir orta kilim, çul kilim, deve tüylü kilim, nakışlı kilim, kırmızı ve beyaz kilim gibi isimlerle anılmaktadırlar (Mahiroğulları 2003).

Sivas çevresinde Şarkışla kilimleri meşhurdur. Desenler ve motifler dikdörtgendir. Sivas çevresi kilimlerinde bitkisel ve hayvansal motiflerin yanında geometrik ve sembolik motifler de dokunmaktadır. Sivas kilimlerinin tümüyle yünden dokunması, çözgünün sık olması ve çözgüde düğüm yada eklemlerden özenle kaçınılması değerini artıran özelliklerdir (Şekil 4.83.a,b), (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.83 Sivas kilimleri

- **Çorap Örücülüğü:** Geçmişte Gürün'de çok gelişmiş olan çorap örücülüğü bugün kaybolmaya yüz tutmuştur. Burada, eski dönemlerde tiftikten ince görünümlü çoraplar örülmüştür. Doğanşar, Zara, İmranlı ilçelerinde bu el sanatları halen sürdürülmektedir. Kullanılan stilize bitki, hayvan ve insan motifleri dokuyanın iç dünyasını yansıtacak biçimde işlenmiştir. "Yandım Alamadım, Yarimi Eller Aldı, Kakül, Ergen Bıyığı, Eli Mektuplu, Elif-Be, Aşık Kirpiği, Gönül Kilidi, Katip Çimdiği ve Civan Kaşı" en yaygın motiflerdir (Şekil 4.84.a,b), (Mahiroğulları 2003).

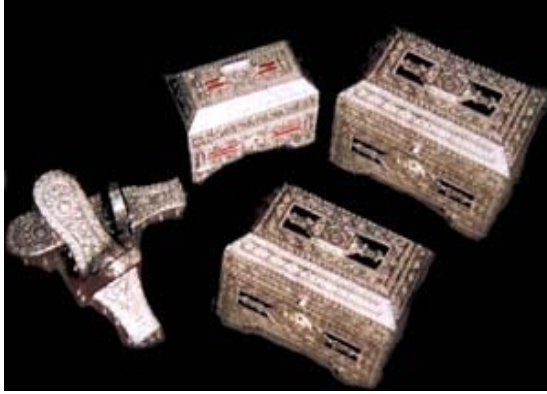
Şekil 4.84 Çorapçılık

- **Çarıkçılık:** Bir zaman Anadolu insanının ayağının giyeceği ve süsü olan çarık günümüzde artık kullanılmamaktadır. Çok az sayıda kalan ustaları tarafından hediyeelik eşya olarak yapılmaktadır (Şekil 4.85.a,b). Sırımlı ve tokalı olmak üzere iki cins çarık üretimi yapılmaktadır (Sivas Valiliği 2002).

Şekil 4.85 Çarık üretimi ve hediyelik çarıklar

- **Gümüş İşçiliği:** Çeşitli aşamalardan geçerek tel ve ince levha haline getirilen gümüşten ahşap malzeme kaplanarak gümüş çekmece ve gümüş nalınlar yapılmaktadır. Diğer bir gümüş işçiliği ise telkari ve kalem işi savattır. Bu işçiliklerde gümüş kemerler, bilezikler, bardak ve fincan zarfları, çay tabakları, çay tepsileri, broşlar, ağızlıklar ve tespih süsleri gibi eşyalar yapılmaktadır (Şekil 4.86), (Mahiroğulları 2003).

Şekil 4.86 Gümüşçülük

- **Çubukçuluk (Ağızlık yapımıcılığı):** “Ağızlıkçılık” veya “Çubukçuluk” ismiyle anılan el sanatının başlangıcı 1800 yılına kadar inmektedir. Sivas ağızlıklarının yapımında Tokat-Erzincan-Erzurum-Kars ve Ağrı yörelerinden temin edilen “Germişek ya da Karamuk (Berberis sp.)” denilen ağaç cinsleri kullanılmaktadır. Son zamanlarda Sivas'taki ağızlıkçılar kalemlik, isimlik, tıg sapı, şamdan, minare maketi ve tükenmez kalem gibi hediyelik eşyalar da yapmaktadırlar (Şekil 4.87.a,b), (Paçacıoğlu 1985).

Şekil 4.87 Çubukçuluk

- **Çakı-Bıçak Yapımcılığı:** Geçmişin gözde kılıçları, Kılıççılar Çarşısında yapılmıştır. Kılıcın yerini giderek daha güçlü silahlar alınca, kılıç ustaları çakı-bıçak yapımına yönelmişlerdir. Kentte bulunan bıçak atölyelerinde genellikle kılıç tipi bıçaklar, bağ bıçakları, büyük ekmek bıçakları, bir, iki, üç ağızlı ya da ustura tipi bıçaklar yapılmaktadır. Kentin özellikle kara saplı bıçakları ünlüdür. Çakı ve bıçakların ağızları “*namlu*” denilen çelikten sapları boynuzdan yapılmaktadır (Şekil 4.88), (Kaya ve Mesci 2002).

Şekil 4.88 Sivas bıçakları

- **Bakırcılık:** Bakırcılık eski yaygınlığını yitirmiştir. İl Bakırcılığının en eski örnekleri Sivas Müzesinde sergilenmektedir. Ustaların çalıştıkları bakırlara adlarını, bir din büyüğünün adını ya da ayet yazması gelenektendir. Ancak yazıyı motifler arasına yerleştirmek güç olduğundan bu gelenek giderek kaybolmuştur. Bu tür süslemelere en çok Osmanlı dönemi bakır eşyalarında rastlanmaktadır (Mahiroğulları 2003).

4.4 Turizm Analizleri

Sivas tarihi süreç içinde çeşitli uygarlıklara yerleşim olmuş ve zengin bir kültürel geçmişe sahip bir yerleşimdir. İl genelinde 139 sit alanı olup, bunun 128'i arkeolojik, 8'i kültürel/tarihi, 3'ü de doğal sit alanlarıdır. Bunlar içerisinde 1993 yılından itibaren arkeolojik kazı çalışmaları devam eden ve Altınyayla ilçesinde bulunan Kuşaklı (Sarissa) Ören yeri Hititler döneminden kalma önemli şehirlerinden biridir.

Sivas İli Anadolu topraklarının Selçuklu hakimiyetine girmesinden sonra da önemli bir yerleşim merkezi olmuş ve bu özelliğini bugüne kadar korumuştur. Tarihinin çeşitli dönemlerinde başkent olması, ticari ve kültürel kimliğe sahip olması nedeniyle her dönemde yapılan çok sayıda eserlerle doludur. Ayrıca Sivas Cumhuriyet Türkiye'si'nin de önemli bir tarih ve kültür merkezi olmuştur. İl merkezinde bulunan Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesinde arkeolojik, etnografik, sikke, tablet, mühür ve el yazması kitaplar olmak üzere toplam 11.305 eser bulunmaktadır.

Selçuklu döneminden kalan Divriği Ulu Camii, Şifaiye Medresesi, Gök Medrese, Çifte Minerali Medrese, Buruciye Medresesi; Osmanlı döneminden kalan Kale Camii, Behram Paşa Hanı, Kurşunlu Hamamı gibi eserler Sivas'a tarihi ve kültürel bakımdan büyük değerler kazandırmaktadır. Ayrıca Türk ve İslam Kültürü'nü günümüze taşıyan camileri, medreseleri, hanları, kaleleri, köprüleri gibi birbirinden güzel ve görülmeye değer tarihi ve kültürel zenginlikleri, tabii güzellikleri, kaplıcaları Sivas'ı turizm açısından önemli bir merkez konumuna getirebilecek potansiyele sahiptir. Turizmin türleri göz önünde bulundurulduğunda büyük bir potansiyele sahip olan Sivas, özellikle kültür turizmi, doğa turizmi, inanç turizmi ve kış turizmi açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır.

Ancak, tarihi eserlerin restorasyonlarının uzun sürmesi, turizm sektöründeki mevcut tesislerin standartlarının düşük olması, kalifiye eleman yetersizliği, tanıtım eksikliği, eğlence ve alışveriş merkezlerinin olmayışı, Sivas'ın sahip olduğu kültür ve turizm potansiyelini yeterince değerlendirememesine sebep olmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sivas'ın doğal ve kültürel özelliklerini saptamaya yönelik araştırmanın kapsamını öncelikle Sivas kent merkezi oluşturmaktadır. Ancak kentin yakın çevresinde bulunan alanların da peyzaj potansiyelini etkileyeceği düşüncesiyle araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırmada öncelikle kent ve yakın çevresinin tarihçesi, doğal, kültürel ve tarihi peyzaj özellikleri ile mevcut kentsel yapı ve alan kullanımı belirlenmiştir.

Sivas, yazılı tarih öncesi ve yazılı tarih dönemlerinin çeşitli uygarlık eserlerini ve izlerini taşımaktadır. Özellikle Anadolu topraklarının Selçuklu hakimiyetine girdiği dönemlerde yapılan hanlar, hamamlar, medreseler, camiler, türbeler ve kervansaraylar dikkat çekicidir. Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalan, taş işlemeciliği yönünden çok değerli olan bu yapıtlar Sivas için vazgeçilmez kültür ve tarih miraslarıdır. Ayrıca kent merkezinde Sivas evleri olarak çok sayıda sivil mimari örneği yanında; idari ve kültürel yapılar bulunmaktadır. Araştırma kapsamında, kentteki bu anıtsal yapıların, konut alanlarının mevcut durumu ve kent bütünündeki yerleri saptanmış, Sivas kenti için kentsel koruma ve kentsel peyzaj tasarımı önerileri geliştirilmiştir.

Kentsel koruma önerileri kapsamında, Sivas kentinde son dönemde yapılan ve yapılması planlanan; kentsel ölçekte uygulanan restorasyon ve düzenleme çalışmaları, anıtsal yapılarda uygulanan restorasyon çalışmaları ve sivil mimarlık örneği yapılara ilişkin restorasyon çalışmaları incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Sahip olduğu tarihi eserleri, kültürel değerleri ve mirası yanında doğa ve tabiat güzellikleri Sivas'ı turizm açısından önemli bir merkez konumuna getirebilecek potansiyele sahiptir. Turizmin tür ve şekillerinin bir çoğuna sahip olan Sivas, özellikle doğa turizmi, kültür turizmi, sağlık turizmi ve inanç turizmi açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Turizm önerileri kapsamında, turizm türlerine göre yörenin potansiyelleri değerlendirilip kentin potansiyelini arttırıcı öneriler geliştirilmiştir.

5.1 Kentsel Koruma Önerileri

Sivas İli taşınmaz kültür varlıkları bakımından oldukça zengindir. Fakat bugün çarpık kentleşme ve kültürel mirasa duyarsızlıktan dolayı taşınmaz kültür varlıkları büyük ölçüde tahrip olmuş ve bu varlıkların bir kısmı da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Modernleşme süreciyle insanların yaşam şekilleri ve tüketim kalıplarında başlayan değişimle kentsel koruma bilinci azalmış, bu durum Sivas İli'nde yer alan sivil ve dini mimari örnekler ile kültürel yapılar ve arkeolojik yerleşimler üzerinde tahribatların meydana gelmesine neden olmuştur. Türkiye'nin neredeyse tamamına egemen olan bu tehlikeli gelişme sürecine rağmen son yıllarda bu konularda gösterilen özel hassasiyet nedeniyle Sivas bu süreci tersine çevirmeye çalışmakta ve tarihi kültürel miras, bu mirasa ekonomik taban oluşturma gayretleri ile birlikte yeniden insanların ilgisini çekmeye başlamaktadır. Bu amaçla Sivas'ta yapılacak kentsel koruma çalışmalarında, tarihi ve kültürel mirasın tespit ve tescil edilmesi, bu eserlerin aslına uygun olarak restore edilmesi ve yeni bir işlevle kalıcılıklarının sağlanması ve halkı kültürel mirasın korunmasının bir parçası yapmak gerekmektedir.

Bu bölümde Sivas'ta yapılan kentsel koruma çalışmaları değerlendirilerek öneriler geliştirilmiştir.

- Sivas tarihi kent merkezi ve kentsel alan içindeki geleneksel konutların restore edilerek yerli halkın burada ikamet etmesinin sağlanması, bir kısmının pansiyon olarak değerlendirilmesi, bir kısmının da kültür evleri olarak değerlendirilerek, içinde yaşanarak koruma sağlanmalıdır.
- Kentsel koruma bağlamında kentin silüetinin temel belirleyicisi olan Çifte Minareli Medrese, Şifaiye Medresesi, Buruciye Medresesi, Gök Medrese, Ulu Camii ve 4 Eylül Kongre Müzesi çevresine kent kimliği ve silüetini etkileyecek boyutlardaki yapı ya da yapıların yapılmasına izin verilmemelidir. Mevcut yapıların durumu yeniden gözden geçirilmelidir.
- Sivas Belediyesi'nin tarihi kent bölgelerinde yaptıkları yol, altyapı ve üstyapı düzenleme çalışmalarının görsel ve fiziksel bozulmalara yol açmamasına ve tarihi yapılarla uyumlu olmasına özen gösterilmelidir.

- Geleneksel konutlarda ikamet edecek ailelerin koruma bilincine sahip insanlardan oluşması korumayı sağlamak açısından önemlidir. Bu amaçla halkın koruma konusunda bilinçlendirilerek korumaya doğrudan katılımları sağlanmalıdır.
- İnsan ölçeğindeki eski yapılar, sokaklar ve bunların oluşturdukları kentsel doku küçük onarım ve yenilemelerle çağdaş yaşama uygun hale getirilmelidir.
- Sivas kentinin kentsel koruma planlaması yapılırken kentsel sit alanı, tarihi sit alanı, turizm alanları vb. için yapılan planların ana gelişim planlarıyla eşgüdümlü olması sağlanmalıdır.
- Tarihin Sivas kentine kazandırdığı kimlik, Sivas halkının kente sahip çıkmaları ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle Sivas yerel yönetimleri, yerel TV ve gazeteleri bu anlamda kentsel koruma bilincine yönelik çalışmalar yapmalı ve halkın bilinçlendirmesi konusunda eğitim vermelidir.
- Sivas; Taşhan, Subaşı Hanı ve Behram Paşa Hanı gibi önemli tarihi çarşılar sahiptir. Ancak bugün, Behram Paşa Hanı bir mermer fabrikası olarak, Taşhan ve Subaşı Hanı da ayakkabıcı, çantacı vb. sıradan mağazaların bulunduğu çarşılar olarak kullanılmaktadır. Bu tarihi çarşıların özgün kentsel değerler olarak varlıklarını sürdürebilmeleri için, görüntü ve çevre kirliliğine neden olan bu aykırı kullanımların kaldırılması ve tarihi kullanımlarına uygun hale getirilmeleri gerekmektedir.
- Sivas kent merkezi ve yakın çevresinde arkeolojik araştırma kazıları özendirilerek kent içi arkeolojik alanlar belirlenmeli, arkeolojik kent parkları ve açık tarih müzelerinin oluşturulması sağlanmalıdır. Bu amaçla öncelikle Sivas'a 28 km. uzaklıktaki Karayün Köyü'ndeki höyükte çalışmalara başlanmalıdır.
- Hükümet Meydanı ve İnönü Bulvarı arasında yer alan alanda Selçuklu Kültür Parkı Projesi hayata geçirilerek, Sivas'ın merkezinde hem yerel halk hem de yerli yabancı turistlerin ziyaret edebilecekleri bir açık hava müzesi oluşturulmalıdır.
- Çifte Minareli Medrese, Şifaiye Medresesi, Buruciye Medresesi ve Kale Camii arasında kalan alandaki eserler daha bilinçli bir şekilde korunarak kentsel doku içinde birbirleriyle bütünleştirilip işlev kazandırılmalıdır.
- Şifaiye ve Buruciye Medreselerinin duvarları ve çevresinde yapılan restorasyon çalışmalarında mevcut yapıya uygun malzeme kullanılması, medrese içindeki çay evleri, dükkan vb. kullanımların yeniden gözden geçirilip, en uygun kullanımlar saptanarak yapıların tahribatı önlenmelidir.

- Yapılan ve yapılması planlanan restorasyon çalışmalarında yararlanmak üzere, eğitilmiş ve nitelikli insan sayısını arttırmak için İl Özel İdaresi bünyesinde restorasyon atölyeleri oluşturulmalı, burada yetiştirilen personelin ildeki restorasyon faaliyetlerinde istihdam edilmeleri sağlanmalıdır.
- Restorasyon çalışmalarının daha hızlı ve kaliteli olması için piyasadan temini zor olan malzemelere yönelik olarak bir “malzeme deposu” oluşturulmalı, bu malzemelerin üretimi veya önceden satın alınması için gerekli hazırlıklar yapılmalıdır.

5.1.1 Sivas’ta son dönemde yapılan kentsel koruma projelerinin değerlendirilmesi

Sivas’ın sahip olduğu uygarlık birikimini koruyarak yok olmuş kültürel değerleri araştırıp, ortaya çıkarmak ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla; kültürel koruma projeleri yapılmaktadır.

Sivas Valiliği tarafından Mayıs 2003 tarihinde hazırlanan “Sivas İl Gelişimi Planı”nda 14 ana başlıkta toplanan merkezlerden biri olan “ Sivas Valiliği Tarihi Eserleri Koruma ve Restorasyon Merkezi” çalışmalarını 11 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren “Tarihi Eserleri Koruma ve Restorasyon Merkezi” çalışma yönergesi doğrultusunda aralıksız sürdürmektedir.

Sivas Valiliği kent sınırları içerisinde bulunan Taşınmaz Kültür Varlıkları’nın korunması, yaşatılması, yeni işlev verilmesi amacıyla sorumlu bir arkeolog, bir sanat tarihçi ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki uzman kişilerin katılımı ile çalışmalar yürütülmektedir.

Bugün kentsel plan ölçeğinde; Hükümet Konağı, Jandarma Binası, Kongre Binası, Kale Camii ve Hamamı Kalıntısı, Buruciye, Şifaiye ve Çifte Minareli Medreseleri gibi anıtsal yapılar Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi özelliklerini birleştiren kültürel değerlerini bir arada bulunduran Sivas kentinde, bu alandaki tarihi dokuyu ortaya çıkarmak amacıyla “Kültür Kenti Sivas” projesi çalışmalarına devam edilmektedir.

Hazırlanan projelerin koruma kurulunun onayının ardından hayata geçmesi ile diğer Selçuklu eserlerini bünyesinde barındıran Kayseri, Konya, Tokat ve Amasya illerine de

örnek teşkil edecektir. Bu amaçla Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan 2003 yılında Sivas Valiliği'ne, turizm ve alt yapı uygulamaları adı altında 1 milyon YTL kaynak aktarılmıştır.

5.1.1.1 Kentsel ölçekte uygulanan restorasyon ve düzenleme çalışmaları

Sivas'ta kent ölçeğinde uygulanan restorasyon ve düzenleme çalışmaları; Paşa Bahçe ve çevresinin yeniden düzenlenmesi, Selçuklu Kültür Parkı ve Kent Meydanı Projesi, AK-SU dere ıslah projesi, Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi projesi, Sivas Kültür Parkı ve Kızılırmak sahil düzenlemesi projeleridir.

- **Paşa Bahçe ve çevresinin yeniden düzenlenmesi**

Sivas Belediyesi kişi başına düşen yeşil alan miktarı 1.5 m² olan Sivas'ın yeşil alanını dünya standardı olan 7 m²'ye çıkarmayı hedeflemektedir. Bu amaçla bir zamanlar şehre elektrik veren, şelalesi olan, doğal güzelliği ile dikkat çeken Paşa Bahçe ve çevresini tekrar özgün haline getirmek ve güncel kullanımlara cevap verecek, modern bir piknik alanı yapmak için çalışmalara başlamıştır. Paşa Bahçe, üç aşamalı bir proje kapsamında yenilenmektedir. İlk etabı 2005 yılı yaz döneminde bitirilen Paşa Bahçe'de, 2006 yılı içinde başlanan ikinci etap çalışmaları da tamamlanmıştır.

Birinci etap kapsamında yapılan çalışmalarda; piknik alanı olarak kullanılacak olan bölüm baştan sona yenilenmiş, yeşil alanla sert zemin birbirinden ayrılmış, koşu ve yürüyüş parkurları yapılmış, sert zeminlerden oluşturulan adalar üzerine piknik yapmaya gelenler için ahşap pergolalar ve barbeküler yapılmıştır (Şekil 5.1.a,b). Çocuk oyun alanları dizayn edilerek, parka gelenlerin servis ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla; çeşmeler, tuvaletler ve sosyal tesisler inşa edilmiştir.

Şekil 5.1 Sivas, Paşa Bahçe ve çevresi birinci etap çalışmaları

Sivas Belediyesi proje inşaat müdürlüğü ve fen işleri müdürlüğü ekipleri, Paşa Bahçe’de ikinci etap çalışmalarına yol genişletme çalışmalarıyla başlamıştır. Yeşil alan olarak bırakılan bölümlerin düzenlenmesiyle devam edilen ikinci etapta; çim alan tanzimi yapılarak, ağaçlar parkın durumuna göre seyretilmiş ve dekoratif bitki türleri dikilmiştir. Parkın ortasından geçen derenin modernize edilmesi ve şelalenin tekrar hayata geçirilmesi ile ikinci etap çalışmaları da tamamlanmıştır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 Sivas, Paşa Bahçe ve çevresi ikinci etap çalışmaları

Uzun vadede, üçüncü etap çalışmaları kapsamında park içinde spor tesisleri, tenis kortları, yüzme havuzları, hatta spor kulüpleri için konaklama alanları yapılması amaçlanmaktadır.

2005 yılında 110 dönümlük bir alanı, 2006 yılı içinde de 80 dönümlük bir alanı düzenlenen Paşa Bahçe’de üçüncü etap çalışmaları tamamlandığında sadece Sivas’ın değil, İç Anadolu’nun en güzel piknik alanlarından biri haline getirilecektir.

Proje, yeşil alan miktarı bakımından yeterli olmayan ve gelişmeye çalışan Sivas İli için olumlu bir yaklaşımdır. Tasarım bakımından doğallığın ön plana çıktığı proje, kullanıcılara Sivas kent merkezinden izole olmuş bir ortamda, ağaçların arasında doğayla iç içe zaman geçirip, oluşturulan yeşil parseller içinde dinlenme ve birçok aktivitede bulunma imkanı sağlamaktadır. Tasarımı, kullanılan malzemelerin özellikleri ve birbiri arasındaki uyumu, yeşil ve sert zemin ilişkisi ile sirkülasyon ağı bakımından iyi bir projedir.

- **Selçuklu Kültür Parkı ve Kent Meydanı Projesi**

İlde turizm potansiyelini artırmak için Sivas Valiliği ve diğer resmi kurumlar tarafından birçok proje üretilmiş ve hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Bunların içinde en önemlisi; hükümet meydanı merkez olmak üzere, Sivas Hükümet Konağı, Buruciye Medresesi, Çifte Minareli Medrese, Sivas Jandarma Binası, Atatürk Kongre Müzesi, I. İzzettin Keykavus Medrese ve Şifahanesi, Kale Hamamı ve Kale Camisini kapsayan; Selçuklu Kültür Parkı ve Kent Meydanı projesi’dir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 Sivas, Selçuklu Kültür Parkı ve Kent Meydanı Projesi

Proje iki temel aşamayı kapsamaktadır. Bunlardan ilki alan içinde bulunan; geçmişten bugüne çeşitli sebeplerle yıpranan, özelliğini kaybeden ve kalıntı halinde olan yapıların onarılması ve eski haline getirilmesi çalışmalarıdır. Bu amaçla proje kapsamında ki tüm yapıların restorasyon projeleri hazırlanmış ve uygulamaya başlanmıştır. Sivas Hükümet Konağındaki restorasyon çalışmaları tamamlanmış, Buruciye ve I. İzzettin Keykavus Medresesi'ndeki restorasyon çalışmaları halen devam etmektedir. Bu çalışmalar tamamlandıktan sonra Çifte Minareli Medrese'nin restorasyon çalışmalarına başlanacaktır.

İkinci aşama ise yapılardaki onarım işlemleri tamamlandıktan sonraki düzenleme çalışmalarını kapsamaktadır. Bu amaçla Sivas Belediyesi tarafından hazırlatılan Selçuklu Kültür Parkı ve Kent Meydanı Düzenleme projesi Ek-1'de verilmiştir. Uygulama çalışmalarına bu yaz başlanacak proje kapsamında İstasyon Caddesi'nde seyreltilmiş trafik uygulaması yapılacaktır. Hazırlanan proje ile yukarda bahsedilen yapılar arasında sirkülasyon ve bütünlük sağlanarak Sivas'ın merkezinde bir açık hava müzesi oluşturulması hedeflenmektedir. Proje kapsamında şehrin kalbi niteliğindeki, Hükümet Meydanı da gerçek anlamda meydan niteliğine kavuşacaktır (Şekil 5.4).

Şekil 5.4 Sivas Selçuklu kültür meydanı, proje tamamlandıktan sonra Hükümet Meydanı görüntüsü

Proje ile getirilen çözümler ve yapılacak düzenlemeler sonucunda Sivas kent merkezi kendine özgü bir kimlik kazanacaktır. Tarihi eserlere açılan ıııısal bağlantı yollarının kullanıldığı proje, sade bir tasarıma sahiptir. Sivas kent merkezini ve

çevresinde bulunan tarihi ve kültürel değerleri yeniden göz önüne çıkartacak iyi bir kentsel tasarım projesidir. Mevcut yeşil dokunun korunduğu projede, bitkisel tasarımda tarihi eserlerin cephe ve görüntülerini kapatmayan kısa boylu, dekoratif çalı ve ağaçlar kullanılacaktır.

- **AK-SU dere ıslah projesi**

AK-SU projesiyle, Sivas kent merkezi içerisinde yer alan derelerin ıslah edilmesi ve çevrelerinin kullanılabilir alanlar haline getirilmesi amaçlanmaktadır. Sivas'ta bugüne kadar sadece derelerden akan su izlenmiş, suyu kesilen dereler ise çöplük olarak kullanılmıştır (Şekil 5.5). Sivas Belediyesi tarafından hazırlanan projeyle şehir merkezinin ortasından geçen 8 km.'lik Mısmılırmak Deresi'nin ıslah ve düzenleme çalışmalarına başlanmıştır. 8 km. uzunluğunda, 13 mahalleyi doğrudan ilgilendiren, 7 milyon YTL'lik bu projenin Halfelik ve Karaağaç köprüsü arasında kalan 770 m.'lik ilk etabı tamamlanmıştır (Şekil 5.6.a,b). Üç etapta tamamlanması planlanan projenin ikinci etap çalışmaları devam etmektedir.

Şekil 5.5 Sivas, Mısmılırmak Deresi ve yakın çevresi

Proje tamamlandığında dere yatağı ve yakın çevresi modern bir görünüm kazanacak, çevre kirliliği problemi azalacak ve Sivas İli turistik açıdan bir kazanım daha elde etmiş olacaktır.

Şekil 5.6 Sivas, AK-SU dere ıslah projesi birinci etap çalışmaları

Proje kapsamında; bölgede geniş kapsamlı çevre düzenleme çalışmaları yapılacaktır. 4 Eylül Barajı'nın artan suları kullanılarak yapay şelaleler ve dinlenme havuzları oluşturulacak, suyun etrafında; çay bahçeleri, restoranlar ve seyir terasları kurulmasıyla Sivas yeni bir rekreasyon alanı daha kazanmış olacaktır (Şekil 5.7). Ayrıca yakın çevrede oluşturulacak yerleşim alanları ile kent merkezinde yoğunluk azalmış olacaktır.

Şekil 5.7 AK-SU dere ıslah projesi

- **Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi**

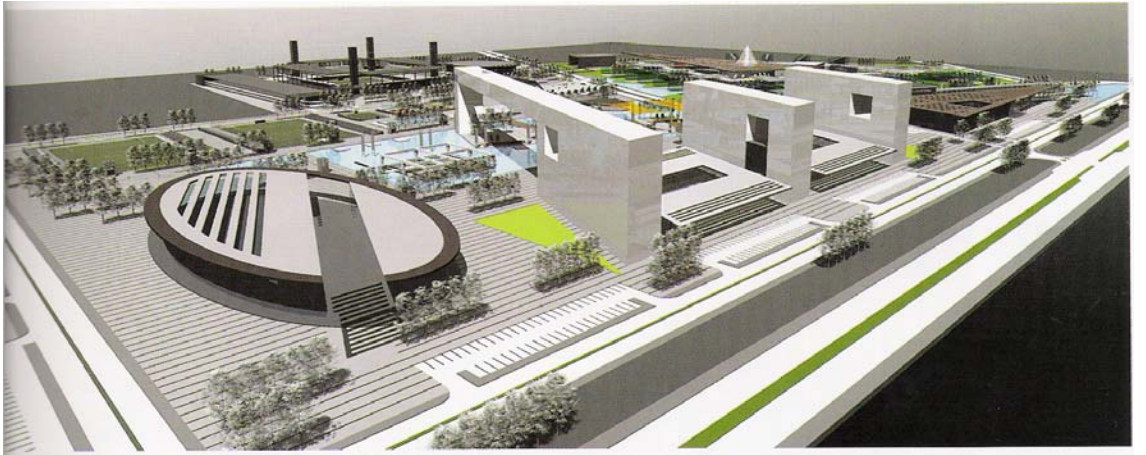
Bugüne kadar askeri bölge olarak kullanılan ve Sivas İl Özel İdaresi'ne devredilen Sivas-Ankara karayolu üzerinde bulunan alana Sivas'ın gereksinim duyduğu işlev

gruplarıyla (eğitim, fuar-kültür-kongre, spor, ticaret ve rekreasyon merkezleri) yeni bir kentsel merkez yaratılmak istenmektedir.

Proje iki ana başlık altında ele alınmaktadır. Bunlardan birincisi; fuar ve kongre merkezine ait işlev gruplarından oluşmaktadır. Bu bölüm kendi içinde sergi salonları, fuaye, çok amaçlı salon ve kafeteryadan oluşmaktadır (şekil 5.8). İkinci grupsa; daha çok eğlence ve alışveriş mekanlarından oluşmaktadır. Bu bölümde ise satış birimleri, bowling salonu, cep sineması, ocuk oyun alanı, fast-food gibi işlevsel birimler yer almaktadır (şekil 5.9).

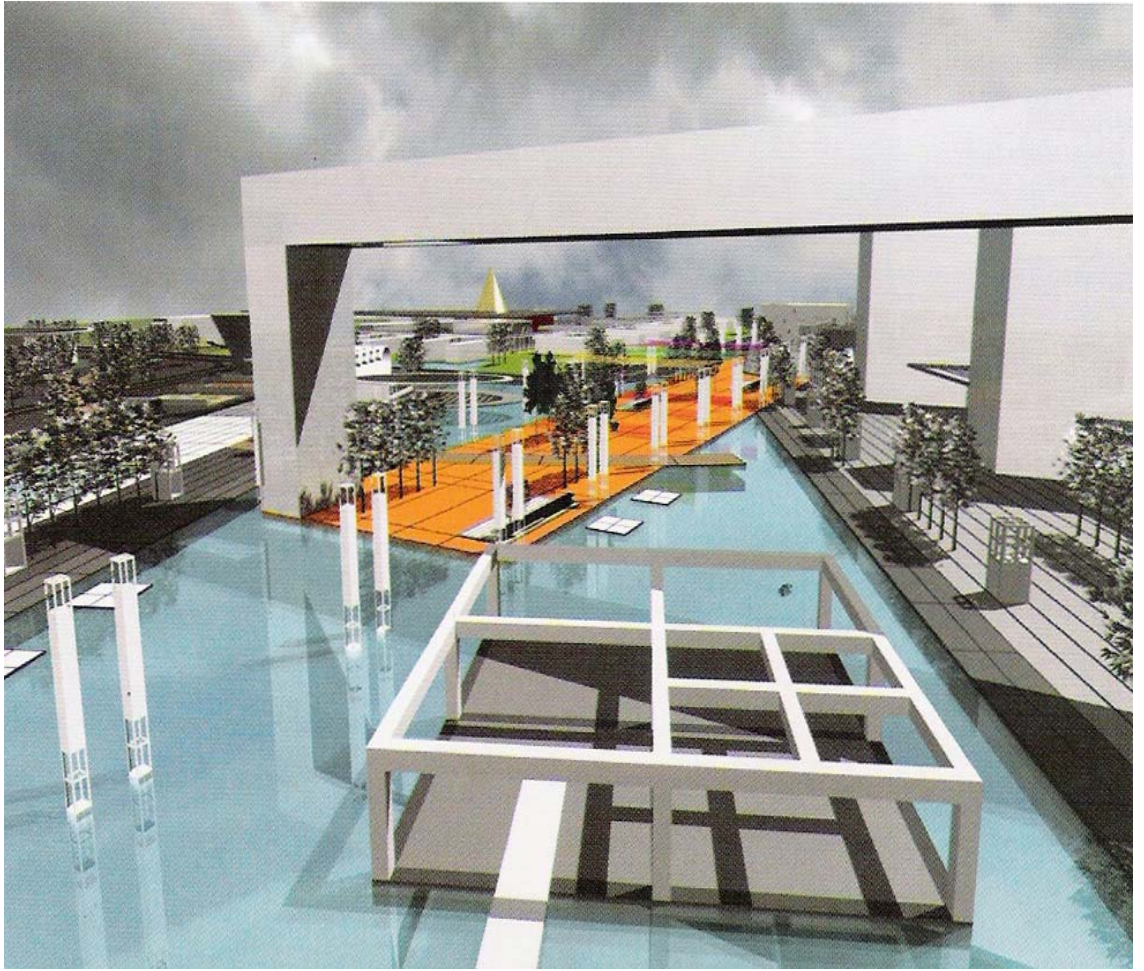

şekil 5.8 Fuar, kongre ve kültür merkezi perspektifi

şekil 5.9 Ticaret merkezi

Proje kapsamında bu işlev grupları hem kendi içlerinde özerk kullanımlara olanak verecek, hem de birlikte kullanılabilir bir biçimde planlanmıştır. Bu amaçla oluşturulacak, iç sokak olarak tanımlanan bağlantı yolu ile bu ikili yapı topluluğu arasında bütünlük sağlanmış olacaktır. Ayrıca Kızılırmak'ın etki alanı içinde olan bu bölgede zeminin özelliklerinden de yararlanarak bir gölet oluşturup, meydana getirilecek işlev gruplarıyla yaya dolaşımını öncelikli tutmak diğer bir hedeftir. Gölet çevresi, açık-kapalı rekreasyon alanları barındıran büyük bir kent parkına dönüştürülecektir (Şekil 5.10).

Şekil 5.10 Bağlantı yolu ve gölet ilişkisi

2005 yılı Ocak ayında ihale edilen ve yapımına 2006 yılında başlanan proje tamamlandığında Sivas kent yaşamına canlılık getirecek, içerdiği kullanımlarla ve sahip

olduğu mimarisiyle kente çağdaş bir görüntü kazandıracak bir alana sahip olacaktır (Şekil 5.11). Yapılar arasında bırakılan yeşil alanların yoğunluğu, yapısal ve bitkisel tasarım arasındaki denge oranı ile insan ölçeğinde tasarlanmış iyi bir projedir.

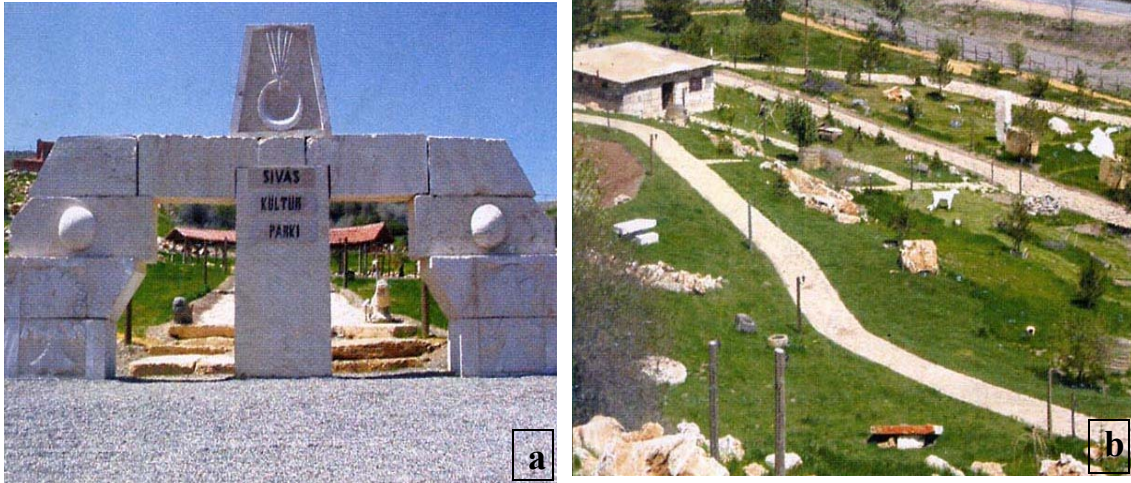

Şekil 5.11 Sivas fuar, kongre ve kültür merkezi

- **Sivas Kùltür Parkı**

Sivas İl Özel İdare Müdürlüğü ile İl Jandarma Alay Komutanlığı'nın katkılarıyla, kültürel mirasın bilinçli bir şekilde ve zevkle anlaşılmasını sağlamak ve farklı kuşaklar arasında ortak bir milli kültür ortamı oluşturmak amacıyla, 23 Nisan 2003 tarihinde yapımına başlanan ve 29 Ekim 2003 tarihinde tamamlanarak hizmete açılan Sivas Kùltür Parkı, Sivas-Ankara karayolu üzerinde, 120.000 m²'lik bir alan üzerine kuruludur.

Planlama itibarıyla park iki ana amaca hizmet etmektedir. Arazi eğiminden yararlanarak oluşturulan gezi yollarıyla, baştan sona yaya dolaşımının sağlandığı parkta, ziyaretçilerin gezinti, dinlenme ve eğlenme amaçlı rekreatif ihtiyaçlarını karşılamaları dışında, Sivas'ın değişik yörelerinden getirilerek sergilenen yapılar sayesinde de Sivas kültürünü tanımaları ve öğrenmeleri amaçlanmaktadır.

Şekil 5.12 Sivas Kültür Park, giriş kapısı ve gezi yolları

Park temelde giriş kısmı ile iki adet, toplam 2000 m²'lik bir alan kaplayan gezi yolları esas olmak üzere, bunlara bağlı kullanımlardan oluşmaktadır (Şekil 5.12.a,b). Travertenden yapılan giriş kapısı üzerine; Jandarma amblemi ile birlikte Gök Medrese ve Ulu Camii gibi tarihi yapılarda da görülen çift başlı kartal ve hayat ağacı figürlerinin işlendiği parkta; girişten hemen sonra Kangal köpeği heykeli yer almaktadır. Girişin hemen sol kısmında taş ve ahşap malzemelerle yapılmış oyuncaklardan oluşan çocuk parkı, karşısında ise Doğanşar ve Şarkışla ilçelerindeki yıkılmış eski evlerden getirilen asırlık ardıç ağaçlardan yapılan pergola bulunmaktadır (Şekil 5.13.a,b). Ayrıca parkta yer alan geleneksel fırın ve tandır kısmında yapılan ekmekler misafirlere ikram edilerek tanıtılmaktadır. Kültür Parkta yer alan diğer kullanımlar; Sivas kenti ve ilçelerinin kültürünü yansıtan Sivas Evi örneği, değirmen, kütük ev, amfi tiyatro, köprü, kamelya, şelale, dere ve gölet, önündeki geniş alanda toprağın hazırlanmasından hasada kadar geçen süredeki bütün otantik malzemeleri (kağnı, düven, saban vb.) içeren tarım müzesinin yer aldığı ahır ve çeşmelerdir.

Şekil 5.13 Sivas Kültür Parkı  ocuk oyun alanı ve pergola

Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayı sonrasında Sivas Müzesi'nde bulunan 44 adet taş eser ile Sivas ilinden çıkan maden örnekleri park içinde sergilenmektedir.

Parkta bitkisel tasarım genel anlamda, kullanılan a a  ve çalı türlerinin küçük olması nedeniyle iyi değildir. Ancak kullanımlar arasında daha doğal bir geçiş yapmak, hem de arazide toprak kaymasını engellemek amacıyla oluşturulan kaya bahçelerinde kaya sarmaşı ı (*Hedera helix*) ve sedum türleriyle (*Sedum sp.*) yapılan tasarım hem fonksiyonel hem de görsel açıdan iyidir.

Parkta kullanılan malzemelerin hepsinin Sivas ve ilçelerinden getirilmesi ve kullanıcılara aynı mekan içinde değişik ortamlardan yararlanma imkanı sağladığı için farklılık yaratsa da, tasarım anlayışıyla sıradan bir park görüntüsünü geçememektedir.

- **Kızılırmak sahil düzenlemesi**

Sivas Valiliği, Sivas Belediye Başkanlığı ve DSİ 19. Bölge Müdürlüğü ile işbirliği içinde yürütülen proje kapsamında; tarihi Eğri Köprü ile Kayseri köprüsü arasında kalan 13 km.'lik kısmın sosyal ve kültürel faaliyetlere uygun olarak yeniden düzenlenmesi amaçlanmaktadır.

Proje iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama; dere yatağının temizlenmesi, kazı ve dolgu çalışmalarıyla tanzim edilmesi ve seddelerin taş tahkimatının (Rip-rap) yapılarak

ikinci aşama için hazır hale getirilmesi çalışmalarını kapsamaktadır. İkinci aşamada ise amaç birinci aşama çalışmaları tamamlandıktan sonra Kızılırmak kenarındaki hazineye ait arazilerde, Sivas Valiliği'nin de katkılarıyla park ve rekreasyon alanları oluşturarak Sivas Halkı'nın hizmetine sunulmasıdır.

2003 yılından itibaren DSİ 19. Bölge Müdürlüğü tarafından Kızılırmak'ta sedde çalışmalarına başlanılmış olup 2004 ve 2005 yıllarında da bu çalışmalar devam etmiştir. Bölge Müdürlüğü'nün bu faaliyetlerindeki öncelikli gaye; tarihi Eğri Köprü ile tarihi Karşıyaka Köprüsü arasında bulunan 8,5 km. uzunluğundaki Kızılırmak yatağının temizlenmesi ve 13 km. seddenin taş tahkimatının yapılmasıdır. DSİ 19. Bölge Müdürlüğü tarafından 2003 yılında öncelikli olarak köprü ayaklarının taşkınlerden zarar görmemesi için çalışmalar başlatılmış ve toplam 2.535 m. dere yatağı tanzimi ve 5.070 m. sedde, 433.630 m³ kazı ve dolgu, 2.330 m'lik kısma 14.650 m³ taş tahkimatı yapılmıştır. 2004 yılında ise; 1 Eylül tarihi itibarıyla 4.035 m. dere yatağı tanzimi, 7.070 m. sedde ve 30.600 m³ taş tahkimatı ile 734.000 m³ kazı ve dolgu yapılmış olup, çalışmalar devam etmektedir ve birinci aşama çalışmaları büyük oranda tamamlanmak üzeredir. İkinci aşama kapsamında da arazi tesviye çalışmaları % 25 oranında tamamlanmıştır. 2007 yılı içinde tesviye çalışmalarının tamamlanıp; yürüyüş, koşu ve bisiklet parkurları, piknik alanları, bakı terasları ve balık tutma alanlarını kapsayan park ve rekreasyon alanı yapımına başlanması planlanmaktadır.

Proje tamamlandığında, Sivas Kızılırmak çevresi temizlenerek, park ve rekreasyon alanlarıyla Sivas halkının kullanabileceği nitelikli bir yere dönüştürülmüş olacaktır. Sivas için önemli bir doğal kaynak olan Kızılırmak ve çevresini iyileştirmeye ve korumaya yönelik yaklaşımlar içeren iyi bir projedir.

5.1.1.2 Anıtsal yapılarda uygulanan restorasyon çalışmaları

Sivas kentinde anıtsal yapılarda uygulanan restorasyon çalışmaları; Gök Medrese, Buruciye Medresesi ve Alacahan Kervansarayıdır.

- **Gök Medrese**

Gök Medrese, restorasyon çalışmaları yapılmak üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce Sivas Belediye Başkanlığı'na tahsis edilmiştir. Sivas Belediye Başkanlığı'nın çalışmaları sonucu Gök Medrese'nin rölöve restitüsyon ve restorasyon projeleri İstanbul Teknik Üniversitesi'ne ihale edilmiştir. İTÜ Vakfı tarafından hazırlanan projeler Kayseri Koruma Kurulu'na onaylanmıştır. Fakat Sivas Belediye Başkanlığı ödenek yetersizliği nedeni ile medreseyi Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne tekrar teslim etmiştir. Medresenin sıhhi tesisat ile elektrik projeleri de bulunmamaktadır. Projelerin hazırlanmasından sonra ihale edilmesi planlanmaktadır (Şekil 5.14). Restorasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra "Selçuklu Sanatları Müzesi" olarak hizmete açılması planlanmaktadır.

Yapılacak bu çalışma, Gök Medrese'nin ve yakın çevresinin içinde bulunduğu kötü durumundan kurtulup, hak ettiği değere kavuşması için son derece önemlidir. Ancak tek başına restorasyon çalışması yapıp, bu önemli yapıyı ayağa kaldırmak yeterli değildir. Bu nedenle yapılacak çalışma içerisine mutlaka bir peyzaj projesi de eklenmeli ve restorasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra, uygulamaya başlanarak Gök Medrese'nin çevresi yapıyla uyumlu hale getirilmelidir.

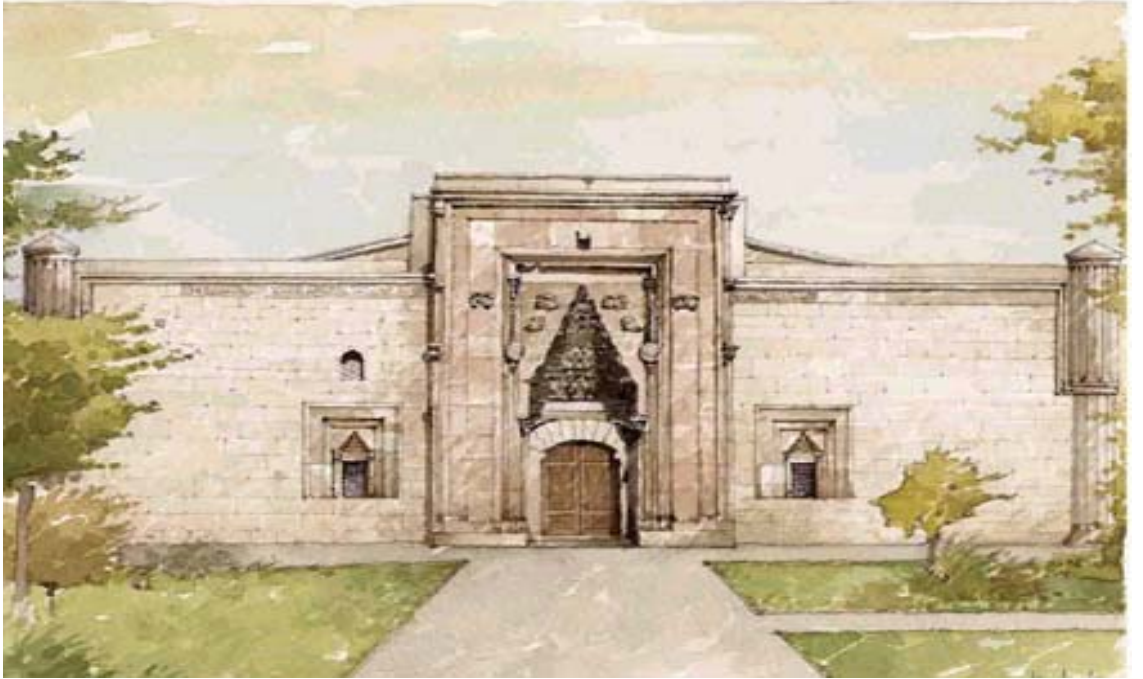

Şekil 5.14 Sivas, Gök Medrese

- **Buruciye Medresesi**

Buruciye Medresesinin Sivas El Sanatları Merkezi yapılmak üzere; 07.05.2003 tarihinde Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden, Özel İdare Müdürlüğü'ne ön tahsisi yapılmıştır. Medrese Haziran-Eylül 2003 tarihleri arasında bakım kapsamındaki yapılan çalışmalar sonunda 4 Eylül 2003 tarihinde hizmete açılmıştır. Medresede Kültür ve Turizm Bakanlığı Döşim Kitap Satış Merkezi ile Sivas el sanatları ürünlerinin teşhiri ve satışı yapılmaktadır. Büyük onarım için hazırlanan proje Kayseri Koruma Kurulunca onaylanmıştır (Şekil 5.15). 2004 tarihinde başlanan onarım çalışmaları tamamlanmak üzeredir.

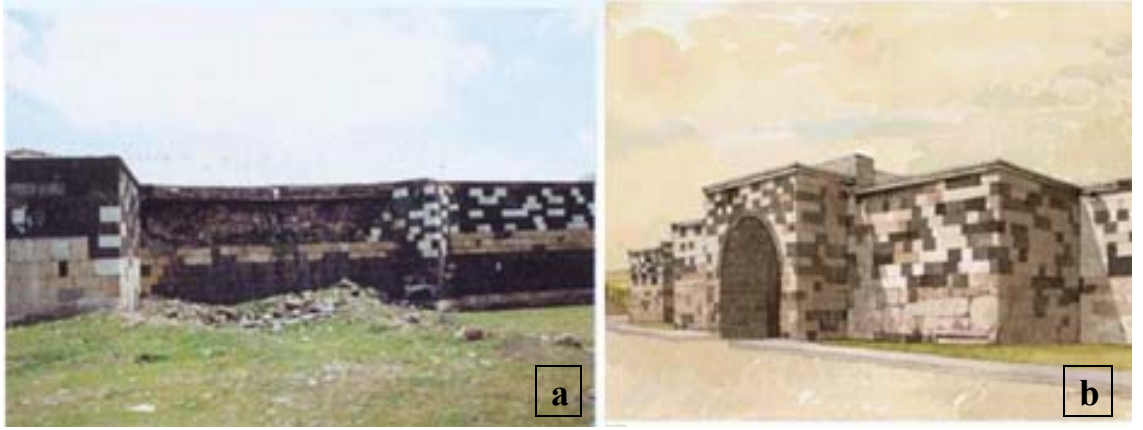
Buruciye Medresesi'nde restorasyon çalışmalarında kullanılan malzemelerin, doku ve renk bakımından orijinal malzemeye uyumlu olmaması ve işçiliğin kötü olması görsel açıdan olumsuz bir etki yaratmaktadır. Ancak yapının onarılacak koruma altına alınması olumlu bir gelişmedir. Bunun yanında restorasyon çalışmaları sırasında zarar gören yapı çevresinde bulunan yeşil alanların da onarılması, bakımının yapılması ve yapı-çevre ilişkisinin sağlanması gerekmektedir.

Şekil 5.15 Sivas, Buruciye Medresesi restorasyon sonrası durumu

- **Alacahan Kervansarayı**

16. yüzyıl eseri olan kervansarayın rölöve ve restorasyon projeleri Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce hazırlanmıştır. Onarım ve çevre düzenlemesi çalışmaları 2004 yılında yapılmaya başlanmıştır ve 2006 yılında tamamlanmıştır (Şekil 5.16.a,b). Ancak yapının çevre düzenlemesiyle ilgili herhangi bir çalışma yapılmaması restorasyon çalışmalarını başarısız kılmaktadır. Bu nedenle Alacahan Kervansarayı'nın cephe ve renk özelliklerini ön plana çıkaran ve yapı-çevre uyumunun en iyi şekilde sağlanacağı bir peyzaj projesi hazırlanmalı ve en kısa zamanda uygulamaya başlanmalıdır.

Şekil 5.16 Sivas, Alacahan Kervansarayı restorasyon sonrası durumu

5.1.1.3 Sivil mimarlık örneği yapılarda ki restorasyon çalışmaları

Sivas'ta yer alan sivil mimarlık örneklerinden; Çevre, Kültür ve Sanat Evi, Osman Ağa Konağı, Akaylar Konağı ve Abdi Ağa Konakları'nın restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Restorasyon çalışmaları tamamlanan bu yapılar Sivas sivil mimarisinin örnekleri olarak müze ev ve sanat evi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Ayrıca Arkeoloji Müzesi, Kent Tarihi Müzesi ve bunlara benzer birçok yapı ve eserde projelendirme ve yapılan projelerin hayata geçirilme çalışmaları devam etmektedir.

- **Çevre, Kültür ve Sanat Evi**

Eski Göğüs Hastalıkları Hastanesi olarak bilinen tarihi yapının,  zel İdare Müdürlüğü ile Bayındırlık Müdürlüğü tarafından 2003 yılı sonu itibari ile restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır. 09 şubat 2004 tarihinde hizmete açılan yapıda Sivas Gençlik Merkezi, Halk Eğitim Müdürlüğü ile İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünün kursları ile Tarihi Eserleri Koruma ve Restorasyon Merkezi ile Tarih ve Kültür Araştırma Merkezi faaliyet göstermektedir (şekil 5.17.a,b).

şekil 5.17 Sivas,  evre, Kültür ve Sanat Evi restorasyon çalışmaları ve sonrası

Tarihi bir yapının eski haline getirilerek, bugün farklı kullanımlara olanak sağlaması ve hizmet vermesi sivil mimarinin devamlılığı açısından son derece önemlidir. Sivas,  evre, Kültür ve Sanat Evi restorasyon çalışması bunun en güzel örneğidir. Duvarları dışında nerdeyse tamamı yıkık durumda olan yapı yeniden ayağa kaldırılmış ve çevresiyle uyumlu hale getirilerek yeniden hizmet vermeye başlamıştır.

- **Osman A a Konağı**

2003 şubat ayında Sivas Hizmet Vakfı ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın ortak kuruluşu olan Sivas Kömür Tevzii Ltd. şti. tarafından 65 milyara satın alınan Kona ın rölöve ve restorasyon projesi Sivas Belediyesi tarafından hazırlanmıştır.

Kayseri Koruma Kurulu'nun onayından sonra 19 Mayıs 2003 tarihinde onarımına başlanmış ve 15 Aralık 2003 tarihinde onarımı tamamlanmıştır (Şekil 5.18.a,b,c).

Onarım çalışmalarında keşif bedelinde belirtilmeyen %50 oranında fazla işler yapılmıştır. Bunlarla beraber konağın onarımı için toplam 145 bin YTL harcama yapılmıştır. Onarım çalışmalarında konağın özelliklerinin kaybedilmemesine özen gösterilmiştir. Ahşap çatkı araları kerpiçlerle yapılmıştır. Konak için 5200 adet kerpiç kullanılmıştır. Konağın kuzeyinde çirkin bir görüntü oluşturan trafo binası da konak ve çevresi ile uyumlu hale getirilmiştir.

Şekil 5.18 Sivas, Osman Ağa Konağı restorasyon sonrası ve öncesi

Osman Ağa Konağı restorasyon çalışmaları, Sivas kent merkezinde yapılan yenileme çalışmaları içinde en başarılı olanıdır. Konak ve çevresinin birlikte düşünülerek gerçekleştirildiği çalışma, diğer restorasyon çalışmalarına yol gösterici özelliktedir.

- **Akaylar Konağı**

Gök Medrese arkasında yer alan yapının temeli düzgün kesme taşlarla örülü olup yerden yaklaşık 1 m. yüksekliğe kadar devam etmektedir. Bodrum kat üzerinde iki katlı olarak inşa edilmiştir. Ahşap dikme araları kerpiç dolguludur. Restorasyonu tamamlanan yapı Cumhuriyet Üniversitesi tarafından sanat evi olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.19.a,b).

Şekil 5.19 Sivas, Akaylar Konağı restorasyon sonrası

Sivas'ta yapılan sivil mimari restorasyon çalışmaları içinde başarılı olan diğer bir çalışmada Akaylar Konağı restorasyon çalışmasıdır. Akaylar Konağı iç restorasyonu dışında, bahçesinde yapılan düzenleme çalışmalarıyla da dikkat çekmektedir. Arka avluda bulunan ve korunan mevcut ağaçlar konakla uyum içindedir. Ayrıca oluşturulan çim alanlar da bahçeye estetik ve fonksiyonel olarak işlevler katmıştır (Şekil 5.20).

Şekil 5.20 Sivas, Akaylar Konağı bahçesi

- **Arkeoloji Müzesi**

Doğu yönündeki asıl cephesi dıştan dışa 35x40 m. ölçüsünde olan yapıda, 5.20x5.50 m. ölçülerindeki iki mekan doğuya doğru iki oda meydana getirmiştir. Yapının beden duvarları kesme taş örgülüdür. Kapısı basık kemerli pencereler dar ve uzun biçimde sivri kemerlidir. Tek katlı olan eserin çatısı sac kaplıdır (Şekil 5.21.a,b).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kullanılan eser, Sivas Valiliği'nin girişimleri sonucu Arkeoloji Müzesi yapılmak üzere, İl Özel İdaresine tahsisi gerçekleştirilmiştir. Arkeoloji müzesi olarak rölöve ve restorasyon projeleri tamamlanma aşamasındadır.

Şekil 5.21 Sivas, Arkeoloji Müzesi

Proje, Sivas'ta eksikliği hissedilen müze ve arkeoloji kavramlarının gelişmesi için önemli bir adımdır. Yapının cephe ve plan özellikleri, kullanılabilirlik ve fonksiyonel açıdan müze kullanımı için uygundur. Bahçesi küçük olmasına rağmen yapılacak düzenlemelerle sergi alanı olarak kullanılabilir.

- **Kent Tarihi Müzesi**

T.C. Adalet Bakanlığı'na bağlı açık cezaevi olarak kullanılan eser, Sivas “Kent Tarihi Müzesi” olarak kullanılmak üzere Adalet Bakanlığı ile Sivas Valiliği görüşmeleri sonucunda tahsisi İl Özel İdaresi'ne devredilecek ve hizmete açılacaktır (Şekil 5.22).

Proje, müzeler şehri haline getirilmeye çalışılan Sivas kenti için olumlu bir yaklaşımdır. Cezaevi olarak kullanılan eserin cephe özellikleri ve yapı-çevre ilişkisi müze kullanımı için uygundur. Ancak iç kısımda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Şekil 5.22 Sivas, Kent Tarihi Müzesi

- **Abdi Ağa Konağı**

Sivas merkezde, Atatürk Kültür Merkezi arkasında yer alan yapı haremlik ve selamlık bölümleri olan bir konak yapısı olarak inşa edilmiştir. Göbekli süslemeli ahşap tavanları bu konağın orijinal kısımlarıdır. Restorasyonu Sivas Belediye Başkanlığı tarafından yapılmıştır (Şekil 5.23).

Şekil 5.23 Abdi Ağa Konağı

Osman Konağı ile yan yana olan yapı, Sivas'ta ki başarılı restorasyon çalışmalarından biridir. Konak çok iyi restore edilmiş olmasına rağmen, bahçesi için aynı şey söylenemez. Cephe özelliklerini ve konağın silüetini bozmayacak; kısa boylu, dekoratif ve renkli çalı ve ağaçlarla yeniden bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

Sivas'ta görüldüğü üzere gerek kent merkezinde gerek yakın çevresinde restorasyonu gerçekleştirilen ve gerçekleştirmesi devam eden çok sayıda geleneksel konut bulunmaktadır. Bu konutların çoğu yeni işlevler kazandırılarak kullanıma açılmıştır. Özellikle kent merkezinde yer alan geleneksel konutlar çevreleriyle uyumu göz önüne alınarak restoran, müze, vb. kullanımlar için uygun mekanlar olarak tasarlanmışlardır.

5.2 Kentsel Peyzaj Tasarımı Önerileri

Sivas kent merkezi ve yakın çevresi kültürel ve tarihi bir dokuya sahiptir. Bu nedenle yapılacak kentsel peyzaj tasarımı çalışmalarında; bu dokuyu göz önünde bulundurmak, zarar verebilecek tasarımlardan kaçınmak ve tarihi dokuyla uyumlu projeler geliştirmek gerekmektedir. Çünkü tarihi kentsel dokular, yaşatılabilirlikleri sağlandığı ve kentin gelişimi-değişimi ile uyumlu bir bütünleşmeyi sürdürebildikleri ölçüde, kentsel çevreye katkıları olan özel alanlardır.

Kentsel peyzaj tasarımı çalışmalarında hazırlanan plan ve projelerde estetik, fonksiyonellik ve kullanılabilirlik dikkate alınmalıdır. Kullanılacak mimari elemanlar, kent mobilyaları (banklar, pergolalar, aydınlatma elemanları, çöp kutusu vb.), yer döşemeleri titizlikle seçilmelidir. Malzeme türü, dokusu, rengi ve şekli mevcut kent dokusuyla ve özellikle tarihi dokuyla uyumlu olmalıdır. Bütünlüğü sağlamak amacıyla malzeme seçiminde geleneksel ya da geleneksel olana uyumlu malzeme kullanılmalıdır. Seçilecek bitkilerin tür ve boyları, formları amaca göre belirlenmelidir. Tarihi dokuya yakın olan alanlarda yapılacak tasarımlarda orta boylu ağaç yada çalı grubu bitkiler kullanılmalıdır. Boylu bitkilerle tarihi eserlerin cephe özellikleri ve detayları kapatılmamalıdır. Aydınlatmalar sade, yapının detaylarını ön plana çıkartacak ve gece peyzajı için yeterli ışığı sağlayacak kalitede olmalıdır.

Kentsel peyzaj tasarımı çalışmalarında, tasarımın yalın, sade ve anlaşılır olması ve tarihi dokunun önüne geçmeyen, geri planda kalmayı başaran mevcut yapılanma ile entegre olmuş nitelikte olması gerekmektedir. Tüm bu ilkeler doğrultusunda Sivas kenti için kentsel peyzaj tasarımı önerileri geliştirilmiştir.

- Sivas kentinin tacı durumunda olan, Gök Medrese çevresindeki kentsel alanda, medreseyi korumaya yönelik yeni bir kentsel tasarım projesi hazırlanmalı ve kısa süre içerisinde uygulanmalıdır.
- Kent içindeki tüm tarihi eserler aydınlatılmalıdır. Kentin önemli anıtsal yapıları olan Çifte Minareli Medrese, Şifaiye Medresesi, Buruciye Medresesi, 4 Eylül Kongre Binası ve Valilik Binası çevresindeki aydınlatmalar yeniden düzenlenerek gece peyzajı hareketlendirilmelidir.
- Kent, tarihsel dönemlere ayrılarak, her döneme ait farklı renklerdeki yönlendirme tabelalarıyla yeniden tasarlanmalıdır.
- Sivas Kalesi düzenlemeli, Kale Parkı ve Koruma alanı yeniden ele alınarak bölge kurulu görüşleri çerçevesinde “Tarihi Kale Bölgesi” ve yeşil alan olarak yeniden kazandırılmalıdır.
- Özellikle yaz aylarında çok yoğun olarak kullanılan İnönü Bulvarı ve İstasyon Caddesi yayalaştırılmalı, kent mobilyaları tarihi dokuya uygun seçilmelidir. Bu yaya bölgelerindeki kahveler, lokantalar ve dükkanlar yeniden gözden geçirilerek, düzenlenmelidir.
- Yaya bölgesi tasarımı yapılırken sadece Hükümet Meydanı ve çevresini kapsayan düzenlemeler yapılmamalı bu alanın, Çifte Minareli Medrese ile etrafını çeviren Şifaiye Medresesi, Kale Hamamı kalıntıları ve Kongre Müzesi’yle bütünleştirilmesini sağlayacak bir düzenleme gerçekleştirilmelidir. Aksi takdirde çevreden kopuk “turizm kompleksi” üretilmesi anlamına gelecektir ki, kent bütünü değil, sadece o bölge yaşatılacaktır. Bu anlamda bütüncül bir planlama ve tasarım gerçekleştirilmelidir.
- Tarihi Sivas evlerinin yoğun olarak bulunduğu Akdeğirmen ve Bahtiyarbostan Mahallelerinde restorasyon çalışmalarının tamamlanıp yayalaştırma yapılarak, faytonlu gezi için bir güzergah belirlenip insanların nostalji yaşamalarına izin verilmelidir.
- Yayalaştırma yapılacak cadde ve sokaklarda binalar üzerinde yer alan ve görüntü kirliliğine neden olan levhalar kaldırılmalıdır.

- Sait Paşa Caddesi üzerinde yer alan otobüs park alanları ve durakları, yeniden düzenlenerek görsel niteliği bozmayacak şekilde, yeşil doku ile bütünleştirilmiş olarak düzenlenmelidir. Ayrıca bu alanın Kangal Ağası Köşkü ile ilişkisi de kurulmalıdır.
- Sivas için izlenecek turizm politikasında turizm adaları oluşturmak yerine belli geçişler ile bütünleştirilmiş karışık kullanımlar geliştirilmelidir. Selçuklu yapı ve kalıntılarıyla Kongre Binası arasında bir geçiş bu tür bir karışık kullanım için en iyi örnek olacaktır.
- Kentte yaşayanların bir araya gelmelerine olanak veren ve buna ortam sağlayan faaliyetlerden, bunlara ait kamusal kullanımlı, açık dış mekanın geliştirilmesine yönelik tasarımlar yapılmalıdır.
- Ek-2’de verilen Sivas hava fotoğrafında görüldüğü üzere Sivas kent merkezi; kent bütününde yeşil alan, park ve kentsel peyzaj tasarımı bakımından çok zayıftır. Kent genelinde yapı-yeşil ilişkisi kurulamamıştır. Kale Parkı, Selçuklu Parkı ve Devlet Hastanesi çevresi yeşil alanları dışında parçalı yeşil alanlardan bahsetmek çok zordur. Bu nedenle konut ölçeğinde; yapıların bahçelerinden başlayıp, büyük kent parkları ölçeğine kadar kent genelinde yeşil dokunun artırılması gerekmektedir.
- Sivas’ta kentsel tasarım yönünden kapalılık hissi, doğayla daha çok iç içe olmak amacına yönelik olarak yeşil alanların artırılıp tarihi dokuya entegre edilmesi ile sağlanmalıdır.

5.3 Turizm Önerileri

Sivas kenti, sahip olduğu kültürel ve rekreasyonel kaynaklar açısından öncelikle yurtiçi ve daha sonrasında yurtdışından talep çekebilecek bir turizm potansiyeline sahiptir. Oysa bugün, ilde konaklama ile sonuçlanan talep düzeyi, turizm sektörünü il ekonomisi içerisinde belirgin bir ağırlığa ulaştırmaya yeterli olmamıştır. İlin turizm ve rekreasyon potansiyelinin incelenmesi sonucunda;

- İlde turizm ve rekreasyona yönelik alt ve üst yapı yatırımlarının yeterince yapılmadığı,
- Ekonomik yaşamda turizm sektörünün, tarım dışındaki diğer sektörlerle beraber arka planda kaldığı,
- Turizm sektörüne, il içi ve dışından yeterli sermayenin çekilemediği,

- Kiři bařına dūřen gelir seviyesinin dūřüklüğünden kaynaklanan talep yetersizlięinin, konaklama dıřındaki rekreasyonel faaliyetlerin gelişimini olumsuz etkiledięi,
- İnsan kaynaklarını turizm konusunda motive edecek eğitim çalışmalarının yeterince yapılamadığı,
- Doğal ve kültürel kaynakların, turizm ve rekreasyonel talep arttırıcı nitelikte geliştirilemediği, kısaca ilin bu konudaki mevcut potansiyelinden yararlanma düzeyinin yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Sivas kenti turizm potansiyelinin daha etkin değeriendirilerek ve gelir yaratacak bir yapıya kavuşturulması için; doğal çevrenin geliştirilmesi ve kullanılması, tarihi ve kültürel kaynakların korunması ve kültür turizminde kullanılması, insan kaynaklarının eğitim ve kültür düzeylerinin yükseltilmesi ile turizme yönlendirilmesi, turizmin geliştirilmesine yönelik; altyapı, plan-proje gereksinim, nitelik ve önceliklerinin belirlenmesi, turizm sektörüne hizmet eden tesislerin çeşitlendirilmesi ve standartlarının yükseltilmesi hedeflerini kapsayan “turizm altyapısının” geliştirilmesi yanında yatırımların mekansal dağılımında ekonomik kaynakların yerinde kullanılarak israfın önlenmesi ve önceliklerin belirlenerek, nicelik ve niteliklerinin tespit edilmesi, potansiyel kaynaklara dayalı geliştirilecek turizm türlerinin belirlenmesi ve yatırımların bu kapsamda çeşitlendirilmesi, talep artışı sağlayacak fiziki ve organizasyonel kararların alınması hedeflerini kapsayan “arz ve talebin yönlendirilmesi” amacına uygun olarak planların yapılması ve uygulamaya konulması gerekmektedir.

Sivas kenti turizm potansiyeli ve bu potansiyelin arttırılması için yörenin niteliği doğruItusunda turizm türlerine göre farklı öneriler geliştirilmiştir.

Dinlenme turizmi potansiyeli

Kent merkezine ortalama uzaklıkları 7 ile 50 km. arasında değışen; Tödürge Gölü, Hafık Gölü, Sıcak ermik, Soğuk ermik, Paşa Fabrikası, Karaçayır Ormanı, Seyfebeli Paşapınarı, Kardeşler Tepesi amlığı ve kent merkezindeki Ethem Bey Parkı ile Kale Parkı dinlenmek için uygun alanlardır.

Özellikle Sivas’a 39 km. uzaklıkta bulunan Hafik Gölü bu alanlar arasında en önemli yere sahiptir. Hafik İlçesi’ne iki kilometre uzaklıkta bulunan gölün yüzeyi bir 1 km²’ yi geçmektedir. Dipten kaynaklanan sularla beslenen gölün ortasında bulunan Pillir Adası göle farklı bir nitelik ve güzellik vermektedir. Yörenin en güzel mesire yerlerinden olan Hafik Gölü’nde kayak gezintisi yapılabilmektedir, balığı bol ve çeşitlidir. Göl ile Pıllır Adası arasında bir bağlantı kurularak ve göl üzerinde kano veya sal ile gezinti yapılacak servis ve olanaklar oluşturularak dinlenme turizmi için potansiyel artırılmış olacaktır.

İl merkezine 50 km. uzaklıktaki, 5 km²’lik yüzölçümü ile Tödürge Gölü adeta küçük bir denizi andırmaktadır. Göl kenarında bulunan ufak bir plaj ve Cumhuriyet Üniversitesi tesisleri sayesinde dinlenme turizmine olanak sağlayacak potansiyel bir alandır. Dipten ve çevreden kaynaklanan sularla beslenen gölde bol balık yaşamaktadır.

Kültürel turizm potansiyeli

Sivas kenti camileri, medreseleri, türbeleri, hanları, hamamları, köprüleri, çeşmeleri, geleneksel konutları ve kapalı çarşılarıyla kültür turizmi açısından önemli potansiyele sahip bir yerleşimdir.

Bir açık hava müzesi durumunda olan kentin, yapılacak turizm planlamasıyla ve kentsel tasarımlarla sahip olduğu kültürel değerlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Kent merkezini ziyaret eden turistlerin Sivas kentinde yer alan eserleri inceleyerek Selçuklu mimarisi ve yaşam tarzı hakkında bilgi edinmeleri ve kültür alışverişinde bulunmaları mümkün olacaktır.

Hükümet Meydanı ve çevresi bu anlamda medreselerin, camilerin ve müzelerin bulunduğu bir mekan olarak Selçuklu kültürü ve yaşam tarzını anlatırken, Cumhuriyet dönemi tarihi yapılarıyla da ilgi çekici olup kent bütünü farklı dönem ve uygarlıklara ilişkin yapı kültürü ile etkilidir.

Ayrıca Sivas kent merkezi ve yakın çevresinde belirli konu başlıkları altında turlar düzenlenmesi (Sivas Coğrafyasında Selçuklu ve Osmanlı turları, İpek yolunda seyahat,

Hitit şehirlerinden Sivas'a yolculuk vb.) kültür turizminin gelişmesi açısından son derece faydalı olacaktır.

Sanat turizmi potansiyeli

Sivas geleneksel el sanatları açısından renkli bir mozağe sahiptir. Halıcılık, dokumacılık, bakırcılık, çarıkçılık, gümüş işçiliği, çubukçuluk, çorap örücülüğü, ve çakı-bıçak yapımcılığı en köklü el sanatlarıdır. Bu el sanatlarının gelişimi ve sürdürülebilirliği açısından yerel yönetimler tarafından atölyeler ve kurslar açılmalıdır. Böylelikle halka hem bir şeyler üretmenin zevkini yaşatırken hem de bu el sanatlarının zamanla yok olması engellenmiş olacaktır.

Ayrıca el sanatı ürünlerinin hediyelik eşya olabilecek şekilde tasarlanarak üretilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, üreticiler bu şekilde yönlendirilmeli ve tarihi mekanlarda oluşturulacak satış noktalarında, üretilen bu ürünler turistik hediyelik eşya olarak satışa sunulmalıdır. Bunun yanında Sivas İli tanıtımına katkısı olan ürünlerin markalaşması için de çalışmalar yapılmalıdır (Sivas bıçağı, Sivas halısı, Sivas tarağı, Sivas kalemi vb.).

Mutfak kültürü turizmi potansiyeli

Sivas İli zengin bir mutfak kültürüne sahiptir. Geleneksel Sivas mutfağına ait yemekler arasında; sebzeli Sivas kebabı, Sivas köftesi, kazan simidi, fırın katmeri ve çöreği ile madımak yemeği gelmektedir. Bu yemeklerin gelen turistlere tattırılması ve Sivas mutfağının tanıtılması amaçlı, restorasyon ve onarımı yapılan; Abdi Ağa Konağı, Osman Ağa Konağı, Susamışlar Konağı gibi tarihi Sivas evlerinin ve konaklarının mutfakları aktif hale getirilmelidir.

Fotoğrafçılık turizmi potansiyeli

Sivas kültürel ve doğal güzellikleriyle fotoğrafçılık turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Kentte belirlenen zamanlarda fotoğrafçılık günleri yapılarak,

fotoğrafçılıkla uğraşanlar bir araya getirilmeli, fotoğraf sanatçılarına yönelik tanıtma gezileri düzenlenmeli ve mevcut fotoğrafçılık turizmi potansiyeli artırılmalıdır.

Özellikle Tödürge, Hafik Gölü ve yakın çevreleri, kırsal ve dağlık alanlar; doğa, kuş ve bitki türleri ile manzara çeşitliliği açısından fotoğraf turizminin yoğun olarak yapılabileceği alanlardır.

Keşif turizmi potansiyeli

Hafik ve Tödürge gölleri, bir çok kuş türünün konakladığı mekanlardır. Bu alanda insanlar kuş gözlemleri yaparak kuş çeşitliliğini keşfedebilir; bilimsel araştırmalar gerçekleştirebileceklerdir. Ayrıca kırsal ve dağlık alanlardaki endemik ve ender tür çeşitliliği yöre için önemli bir keşif turizmi potansiyelidir.

Festival turizmi potansiyeli

Sivas'ta yapılan ve her yıl geleneksel olarak tekrarlanan; 4 Eylül Sivas Kongresi kutlamaları kapsamında verilen çeşitli konserler, açılan sergiler ve şenlikler, aşıklık geleneğinin en önemli isimlerinden biri olan ve Sivas'la özdeşleşmiş Aşık Veysel'i anma ve yaşatma amaçlı yapılan; Aşık Veysel Kültür Festivali ve Sivas'ın değişik ilçelerinde yetiştirilen balı ve balcılığı tanıtma ve geliştirme amaçlı yapılan Bal Festivali yerli ve yabancı bir çok turisti kente çekmektedir.

İnanç turizmi potansiyeli

Sivas'ta Ahi Emir Ahmed, Abdülvahabi Gazi, Şemseddin Sivasi Türbeleri, Güdük Minare ile Ulu Camii, Kale Camii ve Meydan Camii gibi İslam dünyası açısından önemli olan bir çok cami ve türbe yer almaktadır. Bu mekanların yakın çevrelerini de kapsayan ve kentsel entegrasyonlarını sağlayacak olumlu düzenlemeler önemlerini daha da artıracaktır.

Bilimsel turizm potansiyeli

Tabiatı koruma alanı olarak ilan edilen Tödürge ve Hafik sulak alanları, birçok bitki ve kuş türüne sahip olduğu için bilimsel araştırma yapan botanikçi ve kuş bilimcileri için önemli alanlardır. Bunun yanında Sivas'ta değişik yörelerde, sadece ile özgü 57 adet endemik bitki türü yer almaktadır. Bu alanlarda bilimsel araştırmalar yapmak, botanik ve kuş gözlemciliği (ornitoturizm) turizmlerini geliştirmek için çevreyle uyumlu, doğaya zarar vermeyecek servis imkanları sağlanmalıdır. Bu amaçla en kısa zamanda Tödürge ve Hafik'te belirli noktalara kuş gözleme kuleleri ve teleskoplar kurulmalıdır.

Seminer turizmi potansiyeli

Sivas kenti özellikle Selçuklu dönemi eserlerinin yoğun olarak bulunduğu bir kenttir. Bu durum Selçuklu seminer günleri yapılarak değerlendirilebilir. Yapılacak olan bu seminerlere birçok meslek odası katılarak fikir alışverişinde bulunabilecektir.

Ayrıca 4 Eylül 1919 tarihinde Sivas Kongresi'nin toplandığı Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi de diğer bir seminer turizmi potansiyelidir. Müzeler haftasında, Atatürk'ü ve 4 Eylül Sivas Kongresi'ni anma etkinlikleri sırasında kente gelen uzmanlar, diğer meslek grupları ve turistler Kongre Binası yanındaki açık alana yapılacak tören alanında Cumhuriyet dönemi, Atatürk ve Sivas'la ilgili eserleri hayranlıkla izleme imkanı bulacaklardır.

Sağlık turizmi potansiyeli

Sivas sahip olduğu Sıcak Çermik, Soğuk Çermik, Orta Bucak Çermiği, Alaman Çermiği, Akça Ağıl Çermiği ve Kangal Balıklı Çermiği sayesinde çok büyük bir sağlık turizmi potansiyeline sahiptir. Bu alanlarda bulunan şifalı sular mide, bağırsak, safra kesesi, cilt hastalıkları gibi birçok hastalığın tedavisinde son derece faydalıdır.

Özellikle Kangal Balıklı Çermik, Sıcak ve Soğuk Çermikte mevcut tesislerin iyileştirilmesi ve yeni tesislerin yapılmasıyla Sivas termal sağlık turizmi merkezi durumuna gelebilecektir.

Tarih Turizmi

Sivas kent merkezi ve yakın çevresi gerek tarih öncesi çağlardan gerekse binlerce yıldır üzerinde yaşanan uygarlıkların bıraktığı izler açısından önemli bir tarih turizmi potansiyeline sahiptir. Sivas İli, “Sarissa” antik kenti ve müzeleriyle yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekmektedir.

Kent merkezine 65 km. uzaklıkta bulunan ve Kuşaklı örenyeri olarak bilinen “Sarissa” antik kenti tarih turizmi açısından önemli bir potansiyeldir. Hititlerin önemli yerleşim alanlarından biri olan antik şehirde, 1994 yılında başlatılan kazı çalışmaları devam etmektedir. Sivas kent merkezli tarih turizmi kapsamında, turistlerin günübirlik turlarla “Sarissa” antik kentini ziyaret etmeleri sağlanabilir.

İlde tarih turizm potansiyelini artırmak için Sivas Valiliği ve diğer resmi kurumlar tarafından birçok proje üretilmiş ve hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri; Selçuklu Parkı ve Kent Meydanı Projesi ile Kültür Yolu Projesi’dir.

Eko-Agro Turizmi

Eko-agro turizm ve eko turizm iç içe geçmiş iki kavramdır. Kırsal alanlarda yaşayanlar tarafından verilen turizm hizmeti olarak tanımlanabilir. Kitle turizmi ile yoğun yapılanma ile oluşan dev oteller ile çevreyi yok eden birbirinin aynı turizm anlayışına karşı bir alternatif oluşturmak amacıyla kırsal alanın ve orada yaşayanların özelliklerini, kültür birikimlerini yüceltmektir. Eko-agro turizmin işlevsel olması için organik tarım yapılması gerekmektedir. Sivas kenti kırsal alanlarındaki tarıma elverişli topraklarıyla eko-agro turizminin yapılmasına elverişlidir. Bu anlamda Sivas’ta çiftçilere ek maddi destek getirilerek bu turizm çeşidi geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. 1985. İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı Bildiriler Kitabı 22-26/4/1985, İstanbul.
- Anonim. 1983. Yurt Ansiklopedisi. Sivas Maddesi, 128. Fasikül, İstanbul.
- Anonim. 1992. Turizm Bakanlığı, Doğu Karadeniz Turizmi, Konferans Workshop, Trabzon.
- Anonim. 1994. Turizm Bakanlığı, Turizm Bültenleri 1993-1994, Ankara.
- Anonim 2000. Devlet İstatistik Enstitüsü, Nüfus Sayımı İstatikleri, Ankara.
- Anonim. 2002. Türkiye’deki Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Anonim. 2002. Web Sitesi. www.hawaiiitourismstudy.com , Erişim Tarihi: 14.07.2006.
- Anonim. 2006. Sivas Fuar ve Kongre Alanı Tasarımı, Yapı Dergisi 299. Sayı, İstanbul.
- Avcıkurt, C. “ 1996 Turizmde Sürdürülebilir Gelişme ve Türkiye”, I. Uluslar arası &VII. Ulusal Turizm Kongresi, (29 Kasım-3Aralık), ADÜ& Kuşadası Belediyesi, Kuşadası.
- Atlas Dergisi 2005. Sivas Hava Fotoğrafi Eki, 147. Sayı, Haziran 2005, İstanbul.
- Ayataç, H.K. 1999. Gerçek Tasarımcı Kimdir?, 1.Uluslararası Kent Tasarım Kongresi; Kentsel Tasarım: Bir Tasarımlar Bütünü, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Bayer, Z. 1992. Turizme Giriş, Yem Yayın, İstanbul.
- Bektaş, C. 1991. Korumak, Mimarlık Dergisi No: 1, s. 2.
- Bilget, B. 1993. Sivas Anıt Mezarları Kitabı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Bilget, B. 1993. Sivas Evleri Kitabı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Çubuk, M. 1996. Sürdürülebilir Turizm, Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, Sürdürülebilir Turizm. 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, İstanbul.
- Demir, N. ve Özen, K. 1996. Hz. Peygamber’in Sancaktarı Abdülvahap Gazi Hazretleri ve Gaza Arkadaşları Kitabı, Sivas.
- Demirel, Ö. 1998. Osmanlı Dönemi Sivas Şehri ve Esnaf Teşkilatı, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas.

- Demirdizen, E. 2000 “Kent planlamada kentsel peyzaja nasıl bakıyoruz. Ortak hedefler için olanaklar” 2000’ li yıllarda yaşadığımız çevre ve peyzaj mimarlığı sempozyumu, Bildiriler kitabı, AÜZF Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara.
- Envy 2004. Handbook of Threatened and Endemic Plant Species of BTC Pipeline, BTC Co., Ankara.
- Eruzun, 1987. Tarihi kentlerde planlama düzenleme sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- Esen, A. 1999. Sivas Ekonomisi Kitabı, Sivas Belediyesi Kültür Yayınları, Sivas.
- Gültekin, N., Görür, N., Gültekin, A. 1993. 2. Kentsel Tasarım ve Uygulama Sempozyumu, s. 195.
- Gültekin, N. 2001. Türkiyede Taşınmaz Kültür Varlıklarını Koruma Sürecinde Yaşanan Açmazlar, Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras. TAÇ Vakfı. 1.baskı, İstanbul
- Gürel, S., 1997. Kentsel Tasarım Eğitimi, Planlama Dergisi TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara
- Güvenç, B. 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi No: 1, s. 72.
- Hakkı, İ., Nafiz, R. 1992. Sivas Şehri Kitabı, Erzurum.
- Kaplan, E., Küçükbaş, E. 2000. Kentsel Tasarımda Peyzaj Mimarlığının Yeri ve Kentsel Peyzaj Tasarımı, Peyzaj Mimarlığı Kongresi-2000, s. 55, Ankara.
- Kaplan, H. 1995. Yeni Bir Kentsel Tasarım Paradigması Olarak Ekolojik Kentsel Tasarım: Amaçlanması, Temel İlkelerinin Belirlenmesi, Bu Kapsamda Ankara’nın Vadi Kentsel Tasarım Projelerinin Değerlendirilmesi Yönünde Bir Çalışma, Planlamaya ve Tasarıma Ekolojik Yaklaşım, Mimar Sinan Üniversitesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu, İstanbul.
- Karaman, F. 2001. Salname-i Vilayet-i Sivas 1308 (1890) Kitabı, Sivaslılar Eğitim ve Yardımlaşma Vakfı Yayını, İstanbul.
- Kaya, D., Mesci, U. 2002. Sivas’ta Bıçakçılık Kitabı, Sivas.
- Kaynak, 1998. Kent planlama çevre koruma semineri (7-9 Ekim 1998), Ankara

- Kenthaber Uluslararası İnternet Yayınları, 2004. Web sitesi. www.kenthaber.com.
Erişim Tarihi: 27.12.2006.
- Lobo, C. 1996. Turizm Planlaması Ne Şekilde Ele Alınmalı, Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım, Türkiye 19.Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu. İstanbul.
- Mahiroğulları, A. 1997. Tarihte Bir Başkasıyla Takas Edilen Şehir: Sivas Kitabı, İstanbul.
- Mahiroğulları, M. A. 2003. İlk Çağlardan Günümüze Sivas İli Kitabı. Sivas.
- Manisalı, E. 1987 Türk Turizm Endüstrisi Araştırması, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Middleton, Victor TC. 1988. Rebecca Hawkins, Sustainable Tourism; A Marketing Perspective, Butter Worth-Heinemann Linance House, Jordan Hill, Oxford, p.76.
- Olalı, H. 1990. Turizm Politika ve Planlaması, İşletme Fakültesi Yayın No: 228, İstanbul.
- Ökse, T. 1993. Sivas'ta Arkeolojik Araştırmaların Tarihçesi, Sivas.
- Özen, K. 1986. Sivas'ta Halıcılık, Uluslar arası Halı Sempozyumu'na Sunulan Tebliğ, İstanbul.
- Özer, M, N. 1998. Planlı ve Tasarlanmış Yaşam Alanlarının Kent Kimliği Üzerindeki Etkileri,Antalya Örneği,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Özyaba, M. 1999. Kentsel alanların tasarımı, KTÜ. Mimarlık Fakültesi, Trabzon.
- Paçacıoğlu, B. 1985. Sivas El Sanatlarından Ağzılıkçılık, Kültür ve Sanat Dergisi, İstanbul.
- Puczko, L. 1998. Rural Tourism and Sustainable Development,Rural Tourism Management: Sustainable Options ,Scotland
- Sivas Valiliği, 2002. Sivas 2002 İl Yıllığı. Sivas
- Tekeli, İ. 1987. Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerinde Düşünceler, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, Ankara.

EKLER

EK 1 Selçuklu Parkı ve Kent Meydanı Düzenleme Projesi

EK 2 Sivas Kenti Hava Fotoğrafi

EK 1 Selçuklu Parkı ve Kent Meydanı Düzenleme Projesi

EK 2 Sivas Kenti Hava Fotoğrafi

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Bora ERDEM

Doğum Yeri: Ankara

Doğum Tarihi: 19.11.1979

Medeni Hali: Bekar

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Batıkent Süper Lisesi (1993-1997)

Lisans : Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü (1998-2003)

Yüksek Lisans: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (Eylül 2003-Mart 2007)

Çalıştığı Kurum / Kurumlar ve Yılı

- Streicher- Timmermann&Haustadt -Günsayıl-Alarko Ortak Girişimi, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi 467 km'lik LOTB Kısım (Erzurum-Erzincan-Gümüşhane-Sivas), Çevre Müfettişi-Uzman Ekolog (Haziran 2004-Aralık 2006)

- Doğa Saray Peyzaj Ltd. Şti. , Peyzaj Mimarı (Nisan 2004-Haziran 2004)

- Artem Kurumsal Yapılar Servis Yönetim Güvenlik Ltd. Şti. , Peyzaj Mimarı (Ağustos 2003-Ocak 2004)